T. C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI (TEZHİP) ANASANAT DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

II. BÂYEZÎD İÇİN YAZILAN ŞEYH HAMDULLAH MUSHAF-I ŞERÎF'İNİN TEZYİNAT BAKIMINDAN İNCELENMESİ

SEMA YURTSEVEN

110301018

TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR. MUSTAFA NASUHİ ÇELEBİ

İSTANBUL 2014

T. C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI (TEZHİP) ANASANAT DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

II. BÂYEZÎD İÇİN YAZILAN ŞEYH HAMDULLAH MUSHAF-I ŞERÎF'İNİN TEZYİNAT BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Sema YURTSEVEN

110301018

DÜZELTİLMİŞ TEZ

Anasanat Dalı: Geleneksel Türk Sanatları
Sanat Dalı : Tezhip

Bu tez tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. M. Hüsrev SUBAŞI	Prof. Dr. Faruk TAŞKALE	Yrd. Doç. Dr. Mustafa N. ÇELEBİ
Jüri Başkanı	Jüri Üyesi	Danışman

Beyan

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Sema YURTSEVEN

02.09.2014

DÜZELTME METNİ

1. "Osmanlı Devleti'nde Ehl-i Hiref Teşkilatı" ek olarak eklenmiştir.

2. Bibliyografyaya Bahadır Yaman'ın "18. Yüzyılın İkinci Yarısında, Osmanlı Ehl-i Hiref Teşkilatı", Hilal Kazan'ın "Ehl-i Hiref Döneminde Kâtipler" ve Çiçek Derman'ın "Osmanlı Asırlarında Üslûp ve Sanatkârlarıyla Tezhib Sanatı" ile "Osmanlı Tezhibine Çağdaş Bir Bakış" adlı kaynaklar eklenmiştir.

3. Tezin bütünündeki yazım ve dilbilgisi hataları düzeltilmiştir.

4. Tezin isminde değişiklik yapılmıştır.

Özet

Sultan II. Bâyezîd için hazırlanan Mushaf-ı Şerîf'in tezyînatının incelendiği bu tez giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezin amacı, yöntemi ve kapsamına değinilmiştir.

Tezin birinci bölümünde, Mushaf-ı Şerîf'ler hakkında genel bir bilgi verildikten sonra söz konusu Mushaf-ı Şerîf hakkında hem tarihçe hem de tezyînat konu edilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde, Mushaf-ı Şerîf, tezyînat açısından incelenirken, öncelikle tezyinli sayfalar ve kullanılan motifler hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Tezyînat yönüyle incelenen kısımlar zahriye sayfası, serlevha, sûre başları, güller, ve hâtime sayfasından ibarettir. Bütün çizimlerin önce orijinal görsellerine yer verilmiş, akabinde çizimleri detaylı olarak gösterilmiştir. 1508 yılında yazılan bu nadide el yazma eser, dönemin sanattaki ihtişamını göstermektedir. İnceleme özellikle kompozisyon esası, kullanılan renkler, üslup ve motifleri içermekte olup açıklamalarda bu yönde olmuştur.

Zahriye ve serlevhasının kompozisyonu, paftalar olarak kademe kademe çizilmiştir. Güller kısmında ise her bir gül çeşidine yer verilmiştir. Sûre başları bölümünde elliye yakın sûre başı incelenmiştir. Her biri farklı şekilde bezenmiş olan sûre başlarının yer aldığı sayfanın bütünü ile bezemeli alanın kesitinin görseli konmuştur. Daha sonra farklı tasarımlara göre seçilen sûre başı desenleri çizilmiş ve çizimlerin altına tezyinat ile ilgili açıklamalar yapılmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde, Mushaf-ı Şerîf'de kullanılan motiflerin çizimlerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tezhip, Hat, Şeyh Hamdullah, Hasan bin Abdullah, Yazma Eser, Mushaf-ı Şerîf.

Abstract

Our dissertation titled "The examination of Qur'an written for II. Bâyezîd'" is based on three sections. The importance and purpose, our method and the scope are explained in the introductory part. The general information about the Qur'an is mentioned in the first part. The second part includes the examination of the illumination in Qur'an and the third part includes the patern drawn in Qur'an.

The first part in our thesis, we give general information about Qur'an and its illumination.

In the second part, we examined the illuminations in Qur'an. Initially, we give general information about the illuminated parts and used paterns in there. These parts are, 'zahriye page, 'serlevha', roses, head of sûres ve final page'. The original visuals of all drawn parts are given a place. Examination is based on the composition, colours, the style and paterns and the explanations are made with respect to this.

The anatomy and screw plate of the 'serlevha' has been drawn in the beginning. Then, every kind of roses are placed. In the part of head of suras, there are more than 50 suras. The original page of the sura and section from the sura are given. Afterwards, the head of sura is drawn and related examination is made.

In the third pard, we give a place for the paterns drawn in the Qur'an.

Key words: Tezhip, Hat, Şeyh Hamdullah, Hasan bin Abdullah, Yazma Eser, Mushaf-ı Şerîf

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezi vesilesiyle bir yazma mushafın tezhip sanatı açısından tanıtılması konusu etrafında çalışmak istiyordum. Prof. Uğur DERMAN'ın "99 İstanbul Mushafı" adlı eseri bu doğrultuda yönlendirici oldu. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümünde araştırma yapmaya başladım.

İki aya yakın süre zarfında incelediğim 25'e yakın mushaf arasından tezyînat açısından pek ince ve zarif bir işçilik içeren İstanbul Hattatlatının piri İbn-i Şeyh Hamdullah Efendi tarafından Sultan II. Bâyezîd için yazılmış (İ.Ü. 6662 kayıt nolu) Mushaf'ı seçtim. Zira bu eserin dönemin tezhip sanatı açısından mükemmel ve müstesna bir örnek teşkil ettiği kanaatindeydim. Hasan b. Abdullah tarafından tezhiplenen bu yazma sonuç itibariyle tezimizin konusu oldu.

Tezin birinci bölümünde Mushaf-ı Şerîf genel özellikleriyle tanıtıldı. İkinci bölümde eser tezyinat açısından ele alındı. Kompozisyon açısından farklı özellikler içereren sûre başları seçilerek detaylı çizimleri yapıldı. Üçüncü bölümde ise kullanılan bütün motifler gruplandırılarak çizelgeler için de gösterildi.

Çalışma, sonuç bölümü, Bibliyografya ve Dizin ile son buldu.

Tezi bu noktaya getirmemde bana yardımcı olan danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Mustafa Nasûhi ÇELEBİ'ye, çalışmalarımda destek ve tavsiyelerini esirgemeyen Prof. Dr. M. Hüsrev SUBAŞI ve Yrd. Doç. Dr. Ülkü Gezer'e ve aileme müteşekkirim.

İstanbul 2014 Sema YURTSEVEN

İÇİNDEKİLER

Beyan ii
Özet iv
Abstract v
ÖNSÖZ vi
Kısaltmalar ix
Resim Listesi x
Çizim Listesi xv
1. GİRİŞ 1
1.1. Amaç 1
1.2. Kapsam 1
1.3. Yöntem 2
2. II. BÂYEZÎD İÇİN HAZIRLANAN MUSHAF-I ŞERÎF HAKKINDA GENEL BİLGİ 3
2.1. Mushaflar 3
2.2. Mushaf-ı Şeriflerin Tezyini ve Ehl-i Hiref 3
2.3. Araştırmanın Konusu Olan Mushaf-ı Şerîf 6
2.4. Sultan II. Bâyezîd 6
2.5. Mushaf-ı Şerîf'in Hattatı Hamdullah Efendi 8
3. MUSHAF-I ŞERÎF'İN MÜZEHHEB SAYFALARININ İNCELENMESİ 10
3.1. Türk Tezhip Sanatında Mushaf-ı Şerîf'in Yeri 10
3.2. Mushaf-ı Şerîf'in Tezyinli Sayfaları Hakkında Genel Bilgi 11
3.2.1. Zahriye Sayfası 11
3.2.3. Sûre Başları 12
3.2.4. Mushaf Gülleri 13
3.2.5. Duraklar 14
3.2.6. Hâtime Sayfası 14
3.3. Hamdullah Efendi Mushaf'ının Tezyinli Sayfalarının İncelenmesi 18
3.3.1. Zahriye Sayfası 18
3.3.2. Serlevha Sayfası 27
3.3.3. Sûre Başları 34

3.3.4. Güller 136
3.3.5. Hâtime Sayfası 147
4. MUSHAF-I ŞERÎF'DE KULLANILAN MOTİFLERİN ÇİZİMLERİ 171
5. SONUÇ 179
BİBLİYOGRAFYA 181

Kısaltmalar

a.e.	Aynı Eser
a.m.	Aynı Makale
a.g.e	Adı Geçen Eser
a.m.e.	Adı Geçen Makale
b.	Bin, ibn
c.	Cilt
İÜK	İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi
ö.	Ölümü
R.	Resim
s.	Sayfa
sy.	Sayı
T.	Tarih
TİEM	Türk İslâm Eserleri Müzesi
TSMK	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
v.	Varak
yy.	Yüzyıl

Resim Listesi

R. 1. Mushaf-ı Şerîf Cilt Kapağının İçi (s. 16)

R. 2. Yazısız ve Tezyînatsız, Kayıt Numarasının Bulunduğu Mühürlü Sayfa (s.17)

R. 3. Zahriye Sayfası (s. 18)

R. 4. Zahriye Sayfası 2-a (s. 19)

R. 5. Zahriye Sayfası Detay (s. 21)

R. 6. Zahriye Sayfasının Sol Üst Köşesi (s. 25)

R. 7. Serlevha Sayfası, v. 3 (s. 27)

R. 8. Serlevha Sayfası Bakara Sûresi, v. 3b (s. 28)

R. 9. Serlevha Sayfası Koltuk Kesiti, v. 3b (s. 30)

R. 10. Bakara Sûresi Sûre Başı, v. 3b (s. 31)

R. 11. Âl-i İmran Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 37b (s. 35)

R. 12. Âl-i İmran Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 37b (s. 36)

R. 13. Nisâ Sûresi İlk Sayfa, v. 56b (s. 37)

R. 14. Nisâ Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 56b (s. 38)

R. 15. Mâide Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 76b (s. 40)

R. 16. Mâide Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 76b (s. 41)

R. 17. Enfâl Sûresi İlk Sayfa, v. 112a (s. 42)

R. 18. Enfâl Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 112a (s. 43)

R. 19. Tevbe Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 132a (s. 44)

R. 20. Tevbe Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 132a (s. 45)

R. 21. Hûd Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 155a (s. 46)

R. 22. Hûd Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 155a (s. 47)

R. 23. Ra'd Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 174a (s. 49)

R. 24. Ra'd Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 174a (s. 50)

R. 25. İbrahim Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 179b (s. 52)

R. 26. İbrahim Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 179b (s. 53)

R. 27. Hicr Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 184b (s. 54)

R. 28. Hicr Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 184b (s. 54)

R. 29. Nahl Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 188b (s. 56)

R. 30. Nahl Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 188b (s.56)

R. 31. İsrâ Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 198b (s. 58)

R. 32. İsrâ Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 198b (s. 59)

R. 33. Meryem Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 215b (s. 60)

R. 34. Meryem Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 215b (s. 61)

R. 35. Tâ-Hâ Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 220a (s. 63)

R. 36. Tâ-Hâ Sûresi'nin Sûre Başı, v. 220a (s. 64)

R. 37. Furkan Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 255b (s. 65)

R. 38. Furkan Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 255b (s. 66)

R. 39. Şuarâ Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 260b (s. 67)

R. 40. Şuarâ Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 260b (s. 68)

R. 41. Ankebût Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 283b (s. 69)

R. 42. Ankebût Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 283b (s.70)

R. 43. Rum Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 289b (s. 71)

R. 44. Rum Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 289b (s. 72)

R. 45. Secde Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 296a (s. 73)

R. 46. Secde Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 296a (s.74)

R. 47. Ahzab Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 299b (s. 75)

R. 48. Ahzab Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 299b (s. 76)

R. 49. Sebe' Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 306a (s. 77)

R. 50. Sebe' Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 306a (s. 78)

R. 51. Yâsîn Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 315a (s. 79)

R. 52. Yâsîn Sûresi'nin Sûre Başı Sayfası, v. 315a (s. 80)

R. 53. Sâffat Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 320b (s. 82)

R. 54. Sâffat Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 320b (s. 83)

R. 55. Sâd Sûresi'nin İlk Sayfası, . 325b (s. 84)

R. 56. Sâd Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 325b (s. 85)

R. 57. Hucurât Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 371b (s. 86)

R. 58. Hucurât Sûresi'nin Sûre Başı Sayfası, v. 371b (s. 87)

R. 59. Necm Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 379b (s. 88)

R. 60. Necm Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 379b (s. 89)

R. 61. Hadîd Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 388b (s. 90)

R. 62. Hadîd Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 388b (s. 91)

R. 63. Mücâdele Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 391b (s. 92)

R. 64. Mücâdele Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 391b (s.93)

R. 65. Haşr Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 393a (s. 94)

R. 66. Haşr Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 393a (s. 95)

R. 67. Sâf Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 398a (s. 97)

R. 68. Sâf Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 398a (s. 99)

R. 69. Tegâbun Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 402b (s. 100)

R. 70. Tegâbun Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 402b (s. 101)

R. 71. Talak Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 404b (s. 102)

R. 72. Talak Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 404b (s. 103)

R. 73. Mülk Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 407b (s. 104)

R. 74. Mülk Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 407b (s. 105)

R. 75. Cin Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 415a (s. 106)

R. 76. Cin Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 415a (s. 107)

R. 77. Müzzemmil Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 417b (s. 107)

R. 78. Müzzemmil Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 417b (s. 109)

R. 79. Müddessir Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 418a (s. 110)

R. 80. Müddessir Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 418a (s. 111)

R. 81. Kıyâmet Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 420b (s. 112)

R. 82. Kıyâmet Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 420b (s. 112)

R. 83. Dehr Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 421b (s. 113)

R. 84. Dehr Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 421b (s. 113)

R. 85. Nebe' Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 424a (s.115)

R. 86. Nebe' Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 424a (s. 117)

R. 87. İnfitâr Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 428a (s. 118)

R. 88. İnfitâr Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 428a (s. 119)

R. 89. Bürûc Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 431a (s.120)

R. 90. Bürûc Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 431a (s. 121)

R. 91. İnşirah Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 437a (s. 122)

R. 92. İnşirah Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 437a (s. 123)

R. 93. Kâria Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 440a (s.124)

R. 94. Kâria Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 440a (s. 125)

R. 95. Hümeze Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 441a (s. 126)

R. 96. Hümeze Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 441a (s. 126)

R. 97. Fil Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 442b (s. 128)

R. 98. Fil Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 442b (s. 129)

R. 99. Kureyş Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 442a (s. 130)

R. 100. Kureyş Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 442a (s. 131)

R. 101. Tebbet Sûresi'nin İlk Sayfası, v. 443a (s. 132)

R. 102. Tebbet Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 443a (s. 133)

R. 103. İhlâs Sûresi'nin İlk Sayfası,,v. 444b (s. 134)

R. 104. İhlâs Sûresi'nin Sûre Başı Detayı, v. 444b (s. 135)

R. 105. Cüz Güllerinden Bir Örnek, v. 402b (s. 136)

R. 106. 107. 108. 109. Hizip Güllerinden Örnekler, v. 83a, 10b, 7b, 69b (s.136, 137, 137, 138)

R. 110.111. Aşara Güllerinden Bir Örnek, v. 54b, 403b (s. 138, 139)

R. 112. Secde Güllerinden Bir Örnek, v. 439b (s. 139)

R. 113. Mushaf-ı Şerîf'de Gül Örnekleri, v. 264b (s. 140)

R. 114. Mushaf-ı Şerîf'de Dörtlü Gül Örnekleri, v. 2b (s. 141)

R. 115. 116. Mushaf-ı Şerîf'de Dörtlü Gül Örnekleri, v. 424, 434 (s. 142, 143)

R. 117. 118. Mushaf-ı Şerîf'de Dörtlü Gül Örnekleri, v. 17a, 191a (s. 144, 145)

R. 119. Mushaf-ı Şerîf'de Gül Örnekleri, v. 238a (s. 146)

R. 120. Hâtime Sayfası, v. 445b (s. 147)

R. 121. Hâtime Başı Detayı, v. 445b (s. 148)

R. 122. Hâtime Sayfası Bitiş İÜK, A.6662, v. 441a (s. 149)

R. 123. Hâtime Sayfası Bitiş Detayı, İÜK. A.6662, v. 441a (s. 150)

R. 124. Hattatın ve Müzehhibin İmza sayfası, İÜK 6662 v. 447a (s. 151)

R. 125. v. 441a (s. 153)

R. 126. v. 448b (s. 157)

R. 127. v. 448b (s. 159)

R. 128. Vakfiye Sayfası, v. 450a (s. 160)

R. 129. Vakfiye Yazan Alan (s. 161)

R. 130. Hâtime Sayfası, v. 450b (s. 162)

R. 131. Hâtime Sayfası, v. 450b (s. 163)

R. 132. Vakfiye Kaydı "Mahmud Han goncası Abdûlaziz Hân validesi Pertevniyâl Sultan" yazılı alan, v. 451a (s. 164)

R. 133. Vakfiye Sayfası, v. 451af (s. 167)

R. 134. Cilt Kapağı (s. 169)

R. 135. Tek Cilt Kapağı (s. 170)

Çizim Listesi

Çizim 1. Zahriye Sayfası (s. 20)

Çizim 2. Zahriye Sayfası'ndan Detay (s. 22)

Çizim 3. Zahriye Sayfası Pafta Detayı (s. 23)

Çizim 4. Zahriye Sayfası Tığlı Kompozisyon Paftası (s. 24)

Çizim 5. Zahriye Sayfası Kenar Köşe Detayı (s. 25)

Çizim 6. Zahriye Sayfası Tığları (s. 26)

Çizim 7. Serlevha Sayfası Tezyînat İskeleti (s. 29)

Çizim 8. Serlevha Sayfası Koltuk Örneği (s. 30)

Çizim 9. Serlevha Sayfası Sûre Başı Detayı (s. 31)

Çizim 10. Serlevha Köşe Pafta Detayı (s.32)

Çizim 11. Serlevha Köşe Başı Rûmî Detayı (s.33)

Çizim 12. Serlevha Köşe Başı Hatayî Detayı (s. 33)

Çizim 13. Âl-i İmran Sûresi Sûre Başı (s. 36)

Çizim 14. Nisâ Sûresi Sûre Başı (s.38)

Çizim 15. Nisâ Sûresi Sûre Başı Detayı (s. 38)

Çizim 16. Mâide Sûresi Sûre Başı (s. 41)

Çizim 17. Enfâl Sûresi Sûre Başı (s. 43)

Çizim 18. Tevbe Sûresi Sûre Başı (s. 45)

Çizim 19. Hûd Sûresi Sûre Başı (s.47)

Çizim 20. Hûd Sûresi Sûre Başı Detayı (s. 48)

Çizim 21. Ra'd Sûresi Sûre Başı (s. 52)

Çizim 22. Ra'd Sûresi Sûre Başı Detayı (s.52)

Çizim 23. İbrahim Sûresi Sûre Başı (s. 53)

Çizim 24. Hicr Sûresi Sûre Başı (s. 55)

Çizim 25. Nahl Sûresi Sûre Başı (s. 57)

Çizim 26. İsrâ Sûresi Sûre Başı (s. 59)

Çizim 27. Meryem Sûresi Sûre Başı (s. 61)

Çizim 28. Meryem Sûresi Sûre Başı Detayı (s. 62)

Çizim 29. Tâ-hâ Sûresi Sûre Başı (s. 64)

Çizim 30. Furkan Sûresi Sûre Başı (s. 66)

Çizim 31. Şuarâ Sûresi Sûre Başı (s. 68)

Çizim 32. Ankebût Sûresi Sûre Başı (s. 70)

Çizim 33. Rûm Sûresi Sûre Başı (s. 72)

Çizim 34. Secde Sûresi Sûre Başı (s. 74)

Çizim 35. Ahzab Sûresi Sûre Başı (s. 76)

Çizim 36. Sebe’ Sûresi Sûre Başı (s. 78)

Çizim 37. Yâsîn Sûresi Sûre Başı (s. 80)

Çizim 38. Yâsîn Sûresi Sûre Başı Detayı (s. 81)

Çizim 39. Sâffat Sûresi Sûre Başı (s. 83)

Çizim 40. Sâd Sûresi Sûre Başı (s. 85)

Çizim 41. Hucurât Sûresi Sûre Başı (s. 87)

Çizim 42. Necm Sûresi Sûre Başı (s. 89)

Çizim 43. Hadîd Sûresi Sûre Başı (s. 91)

Çizim 44. Mücâdele Sûresi Sûre Başı (s. 94)

Çizim 45. Mücâdele Sûresi Sûre Başı Detayı (s. 94)

Çizim 46. Haşr Sûresi Sûre Başı Çizimi (s. 96)

Çizim 47. Haşr Sûresi Sûre Başı Rûmî Çizimi (s. 97)

Çizim 48. Saf Sûresi Sûre Başı Çizimi (s. 99)

Çizim 49. Tegâbun Sûresi Sûre Başı (s. 101)

Çizim 50. Talak Sûresi Sûre Başı (s. 103)

Çizim 51. Mülk Sûresi Sûre Başı (s. 105)

Çizim 52. Cin Sûresi Sûre Başı (s. 107)

Çizim 53. Müzzemmil Sûresi Sûre Başı (s. 109)

Çizim 54. Müddessir Sûresi Sûre Başı (s. 111)

Çizim 55. Kıyamet Sûresi Sûre Başı (s. 113)

Çizim 56. Dehr Sûresi Sûre Başı (s. 115)

Çizim 57. Nebe' Sûresi Sûre Başı (s. 117)

Çizim 58. İnfitâr Sûresi Sûre Başı (s. 119)

Çizim 59. Burûc Sûresi Sûre Başı (s. 121)

Çizim 60. İnşirah Sûresi Sûre Başı (s. 123)

Çizim 61. Kâria Sûresi Sûre Başı (s. 125)

Çizim 62. Hümeze Sûresi Sûre Başı (s. 127)

Çizim 63. Fil Sûresi Sûre Başı (s. 129)

Çizim 64. Kureyş Sûresi Sûre Başı (s. 131)

Çizim 65. Tebbet Sûresi Sûre Başı (s. 133)

Çizim 66. İhlâs Sûresi Sûre Başı (s. 135)

Çizim 67. R. 11 Cüz Gülü (s. 136)

Çizim 68. R. 12 Hizip Gülü (s. 136)

Çizim 69. R. 13 Hizip Gülü (s. 137)

Çizim 70. R. 14 Hizip Gülü (s. 137)

Çizim 71. R. 15 Hizip Gülü (s. 138)

Çizim 72. R. 16 Aşara Gülü (s. 138)

Çizim 73. R. 17 Aşara Gülü (s. 139)

Çizim 74. R. 18 Secde Gülü (s. 139)

Çizim 75. Hâtime Sayfası Başı (s. 148)

Çizim 76 Hâtime Sayfası Bitiş (s. 150)

Çizim 77. Müzehhibin İmza Metni (s. 152)

Çizim 78. Temellük Kaydı (s.154)

Çizim 79. Temellük Kaydı Rûmî Detayı (s. 155)

Çizim 80. Temellük Kaydı Detayı (s. 156)

Çizim 81. Temellük Kaydı Pafta Kenarı (s. 157)

Çizim 82. Temellük Kaydı Köşe Detayı (s. 159)

Çizim 83. Vakfe Sayfası Başı (s. 161)

Çizim 84. Hâtime Sayfası Metin Sonu (s. 163)

Çizim 85. Vakfıye Kaydı Sayfası (s. 165)

Çizim 86. Vakfıye Kaydı Sayfası Detayı (s. 166)

Çizim 87. Vakfıye Kaydı Sayfası Detayı (s. 168)

Çizim 88. Hatayî Grubu, Penç Motifi (s. 171)

Çizim 89. Hatayî Grubu Goncagül Motifi (s. 172)

Çizim 90. Hatayî Grubu Goncagül Motifi (s. 173)

Çizim 91. Hatayî Grubu Hatayî Motifi (s. 174)

Çizim 92. Rûmî Motifi Sarılma Rûmîler (s. 175)

Çizim 93. Rûmî Motifi Sarılma Rûmîli Motifler (s. 176)

Çizim 94. Rûmî Motifi Sencide Rûmîler (s. 177)

Çizim 95. Rûmî Motifi İç Bünyeli Rûmî Motifleri (s. 178)

1. GİRİŞ

1.1. Amaç

Tezhip, Osmanlı'da asırlar boyunca teşvik gören bir sanattır. Bu sanatın gelişmesiyle Mushaf-ı Şerîfler'in mâna ve estetik açıdan etkisi yadsınamaz. Daha önceleri el yazma kitapların içinde gördüğümüz tezhip sanatı artık günümüzde bir levha sanatı haline dönüşmüş, hat örneklerinin etrafında ya da bağımsız biçimde duvarlarımızı süsleyen tablolarda yerini almış bulunmaktadır. Kompozisyonların ve motiflerin de bu değişikliğe ayak uydurması kaçınılmaz olmuştur. Ancak klasik Türk tezhibi kompozisyon açısından çok iyi özümsenmelidir. Gelecek nesillere bu sanatı sağlıklı aktarabilmek için yaptığımız yeni tasarımlar ve yorumlarda başarılı olmak yazma eserlerimizin tezhip sanatı açısından çok iyi incelenerek gün ışığına çıkarılması ve anlaşılması ile mümkündür.

Tez konusu olan Mushaf-ı Şerîf, Sultan II. Bâyezîd için, yazılmış ve tezyin edilmiştir. Yazı özelliği ile hat sanatının, motif, renk ve kompozisyon açısından da tezhip sanatının kendi dönemindeki mükemmel örneklerinden biri arasında olduğu açıktır. Böylece söz konusu yazmanın incelenmesiyle, bu sanat dalında dönemin sanat anlayışı irdelenmeye ve gösterilmeye çalışılmıştır. Ayrıca eserin yazıldığı dönemin ekonomik ve sosyal boyutunu da göstererek saray nakışhânesinin önemine bir kez daha dikkat çekilmek istenmiştir

1.2. Kapsam

Bu araştırmada incelenen Mushaf-ı Şerîf, İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dökümantasyon Daire Başkanlığı Nadir Eserler Kütüphanesinde A.6662 numara ile kayıtlıdır. Sultan II. Bâyezîd için 914/1508 yılında yazılmıştır. Eser, hattat İbnü'ş-Şeyh Hamdullah Efendi (ö. 1526) tarafından nesih yazı ile yazılmış, Hasan b. Abdullah tarafından tezhiplenmiştir. müzehhibi

451 sayfa tutarındaki yazma eserde tüm tezyinli sayfalar tezin kapsamı içinde incelenmiştir. Bu kapsamda, yazmanın tüm bezemeli sayfalarının kendi içindeki disiplinleri dikkate alınmıştır. Ayrıca dönem sanatının ve sanatçılarının kullandığı

kompozisyon, motif ve renk dağılımı incelenmiştir. Zahriye sayfası, serlevhalar, sûre başları, güller ve diğer tezyinatlı sayfalar üzerinde detaylı bir şekilde durulmuştur.

Bu yazma eserde Akkoyunlu ve Karakoyunlu dönemi tezhip sanatının etkileri görülse de içinde bulunduğu dönemin kendi uslûbunu oluşturan son derece zarif ve güçlü bir kompozisyon yapısı vardır. Ayrıca Kanunî döneminde zirveye çıkan tezhip sanatına da ışık tutmuş ve bunun habercisi olmuştur denilebilir.

1.3. Yöntem

Araştırmaya başlarken, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde Hindistan, Afganistan, İran, Balkanlar ve Arap Menşe'ili Mushaf-ı Şerîfler incelenmiştir. Araştırmaya konu olan bu Mushaf Şerîf'in içinde yaklaşık 900'e yakın gül, 100'den fazla sûre başı, zahriye sayfası, hâtime sayfası ve serlevha tezyînat açısından incelenmiş, bu sayfalardaki motif dengesi ve renkler tek tek ele alınmış ve farklı kompozisyonlar gruplandırılmıştır.

Araştırma İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde yapılmıştır. 1924 yılında Yıldız Sarayı Kütüphanesi'ndeki eserler, bir kararla bu kütüphaneye devredilmiş ve umumun istifadesine açılmıştır.

Medresetü'l-Kuzat olarak inşa edilmiş bulunan bina, önce üniversitenin tüm kitaplarının mekânı olarak kullanılmış ise de daha sonra yapılan bir ayırımla, harf devrimi öncesi kitaplar (Osmanlıca, Arapça, Farsça olan yazma ve basma eserler, albüm ve eşyalar) ile harf devrimi sonrası Latin alfabesiyle basılan kitaplar olmak üzere ayrılarak iki ayrı kütüphane oluşturulmuştur. Matbû eserler ile harf devrimi öncesine ait el yazması eserlerin bulunduğu kütüphane halen İ.Ü. Kütüphane ve Dökümantasyon Daire Başkanlığı'na bağlı Nadir Eserler Kütüphanesi olarak bilinmektedir. İstanbul Üniversitesi kurulduğundan beri kütüphane Nadir Eserler Kütüphane ve Müzesi, Kitap Sarayı, Nadide Eserler Kütüphanesi gibi çeşitli adlarla anılmıştır. Şu anda ise Kütüphane 9943 Türkçe, 6967 Arapça, 1618 Farsça ve ayrıca Almanca, Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Rusça, Rumca, Ermenice, Arnavutça dillerinden 81 adet yazma olmak üzere, toplam 18.606 adet eser bulunmaktadır. Osmanlıca matbu kitapların toplamı 25.375 adettir. 693 baskı albüm, 911 albüm,

1350 harita, 212 müzik notası, 554 gazete, 345 dergi, 28 hat ve levha, Latin harfli Avrupa Nadir Eser denilen kitaplar 4300 adedi bulmaktadır. Yakın dönem tarihimizin önemli şahsiyetlerinden İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın Üniversite'ye bağışladığı kişisel eşyası ile 568 adet hat levhası, 3808 adet el yazması ve matbu eser de bu kütüphanede bulunmaktadır.[1]

2. II. BÂYEZÎD İÇİN HAZIRLANAN MUSHAF-I ŞERÎF HAKKINDA GENEL BİLGİ

2.1. Mushaflar

Hz. Muhammed'e ilk âyet M.S. 611 yılında vahyolunmaya başlanmıştır. Mekke ve Medine'de inen âyetlerle vahyolunarak Kur'ân-ı Kerîm tamamlanmıştır. Âyetler sahabelerin bazıları tarafından ezberlenmiş, ayrıca Hz. Peygamber'in talimatı ile (S.A.V.) hurma yaprağı, yassı taşlar, tabaklanmış deri gibi çeşitli malzemeler üzerine yazdırmıştır. Hz. Ebubekir, Hz. Peygamber'in irtihallerinden sonra, iki kapak arasında bir araya getirilen Mushaf-ı Şerîf Hz. Osman'ın halifeliği zamanında oluşturulan bir heyet tarafından çoğaltmış ve İslâm merkezlerine gönderilerek yayılması sağlanmıştır.

Kur'an'da 114 sûre ve 30 cüz bulunmaktadır. Toplam âyet sayısı 6666'dır.

2.2. Mushaf-ı Şeriflerin Tezyini ve Ehl-i Hiref

Nakışhânede bir Kur'ân-ı Kerîm veya kıymetli bir yazma hazırlanırken önce nakışhaneye gelen ham kâğıt boyanırdı. Daha sonra boyanan kâğıt un, nişasta muhallebisi veya kestirilmiş yumurta akı ile âharlanarak mührelenirdi. Ham kâğıdın terbiye edilerek kullanılacak hale getirilmesi bazı zamanlarda nakışhane dışında da mümkün olmakta idi. Ayrıca, siyah is mürekkebi, sarı mürekkep ve kırmızı mürekkep yapan mürekkepçiler; altın varak yapan, altın ezen, çeşitli büyüklüklerde fırçalar ve cetvel kalemler yapan, boya hazırlayan ve murakka' geren kişiler bulunurdu.

[1] http://kutuphane.istanbul.edu.tr/?page_id=6083, 06.04.2014.

Kâğıt üzerinde metnin yazılacağı ve bezeneceği alanlar belirlenir, daha sonra tarrah adı verilen desen hazırlayıcılar desen hazırlarlardı. Desen tasarımları sonraki zamanlarda müzehhipler tarafından yapılmıştır.[2]

Desenler hazırlandıktan sonra eğer sernakkaş (baş nakkaş) desenleri kabul ederse, desenlerin iğnelenerek kalıbı çıkartılır ve zemin rengine göre söğüd kömür tozu veya tebeşir tozu ile silkelenerek işleneceği kâğıda geçirilirdi. Zeminin temizlenmesi ile altın sürülüp parlatılacak olan alanlar altın mühresi ile parlatılır, tahrirkeşler tahrirleri, cedvelkeşler de cedvelleri çizerdi. Zeminin rengi doldurulup motiflerin renklerinin konulmasıyla tezhip yapılacak alan bezenirdi.

Eserin bu aşamaları tamamlandıktan sonra mücellid eseri ciltler, böylelikle yazma eserin hazırlanması tamamlanmış olurdu.

"Ehl-i Hiref" san'at sâhibi, san'atında becerikli ve muktedir olan san'atkâr anlamına gelmektedir. Nakışhâne geleneği içinde önemli bir topluluk olan Ehl-i hiref, Kanunî Sultan Süleyman zamanında tam anlamıyla varlık göstermiştir.[3] Çeşitli bölüklerden ve Saray teşkilatının kapıkulu halkından oluşan aylıklı sanat ve zanaat erbabıdır. Ehl-i hiref teşkilatı için günümüze kadar ulaşan ehl-i hiref maaş ve teftiş defterlerinde bunlara ödenen ücretler, yapılan masraflar, bayramlarda padişahlara sunulan hediyeler, sanatçı isimleri gibi kayıtlar bulunmaktadır. Böylelikle Osmanlı sanat ve sanatçıyı desteklemekte ve himayesi altına almaktadır.

Ehl-i hiref başlangıçta ustaları tarafından yetiştirilen devşirmelerden oluşsa da, daha sonraları kabiliyetli olan normal vatandaşlar da alınmaya başlanmıştır.[4] Hatta fethedilen veya diğer coğrafyalardaki yabancı meşhur sanatçıların da ücretli olarak saraydaki bu kuruma alındığı bilinmektedir. Ehl-i hiref teşkilatı için yetiştirilenler,

[2] İnci, A. Birol**, Klasik Devir Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı Çizim Tekniği ve Çeşitleri**, Kubbealtı Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul 2008, s.47.
[3] a.e., s. 48.
[4] Bahattin, Yaman, 18. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Ehl-i Hıref Teşkilatı, **İlahiyat Fakültesi Dergisi,** Sayı 3, Cilt 1, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta 1997, s. 276.

san'atları dışında temel eğitim olan okuma-yazma, din ilimleri ve Arapça-Farsça'yı da öncelikli olarak öğrenirlerdi.[5]

Bu teşkilat hazinedarbaşının emrinde olup, ana görevleri Sarayın işlerini yapmaktır.[6] Hazırlanılması gereken eserler hazinedarbaşı tarafından bildirilir ve resmen görev alacak sanâtkârlar hazinedarbaşı tarafından seçilirdi. Eserin yapılması sırasında ölen bir san'atkâr olursa, onun yerine başka biri seçilir ve eser tamamlanırdı. Ayrıca san'atkârlar özellikle bayramlarda pâdişâhlar hem san'atlarını göstermek, hem de pâdişâhın gözüne girmek için kendi eserlerini hediye olarak da sunmuşlardır.[7] Padişâhın beğendiği eserlere mükâfât ve eserin beğenildiğine dair nişâne olarak san'atkârları teşvik etmek amacı ile in'âm verildiği de bilinmektedir.

Ehl-i hiref bünyesindeki san'atkârların eserlerini rahatça ortaya koyabilmeleri için, bazı durumlarda saray sınırları içinde inşa edilen bağımsız mekânlar da dâhil olmak üzere genellikle saraya bağlı nakkaşhânelerde çalışmalarını yapmaktaydılar.[8]

Birçok san'atkâr zümresi bulunan ehl-i hiref teşkilatında, hattatlar Cemaat-i Kâtiban-ı Kütüb, müzehhipler ise Cemaat-i Nakkaşân zümrelerinde yer almaktaydırlar.[9] Nakkaşlar topluluğu sanat tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Ehl-i Hiref teşkilatı Osmanlı süsleme sanatının temel taşıdır ve Osmanlı süsleme sanatında yer alan eserlerdeki motif dağarcığı onların çalışmaları sayesinde ortaya konmuştur denebilir.[10]

İncelenen Mushaf-ı Şerîf'in müzehhibi Hasan bin Abdullah da Ehl-i Hiref teşkilatının oluştuğu dönemde nakkaşhânede bulunuyordu.[11] Döneminin en kudretli müzehhiplerinden olan bu sanatçı, aynı zamanda çok ender olarak rastlanan eser

[5] Hilal Kazan, Ehl-i Hiref Döneminde Kâtipler, **Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 1999, s. 23.
[6] Filiz, Çagman, Mimar Sinan Döneminde Sarayın Ehl-i Hiref Teşkilatı", **Mimar Sinan Dönemi Tiirk Mimarlığı ve Sanatı**, İş Bankası Yayınları, İstanbul 1988, s.74.
[7] Kazan, s. 60.
[8] Yaman s. 282.
[9] Kazan, s. 5.
[10] Çağman, s. 76-77.
[11] Çiçek, Derman, **Osmanlı Asırlarında Üslup ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı**, Osmanlı Ansiklopedisi C:XI, s:108-120, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 112.

üzerindeki sernakkaş imzasını bu eserde atmıştır.[12] Tebriz'den gelen sanatçı 1520 yılında saray nakışhânesine kaydolmuş, uzun yıllar burada serbölük olarak çalışmış ve 1556 yılında vefat etmiştir.

2.3. Araştırmanın Konusu Olan Mushaf-ı Şerîf

Mushaf-ı Şerîf'in yaprakları 320 mm boy ve 205 mm eninde kalınca krem kâğıttır. Sayfalarındaki harekeli güzel nesih yazısı satır itibariyle 102 mm uzunluğunda olup, bir sayfa 11 satırdan oluşmaktadır. Şeyh Hamdullah tarafından 914/1508-9 da Sultan II. Bâyezîd için yazılmış ve Hasan b. Abdullah (ö.1556) tarafından tezyin edilmiştir.[13]

Mushaf-ı Şerîf'in çift zahriye sayfası bulunmaktadır. Bu sayfa baş tarafından lacivert zemin üzerine mavi beyaz kırmızı çiçeklerle dikdörtgen şeklinde ve yazılı alan büyüklüğünde tezyinlenmiştir. Sûre başları, secde, cüz ve hizipi aynı üslupla tezyin edilmiştir. Sonundaki müzehhep hâtimede müdevver şekilde altın üzerine, bu Mushaf'ın Sultan II. Bâyezîd için yazıldığı zikredilmektedir. 451a sayfasındaki "Abdülaziz validesi Pertevniyal Sultan" için yapılan tezhip ve kayıt daha sonra ilave edilmiştir.

Cildi sonradan tamir görmüş, miklepli ve siyah deridir. Kapakların dışı kabartma altın şemse ve köşebentlidir, kapak içi koyu kırmızı deridir. Üzeri daha ince kabartma altın şemsedir ve köşebentli miklep sırtında kabartma yazı vardır.

2.4. Sultan II. Bâyezîd

Sultan II. Bâyezîd, Fâtih Sultan Mehmet'in, 1447 yılı Dimetoka'da Gülbahar Hatun'dan dogan büyük oğludur. Modon Fetihnâmesinde, "*Emiru'l-Mü'minîn Sultanu'l-Guzât ve'l-Mücâhidîn Nâsiru'ş-Şeriati ve'l-Milleti ve'd-Dîn Giyâsu'l-Islâm ve Muînu'l-Müslimîn Sultan Bâyezîd*" diye de anılmaktadır. Şehzadeliği sırasında

[12] Çiçek Derman, **Osmanlı Tezhibine Çağdaş Bir Bakış**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Sempozyum Konuşma Metni, İstanbul 2007, s. 7.
[13] Fehmi Edhem Karatay, **İstanbul Üniversitesi Arapça Yazma Eserler Kataloğu**, İstanbul 1951, c. I, s. 52.

Amasya valiliğine tayin edilmiştir. Bu sırada devrin en meşhur âlimlerinden ders almaya ve geleneksel İslâm bilimlerini en iyi şekilde öğrenmeye devam etmiştir. Arapça, Farsça, Çağatay lehçesi ve Uygur alfabesini bilen padişah aynı zamanda hattat, bestekâr ve şairdi. Babası öldükten sonra saraya kardeşi Cem Sultan'dan daha önce ulaşarak sultanlığını ilan etmiş fakat kardeşi Cem'in muhalefeti ile karşılaşmıştır. Cem Sultan Bursa'yı almış ve adına hutbe okutmuştur. Daha sonra Yenişehir'de II. Bâyezîd'a yenilmiş ve Memlüklülere sığınmıştır. Bu yüzden Osmanlı Memlûk ilişkilerinin, dönemin en önemli siyasi olaylarından biri olduğu söylenebilir. Memlûklülerin Cem'i desteklemesi gerginliğin daha da artmasına sebep olmuştur.[14] Cem Sultan ile mücadele ettiği 14 yıl boyunca, Cem Sultan'ın 1495 de ölümüne kadar herhangi bir dış sefere çıkabilmesi pek mümkün olmamıştır. Ancak Cem'in ölümü üzerine sefer faaliyetleri başlayabilmiştir.

Sultan II. Bâyezîd Kâğıthane'de ilk baruthanenin kurulmasını sağlamıştır. Öncelikle devletin yükselişinin deniz gücünün varolmasıyla daha kuvvetli olacağını düşündüğünden manevra kabiliyeti yüksek bir deniz gücü meydana getirmeye çalışmış, Endülüs Müslümanlarına yardım etmek için denizden İspanya'ya donanma göndererek kıyı şehirlerine baskınlar düzenlemiştir. Ayrıca II. Varşova'ya kadar giderek Avrupa'nın içlerine kadar akınlar düzenlemiştir. Bu akınlar sırasında Sapienza Deniz Zaferi (1499) kazanılmış, İnebahtı fethedilmiş (1499), Koron, Modon ve Navarin kaleleri alınmıştır (1500). Ayrıca, Kilye ve Akkerman'ı da fethetmiştir. Anadolu'da oluşan Şahkulu isyanları da II. Bâyezîd tarafından bastırılmıştır.

Siyasi hayatı dışında, II. Bâyezîd dinine de çok bağlı bir padişahtır. Bu yüzden kendisine Bâyezîd-i Veli'de denilmiştir. Okumayı çok seven Bâyezîd, şâirleri saraya toplar onlarla sohbet ederdi. Daha şehzadeyken etrafında II. Bâyezîd'e vezir olan *Safî* mahlaslı Kasım Paşa, Amasya'lı şair Afitabî ve bu asrın en meşhur fıkıh âlimlerinden, "*Hatemî*" mahlası ile şiirler yazan Müeyyedzâde Abdurrahman Çelebi gibi birçok şair bulunmaktaydı. Ayrıca adaletiyle de bilinen Padişah, tahtta kaldığı sürece sanata ve sanatçılara sahip çıkmış, Osmanlı'da tarih yazıcılığını başlatmış,

[14] Küpeli, a.g.e., s.7.

bilimin gelişmesi için çalışmalarda bulunmuş ve Mimarîye önem vermiştir. II. Bâyezîd Osmanlı'nın ilk dönemini anlatan tarihî kaynakların yazılmasını sağlamıştır. Bu dönemde edebî eserlerin yanı sıra mimarî ve musîki sahasında da bir takım gelişmeler olmuştur. Mimarî'de Selçuklu Sanatı etkilerinden ayrılarak Osmanlı-Türk karakterinin kendine mahsus çizgiler oluşmaya başladığı bir devir olmuştur.

II. Bâyezîd dönemindeki nakkaşhânede her bir faaliyet farklı sanat veya zanaat grubundan kişiler tarafından yapılmaktaydı. Desenlerin tahrirlenmesi, cetvellerin çekilmesi nakkaşlar tarafından yapılırken, altın ezmek, fırça yapmak, kâğıt boyamak, mührelemek gibi diğer işler de başka gruplar tarafından yapılırdı.

Edirne, İstanbul ve Bursa'ya camîlerin dışında kervansaraylar ve külliyeler gibi büyük yapılar yapılarak bu şehirlerin gelişmesi sağlanmıştır. II. Bâyezîd'in okçuluk ile ugraşmasının yanı sıra, yay yapıcısı ve kemankeştir. Hatta kendi adını taşıyan yaylar halen Topkapı Sarayı Müzesi silah dairesinde bulunmaktadır.[15]

Daha ölmeden oğlu Şehzade Selim tahta geçmek için ısrar etmiş, o da böylece tahtından feragat etmek zorunda kalmıştır. Dimetoka Saray'ında oturmak istediği için aylık belli bir maaş da sağlanarak oraya gitmek üzere yola çıkmıştır. Ancak rahatsızlığından ötürü daha varamadan Havsa kasabasının Abalar köyünde 62 yaşında vefat etmiştir. Cenazesi kendi yaptirdigi Bâyezîd Camii hazinesindeki türbeye defnedilmiştir.

2.5. Mushaf-ı Şerîf'in Hattatı Hamdullah Efendi

İslâm yazı sanatını zirveye taşıyan hattat olarak tanımlanan İbnü-ş Şeyh Hamdullah Efendi Amasya'da XV. yüzyılda doğmuştur.[16] Babası Şeyh Mustafa Dede'nin yanında seyr-ü sülûkunu tamamlamış ve hilafet almıştır. "Şeyh, İbnü'ş-şeyh, Kıbletülküttâb, Kutbü'l-küttâb, Şeyhü'r-râmiyân" diye anılmıştır. Dayısı meşhur

[15] Gülnihal Küpeli, **II. Bâyezid Dönemi Tezhip Sanatı,** Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanatta Yeterlilik Tezi**,** İstanbul 2007, s. 16.
[16] Muhittin Serin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2003, s. 90.

hattat Celâleddin Amâsi'nin kızı ile evlenmiş ve ondan bir kızı ve kendisi gibi hattat olarak yetişecek olan oğlu olmuştur.

Hamdullah Efendi daha Amasya'da iken tanınmaya başlanmış ve Fâtih Sultan Mehmed'in hususi kütüphanesi için bazı eserler istinsah etmiştir. Şeyh Hamdullah, 1481'de Fatih Sultan Mehmed Han'ın vefatı üzerine tahta davet edilen Şehzade Bâyezid'in Amasya'dan ayrılırken yaptığı davet üzerine ailesi ile birlikte İstanbul'a gelen Hamdullah Efendi saraya kâtip ve saray hat muallimi olarak tâyin edilmiştir.[17] Bu sürede kendisine Mushaf yazması için harem dairesi civarında ve Edirne Sarayı'nda bir meşkhâne verilmiş, arpalık olarak da Üsküdar'da iki köy tahsis edilmiştir. Sarayda görevlendirildikten sonra eserlerinde unvan olarak "Kâtibü's-sultân Bâyezîd Han" unvanını kullanan Hamdullah Efendi zamanla II. Bâyezîd'in candan dostu ve vezirlerin bile tepkisini çekecek derecede saygıdeğer bir yakını olmuştur.[18]

Şeyh Hamdullah mektebi nesih hattını insanda hayranlık uyandıracak derecede güzelleştirmiş ve kolay okunan bir yazı haline getirmiştir. Böylece bu hattın kitap ve Mushaf yazısı olarak tercih edilmesine öncülük etmiştir. Mushaf metni sadece nesih ile yazılarak hem metinde devamlılık, hem de okumada kolaylık sağlanmıştır. Bu yüzden de muhakkak, reyhanî gibi yazıların karışık olarak kullanıldığı Yâkut tertibi Mushaf kitâbeti zamanla terk edilmiş Hamdullah Efendi'nin geliştirdiği tarzda nesih ile Mushaf yazma geleneği hâkim olmaya başlanmıştır.[19]

Şeyh Hamdullah aralarında sultan, şehzade, devlet adamı âlim, meşâyih ve şairlerin de yer aldığı pek çok talebe yetiştirmiştir. Doksanı aşan yaşı ile hayata veda ettiği zaman, geride 47 adet Mushaf-ı Şerîf, bine ulaşan Enam, Kehf, Nebe sûreleri, tomar kıt'a ve murakkalar ile çeşitli eserler yazmıştır.[20] İlim ve sanat dünyamıza bilhassa aklam-ı sitte de (altı nevi yazıda) eserler vermiştir. Mimarîde tezyinî bir unsur olan celi yazılarla pek az meşgul olmakla beraber, İstanbul'un Firûz Ağa Camii, Davut

[17] Serin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar**, s. 95.
[18] Gelibolulu Mustafa ÂlÎ, **Menakıb-ı Hünerveran Hattatların ve Kitap Sanatçılarının Destanları,** Büyüyen Ay Yayınevi, Aralık, İstanbul 2012, s. 78.
[19] Serin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar**, s.97.
[20] a.e., s.98.

Paşa Camii, Bâyezîd Camii Kitâbeleri ile Edirne Bâyezîd Camii Kitâbeleri onun tarafından yazılmıştır.[21]

Hamdullah Efendi 1526 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Cenaze namazı Şeyhülislâm Zenbilli Ali Efendi tarafından kıldırılmış ve vasiyetine uygun olarak Karacaahmet'e defnedilmiştir.

3. MUSHAF-I ŞERÎF'İN MÜZEHHEB SAYFALARININ İNCELENMESİ

3.1. Türk Tezhip Sanatında Mushaf-ı Şerîf'in Yeri

Türk tezhip sanatı desen ve motif açısından çok zengin olmasına rağmen günümüzde yazma eserlere ulaşmadaki zorluklar ve yayınların azlığı bizi yabancı kaynaklara yönlendirmektedir. Tezhip sanatını öğrenirken ve öğretirken dönem motiflerimizin ve kompozisyon özelliklerimizin gelecek nesillere tam olarak aktarılması gerekmektedir. Milli kültürümüz ve sanatımız açısından bu çok önemlidir.

Yazma eserlerin çıkışı ve günümüze kadar ulaşmaları, çağlar boyunca kitap sanatlarına verilen değerle mümkün olabilmiştir. Bu eserler, ihtiva ettikleri minyatür ya da tezhip örnekleri sayesinde değerlerini daha da artırmışlardır. Bazıları günümüzde nadir eserler olarak müzelerde sergilenmektedir. Mushaf-ı Şerîf'lerin yazılması ve süslenmesi tezhip sanatını zirveye çıkarmıştır denilebilir. Günümüze kadar ulaşan bu nadide eserlerdeki tezhip örnekleri aynı zamanda birer belge olarak da, tezhip sanatçılarına kaynak sağlamaktadır.

Yazma eserler arasında kutsallığı, disiplini ve sunulduğu şahıslar bakımında Mushaf-ı Şerîfler ayrı bir önem taşır. II. Bâyezîd döneminde oluşan ehl-i hiref geleneği çerçevesinde saray nakışhanelerinde Mushaf-ı Şerîflerin yazılması ve tezhiplenmesi diğer yazma eserlerden bazı farklı bir anlayış ile ele alınmıştır.

Zahriye sayfalarının ihtişamı ile başlayan Mushaf-ı Şerîfler, son sayfalarına kadar mükemmelliğini korumuştur. II. Bâyezîd dönemi altının çok kullanıldığı klasik

[21] Uğur Derman, **Doksandokuz İstanbul Mushafı**, Mas Matbaacılık, İstanbul 2010, s.23.

dönem Osmanlı tezhibinin başlangıç devrini oluşturur. XVI. yüzyılın ilk yarısı ile beraber çiçekli ot kümelerine rastlanması ve daha sonra ortaya çıkacak olan natüralist üslûba işaret etmektedir. Çiçek motiflerine doğalcı bir anlayış ile yaklaşıp natüralist üslûpta motiflerin ilk temelleri atılmıştır.

Padişahlar arasında kitaba düşkünlüğü ile tanınan II. Bâyezîd zamanında Topkapı Sarayındaki Nakışhane kitap sanatlarını geliştirmeye devam ettirerek, tezyînatta klasik devrin başlamasına vesile olmuştur. Bu devirde motif ve desenlerde gelişme sağlanmış, renklerdeki olgunluk, işçilikteki incelik ve kullanılan malzeme de kalite dikkat çekici biçimde yükelmiştir. Özellikle Şeyh Hamdullah hattı ile yazılan pek çok Kur'ân-ı Kerîm'de bu özellikler öne çıkmaktadır.[22]

Mushaf-ı Şerîflerde yer alan zahriye, serlevha, ketebe, hâtime, sûre başları ve güller gibi tezhipleme alanlar sanatçıya uygulama yapabilmesi için bir fırsat doğurur. Eserlerin bir sultana ya da şehzadeye sunulması ise sanatçının bütün inceliklerini ve hünerlerini göstermesini sağlar. Müslümanlar için en kutsal hediyelerden olan Mushaf-ı Şerîf ve yazma eserler, devletin sanata ve kültüre verdiği değerin de bir simgesi haline gelmiştir. Yazma eserlerde sayfaların çok küçük ve dar olmaları sebebi ile sınırlı alanda sonsuz karakterli kompozisyonlar oluşturulmuştur. Özellikle lacivert ve altın dengeleri derinlik duygusunu hissettirmektedir. Bütün bunlar sanatı ve sanatçıyı olduğu kadar bu eseri eline alan kişiyi de önemli kılmış, ibadetle beraber gelişen en güzeli bulma arayışlarını da sürekli teşvik etmiş ve bunu devam ettirmiştir.

3.2. Mushaf-ı Şerîf'in Tezyinli Sayfaları Hakkında Genel Bilgi

3.2.1. Zahriye Sayfası

"Arkalık, sırtlık" manasına gelen zahriye, yazma kitaplarda esas metnin başladığı ilk sayfanın arkasındaki (yani bir öncesindeki) sayfa veya sayfalar için kullanılan bir tabirdir.[23] Bu alan bazen boş bırakılsa da genellikle eserin sahibinin veya müellifinin belirtildiği bir ifadeye yer verilmektedir. Ancak, bazı durumlarda bu şahısların

[22] Birol, **Türk Tezyin Sanatınında Desen**, s. 44.
[23] Hasan Celâl Güzel, Ali Birinci, **Genel Türk Tarihi**, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul 2002, c.6, s. 697.

önemine göre buraya mahsus bir zahriye tezhibi işlenmektedir. Bu sayfada görülen tezyînat dairevî veya mekik biçimindedir. Tezyînatın içinde veya dışında kitabın adı, eserin kime ait olduğu veya kimin için yapıldığını gösteren "temellük kaydı" denilen bir bölüm yer almaktadır.[24]Ancak, mushaflara özel olmak üzere, zahriye sayfasında yazılı tezhip yerine, bütün sayfayı dolduran yazısız silme tezhip örnekleri de çokça görülmektedir. Bazı durumlarda ise karşılıklı bir veya çift sayfa olarak da tertiplenebilmektedir.

Karşılıklı çift sayfa bezemesinde, renklerin ve kompozisyonun birbirinin aynısı olmasına dikkat edilmektedir. Mushaflarda zahriye tezhibi devirlere ve kitapların boyuna uygun olarak farklı şekil ve üsluplarla yapılmıştır. Zahriye bezemeleri genel olarak sayfanın tamamını kaplayan bir görünümde ise de, dikdörtgen, yuvarlak rozetler veya oval formlar içerisine yerleştirilmiş örnekler de bulunmaktadır.[25]

3.2.2. Serlevha

Farsça'da "ser" kelimesinin anlamı "baş" demektir. Böylece baş levha anlamına gelen serlevha, yazma eserlerde metnin başladığı karşılıklı tezhiplenmiş sayfalara denir. Mushaf-ı Şerîf'de Fâtîha ve Bakara Sûresi'nin başladığı sayfalardır.

Serlevha tezhibinin renk, motif, kompozisyon ve desen açısından zahriye tezhibinin devamı niteliğinde olmasına dikkat edilmelidir. Eğer Mushaf-ı Şerîf'in başladığı sadece ilk sayfa tezyin edilmişse bu kısım "unvân tezhibi" olarak da adlandırılır.[26] Serlevha tezihibinin en zengin örneklerine XVI. yüzyılda rastlanmaktadır. Ancak sonraki zamanlarda eski haşmetini zamanla yitirmeye başladığı söylenebilir[27]

3.2.3. Sûre Başları

Kuran-ı Kerîm'i teşkil eden bölümlere sûre denmektedir. Sûrelerin baş tarafına yapılan bezemelere sûre başı veya fasıl başı tezhibi denir. Bu bezemelerde sûrelerin

[24] Nilüfer Kurfeyz, **Tezhib**, Tatav Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 6.
[25] a.e., s.6.
[26] Çiçek Derman, Tarihimizde Mushafların Bezenmesi, **Diyanet İlmi Dergi**, c. 46, s.4, Ankara 2010 s.139.
[27] a.m., s. 139.

nâzil oldukları yer ve âyet sayısıyla kaçıncı sûre olduğ gibi bilgileri Arapça olarak yer alır.

Sûrenin başladığı yeri işaret etmek amacıyla tezyinlenen sûre başlarının yazı sahası, en erken tezhip örneklerinde cetvelsiz olarak bırakıldığı görümektedir.[28]

3.2.4. Mushaf Gülleri

Mushaf-ı Şerîf'lerin bezenmesi, sanatkârın yaratıcısına olan sevgi, hürmet ve saygısını sunma ihtiyacı ile doğmuştur. Mushaflar, hem mânâ bütünlüğünü korumak hem de okuyan ve ezberleyene kolaylık sağlamak açısından kısımlara ayrılmıştır. Ayrılmış olan bu yerlerdeki bezemelere "mushaf gülü" adı verilmiştir. Güller sayfa kenarlarında yer alan ve çevresi tezhipli ortası boş bırakılmış çeşitli formlar şeklinde görülse de genellikle yuvarlak şekilde yapılmaktadırlar.[29] Bu bezemelerin en erken örneklerine Emevî ve Abbasîler zamanında rastlanmaktadır. O günden bu zamana kadar da her dönemde farklı şekilde çizilerek günümüze kadar gelmiştir. Mushaf güllerinin motif ve desen anlayışının en olgun halinin yaşandığı, işçilik kalitesinin en çok geliştiği dönemin XVI. yy. olması, incelemek için bu döneme ilişkin bir Mushaf-ı Şerîf tercih edilmesinde önemli bir etkendir.

Mushaf güllerinin, mushafın bölünme yerlerini madalyon şeklinde tezyînî olarak belli etmek ve sayfanın hâşiye[30] boşluğunda bulunmak gibi iki temel özelliği vardır. Sûreler durak, hamse, aşere ve secde gülleri ile cüzler ise hizip, nısf ve cüz gülleri ile bölünmüşlerdir. Ancak her Mushaf'ta nısıf gülleri bulunmamaktadır. Cüzlerde sayfalar, sûrelerde ise âyetler sayılarak, mushaf güllerinin yerleri tesbit edilir. Sûrelerde her âyetin sonuna durak, beşinci âyetin hizasına sayfa kenarına hamse, onuncu âyetin sayfa kenarındaki hizasına aşere gülü tezyin edilir.[31] Secde gülleri yalnızca secde âyetlerinin bulunduğu sayfa kenarlarına işlenir. Cüzlerin başlangıç

[28] Derman, Tarihimizde Mushafların Bezenmesi, s.139.
[29] Nilüfer Kurfeyz, a.g.e., s. 7.
[30] Bir yazı sayfasının altına, metnin herhangi bir noktasıyla ilgili olarak yazılan açıklama, dipnot.
[31] Mine Esiner Özen, **Tezhip Sanatından Örnekler**, Özen Kitabevi, İstanbul 2007, s.89.

sayfasına “cüz gülü”, 1/4’lik kısmına “hizip gülü”, bazı Mushaf’larda da 1/2’lik kısmına “nısıf gülü” yerleştirilir.[32]

Bu Mushaf-ı Şerîf’de yer alan güller ise, iki dairenin iç içe geçmesi ile oluşur. İç dairede lapis, dış dairede ise altın kullanılmıştır. İç dairenin ortasında ipliklerle kapalı bir form oluşturulmuştur. Bu formun içinde ½ oranında penç ve yapraklardan oluşan kompozisyon yer almaktadır. Dairelerin en dışına boşluk bırakılarak iplik çekilmiştir. Bazı güllerde altta ve üstte tığlar yer almakta olup, bazılarında ise tığ bulunmamaktadır. Güllerin içlerinde veya etrafında yazı yazılmamakta olup, sayfalara gelişigüzel yerleştirilmiştir. Bu yüzden güllerin süsleme unsuru olarak kullanıldığını söyleyebiliriz.

3.2.5. Duraklar

Yazmalarda her cümlenin sonunu gösteren noktalar bulunur. Kur’an âyetlerinde ise âyetin bittiğini göstermek için âyet sonlarına nokta işareti olarak küçük yıldızlar, çiçekler, küçücük bir gül, oval veya geometrik motifler kullanılır ve vakfe veya durak diye adlandırılır.[33]

Dönemlere göre değişik şekillerde olan duraklar biçimlerine göre adlandırılır. Düzgün geometrik formdaki duraklara mücevher, altı köşelilere şeşhâne, üç yapraklılarına seberk, beş yapraklılarına pençberk nokta denir.

3.2.6. Hâtime Sayfası

Mushaf-ı Şerîf çoğu zaman imzanın da yer aldığı hâtime sayfasının tezyinlenmesi ile sona erer. Hâtime "Son, sonuç, nihâyet" anlamına gelmektedir. Mushaflarda Nâs Sûresinin devamında, bitiş duasıyla birlikte hattat kitabın yazılış tarihini, imzasını ve yazılış yerini belirten “ferağ kaydı” koyar. Hattatın bu sayfaya kendi adını da içeren

[32] Ayşegül Celasın Tanrıverdi, XVI. Yüzyıl Mushaf Güllerinin Süleymaniye Kütüphanesi’nde Bulunan Üç Kur’an-ı Ker’im Kapsamında İncelenmesi, **Süleyman Demirel Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Yıl:2013, Sayı:17, s. 107, 108.
[33] İlhan ÖZKEÇECİ, Şule Bilge ÖZKEÇECİ, **Türk Sanatında Tezhip**, Seçil Ofset, İstanbul 2007, s. 162.

ketebe kaydını koymasından dolayı buraya "ketebe sayfası" da denir.[34] Ketebe bitişi genellikle ya ikizkenar yamuk veya üçgen şeklinde bir yazı sahası içine yazılır.

Yazı satırları yanlardan eşit miktarda kısaltılır. Kenarlarda meydana gelen üçgen veya yamuk sahalarda tezyin edilir. Ancak nadir olarak değişik biçimde sayfa sonunda kare ya da daire içinde yapılmış örnekler de bulunmaktadır.[35] Ayrıca bazı mushaflarda, hâtime tezhibi zahriye ya da serlevha tezhibi gibi karşılıklı tam sayfa olarakta yapılmıştır. Tezhipleme işinin Nakkaşhanede birden fazla sanatçının emeğiyle hazırlanmasından dolayı, ender olarak bazı mushaflarda müzehhibin imzası da hattatın imzası gibi yer almaktadır. Ender rastlanan bu örneklerden biri TSMK EH. 140'da kayıtlı olan 1110/1698-99 tarihli mushaftır.

Bazı Kur'ân-ı Kerîmler'de metnin sonunda yer alan dûa bölümünün, iplik ve cetvellerle tezyin edildiği görülmektedir. Ayrıca baş kısmına sûre başı tezhibine benzer bir bezeme nadir olarak da olsa yapılabilmektedir.

3.2.7. Tığ

Tığ, Farsça bir kelime olup "kılıç" anlamındadır. Tezhip sanatında eseri tamamlayan yardımcı eleman olarak kullanılır. Tığlar, tezyînatın kompozisyon yoğunluğu ile desen bitiminden sayfa kenarına doğru uzanan sayfa boşluğu arasında denge unsurudur. Eserin "dendan" veya "cetvel" bitiminden sonra büyükten küçüğe doğru motifler incelir ve son bulurlar. Ara tığlar genelde daha sade çalışılmaktadır. Ancak ana tığlarda çok çeşitli motifler kullanılmaktadır. Ayrıca bazen kuzu çizgisi üzerinde boşlukları dolduran, nokta, çizgi, diş (sin) şeklinde de tığlar çizilmektedir.[36]

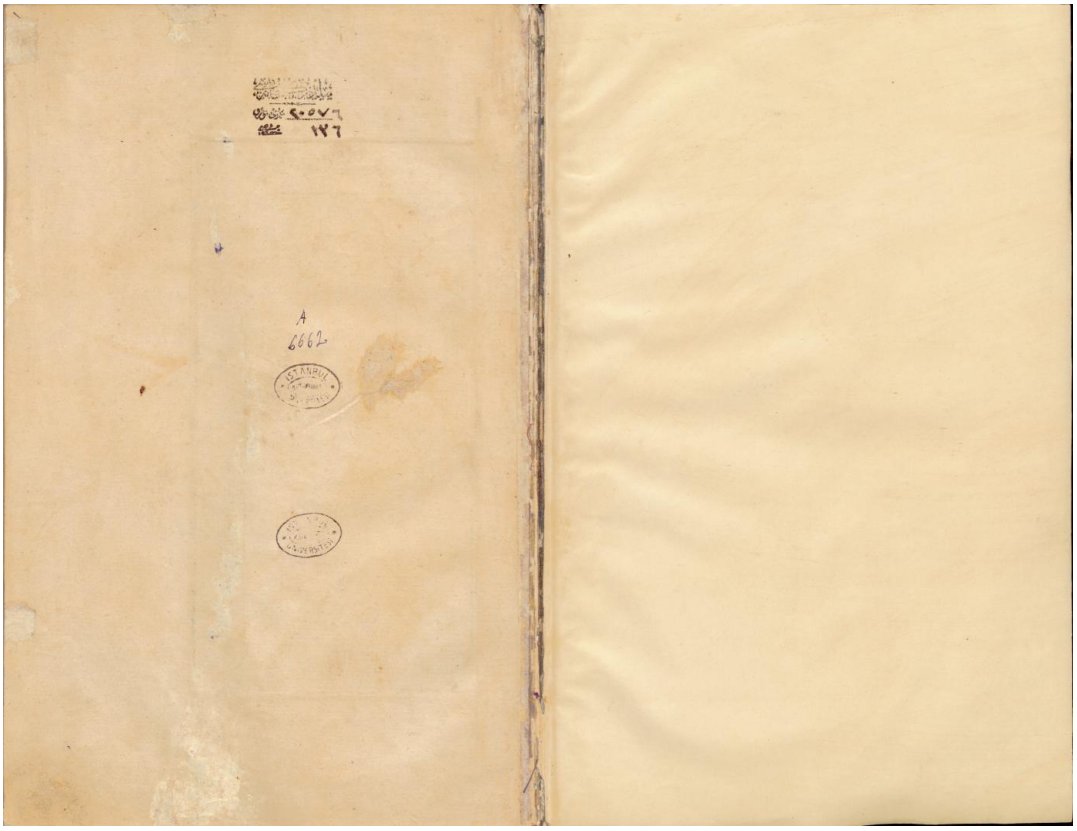
[34] Nilüfer Kurfeyz, a.g.e, s. 7.
[35] Mine Esiner Özen, **Tezhip Sanatından Örnekler**, Özen Kitabevi, İstanbul 2007, s.115.
[36] Muhsine Akbaş, Vesile Öztekin, Ülker Tansı, Mükerrem Taşkapılıoğlu, **Tezhip Sanatında Tığ**, Milli Kütüphane Yayınları, Ankara 1991, s.IX.

R.1. Mushaf-ı Şerîf Cilt Kapağının İçi

Kütüphane: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi[37]
Eser Adı: Kur'ân-ı Kerîm
Envanter No: Arapça yazmalar Bölümü 6662 nolu eser
Tarih: Hicri 914 / Miladi 1508
Yazı Çeşidi: Nesih
Varak Sayısı: 451

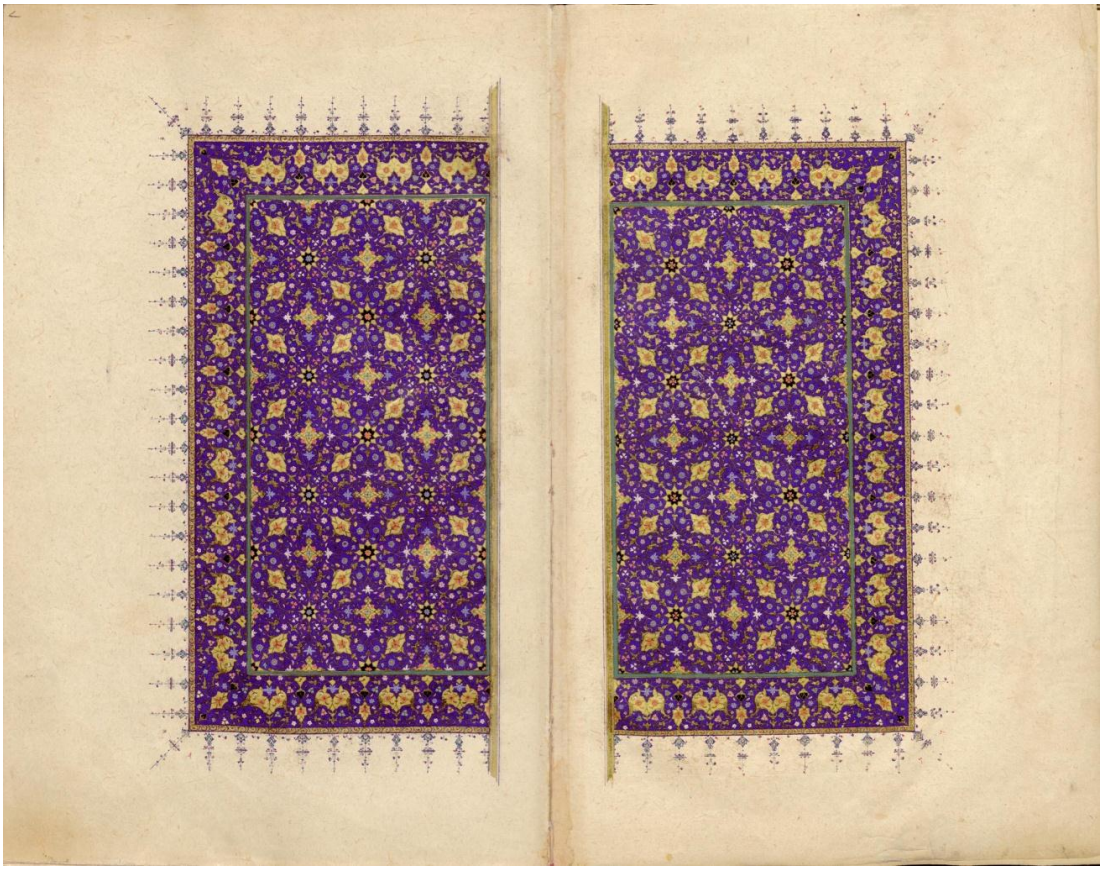
[37] Karatay, a.g.e. s.39.

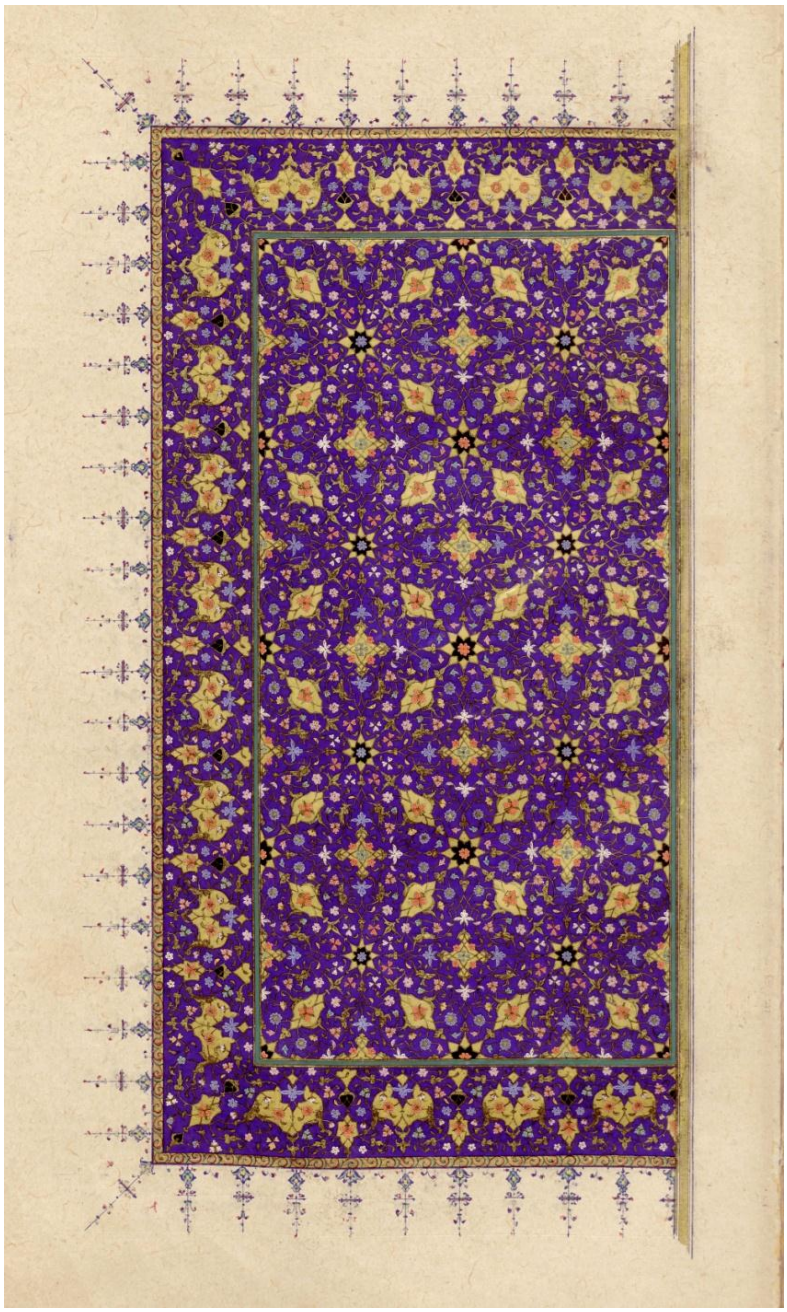
R. 2. Yazısız ve Tezyînatsız, Kayıt Numarasının Bulunduğu Mühürlü Sayfa

3.3. Hamdullah Efendi Mushaf'ının Tezyinli Sayfalarının İncelenmesi

3.3.1. Zahriye Sayfası

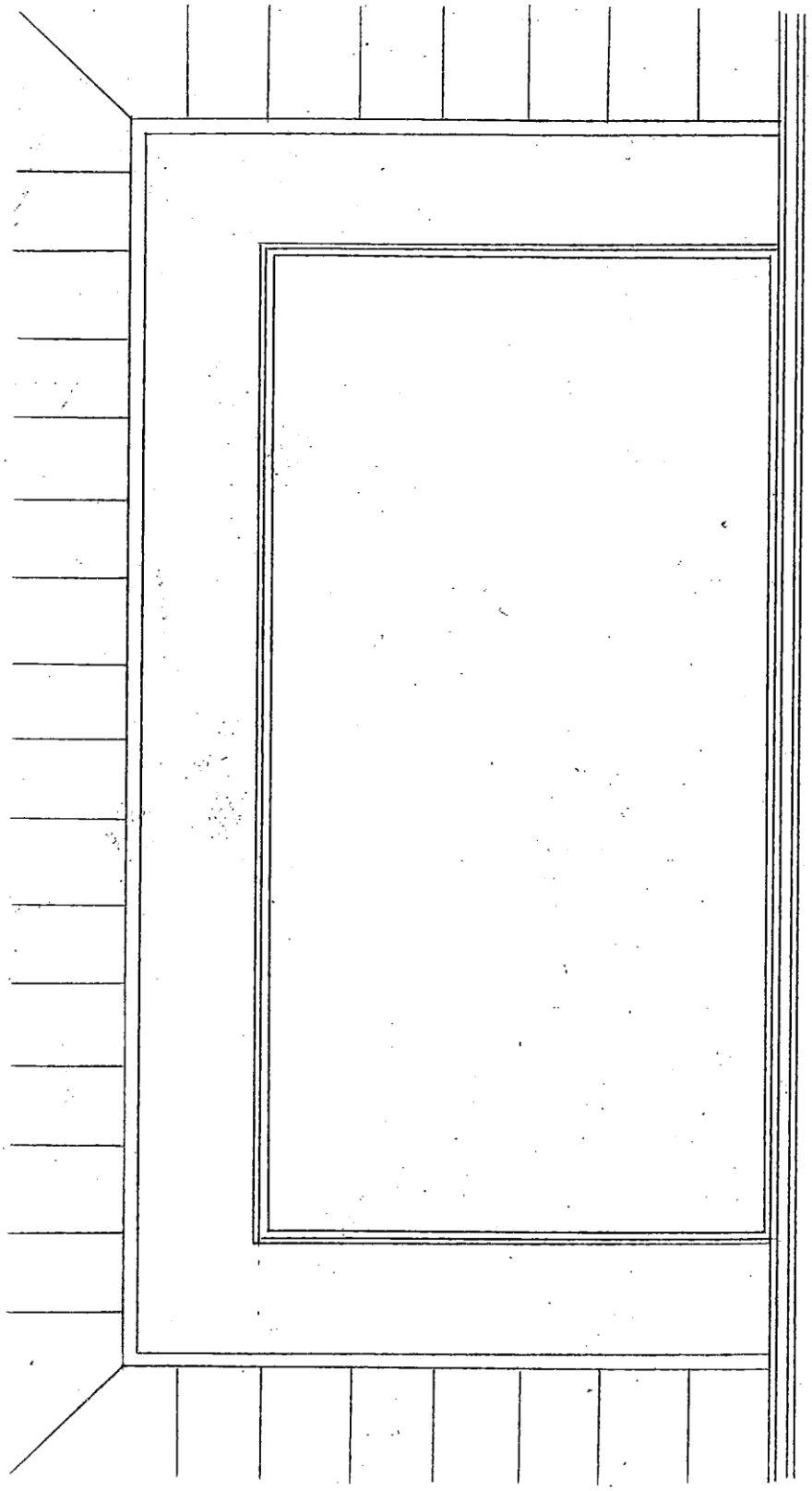

R. 3. İÜK A. 6662

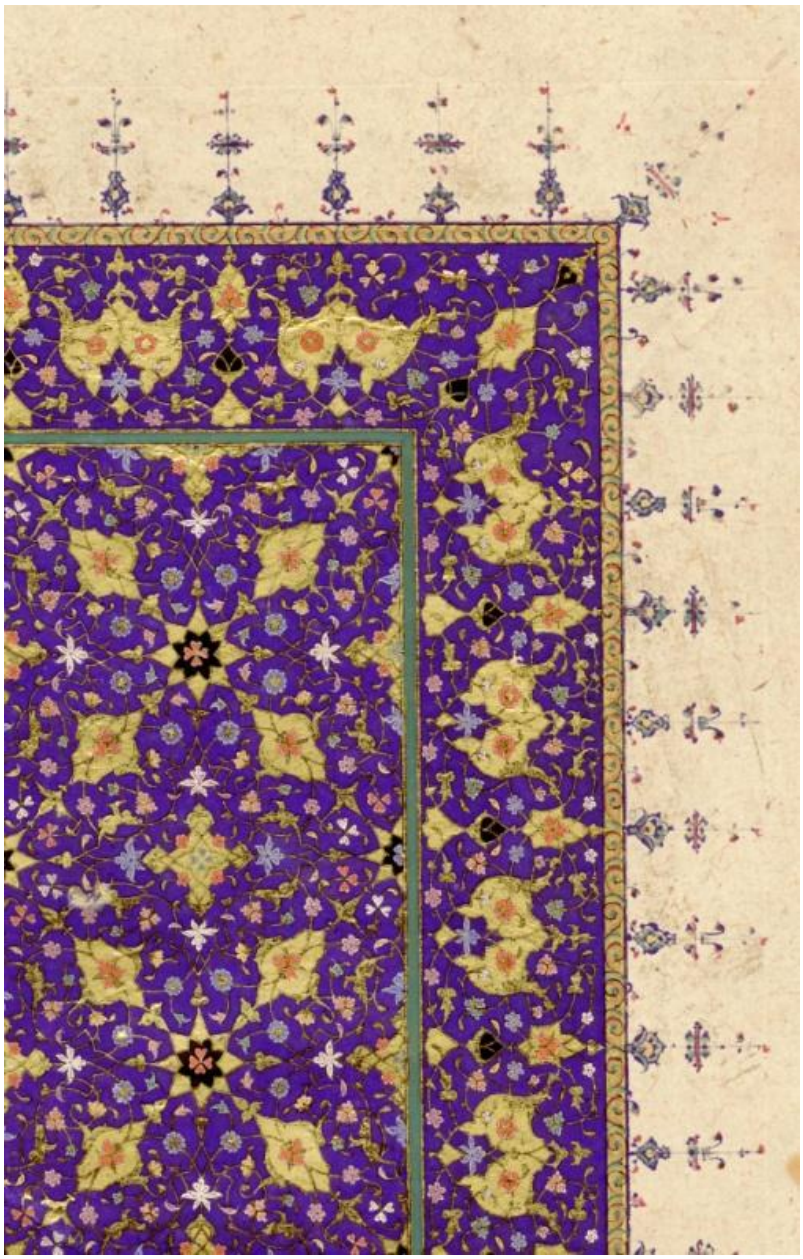

R. 4. İÜK A. 6662 2a

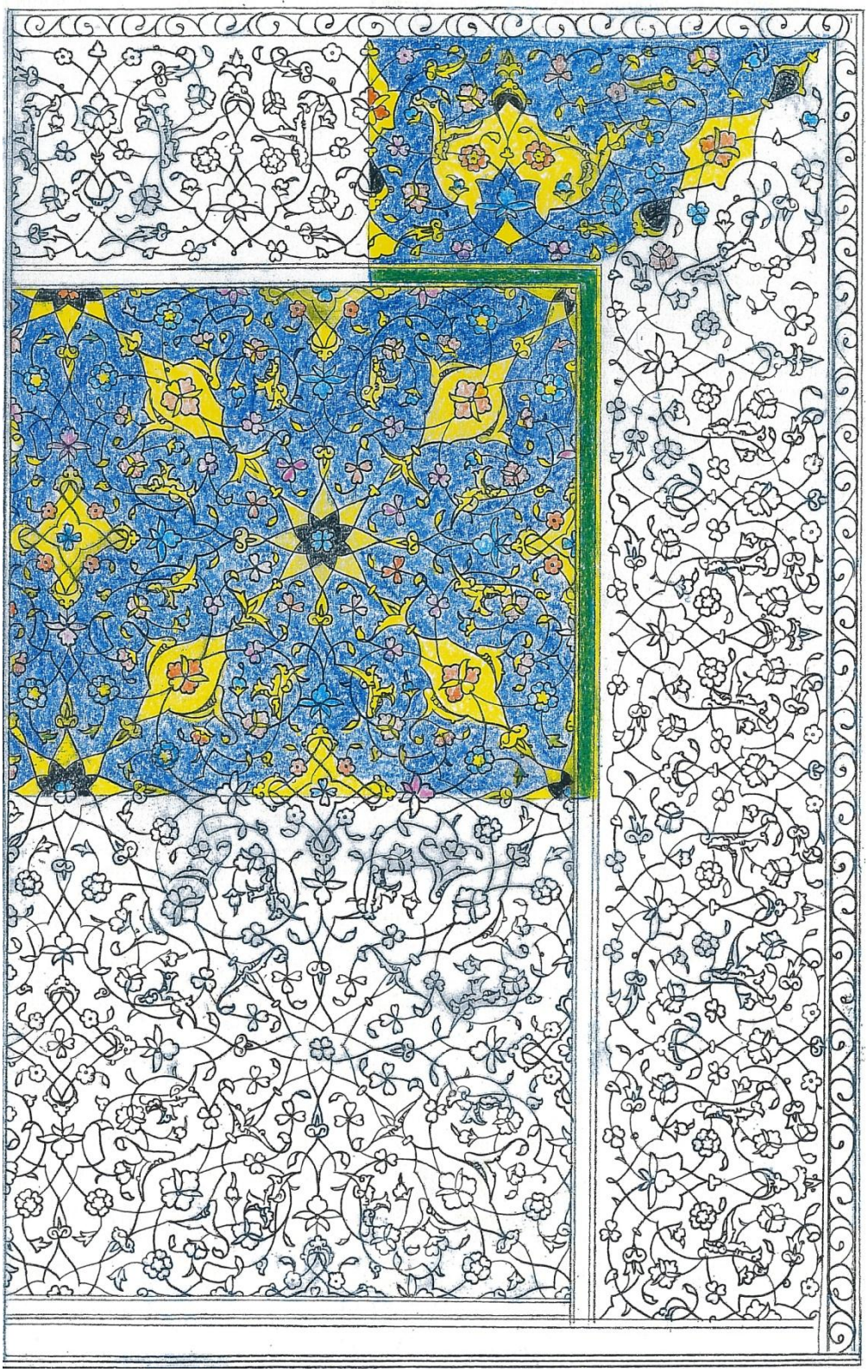
Adı: Zahriye
Ebadı: 117 x 223 mm.
Dış pervaz ebadı: 19 mm.
Cetvel ebadı: 02 x 1 x 02 mm.
Merkez komp. Ebadı: 87 x 175 mm.
Tığ: 15 mm.

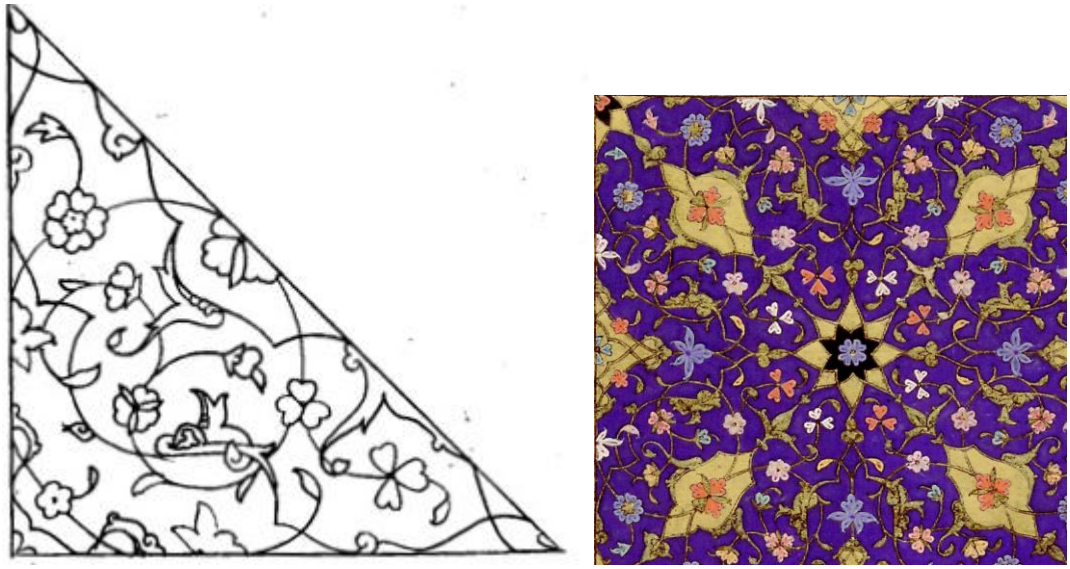
Çizim 1.Zahriye Sayfası

R. 5. Detay

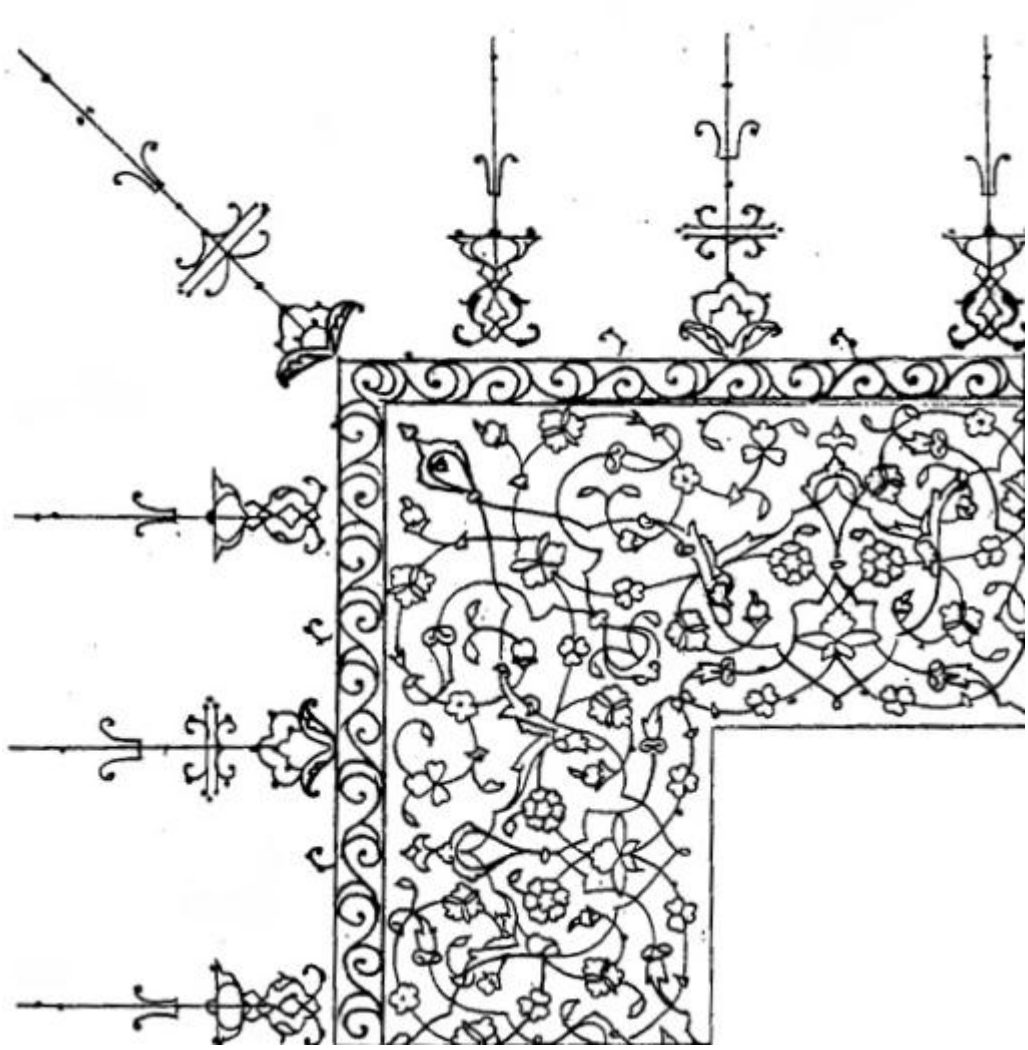
Çizim 2. Zahriye Sayfası'ndan Detay

Çizim 3. Zahriye Sayfası'nın Bütün Kompozisyonunu Oluşturduğu Üçgen Paftanın Detayı

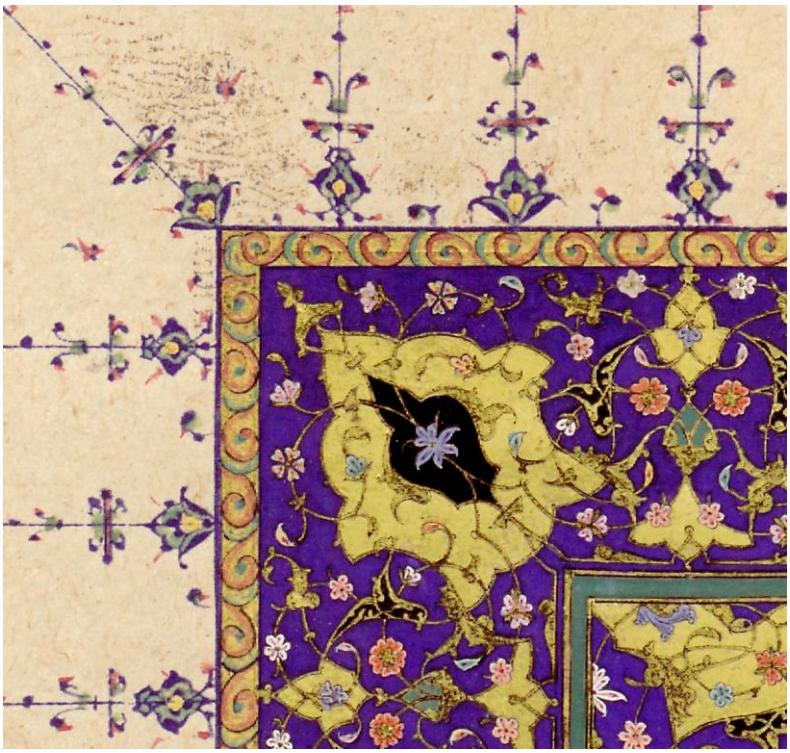
Karşılıklı olarak tezhiplenen zahriye sayfasının ebadı 117 x 223. mm. ölçülerindedir. Zahriye sayfasının iç bölümünde kalan 87 x 175 mm. ebadında olan dikdörtgen bir parçadır. Kompozisyon küçük bir üçgen paftadan oluşmaktadır. Üçgen köşesine yerleştirilen altın iplikli ve sarılma rûmîli kapalı form vardır. Zemini altındır. Üçgenin köşeden iki yöne giden ortabağ motifleri vardır. Her yöne katlanan bu ulama kompozisyon merkezde birleşerek sekiz kollu bir yıldız oluşturur. Bu yıldızların iç zemini siyahtır. Köşelerdeki dört ortabağ motifin birleşerek meydana getirdiği kare zemin ise altındandır. Üçgen köşenin karşısında ise sade rûmîli zemini altından kapalı bir form vardır. Kompozisyonun tamamı bu üçgenin 1/2 simetrisi alındığında oluşturduğu dikdörtgenin dört tarafa katlanmasıyla tamamlanmıştır. Kenarlarında 2 mm. lik ara suyu vardır. Zemini yeşildir.

Zemin lacivert renginde olup, kapalı formun zemini de altındır. Altın renkli rûmîlerde yeşil altın kullanılmıştır. Bu dönemin diğer eserlerinde alışık olmadığımız bir renk dağılımıdır. Hatayî grubu motifleri dönemin karakteristik özelliklerini taşır. Beyaz, turuncu, pembe, sarı, açık renkli renkler kullanılmıştır.

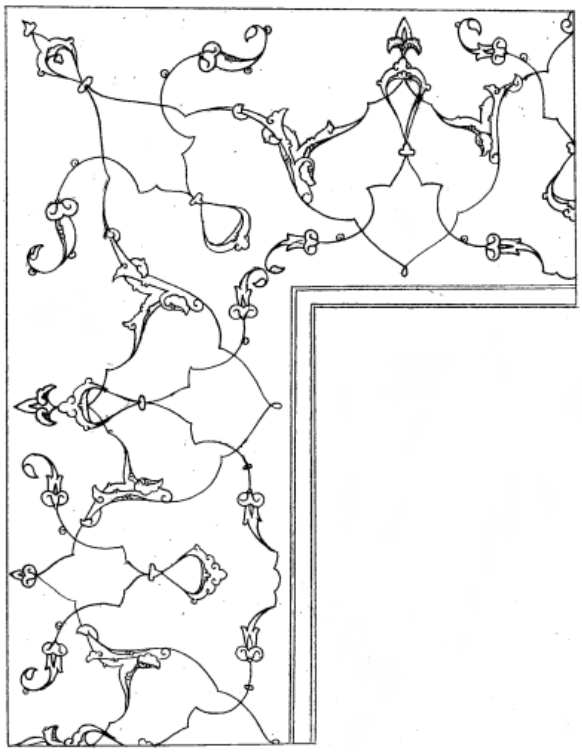

Çizim 4. Zahriye Sayfası Tığlı Kompozisyon Paftası

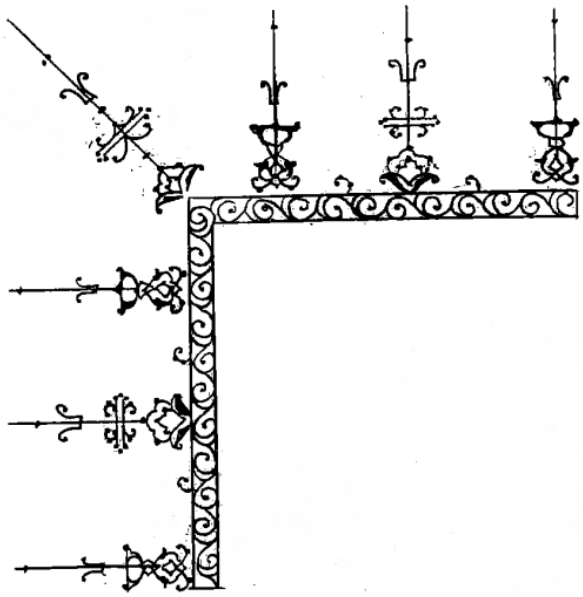
Zahriye sayfasının dış pervazı 1/2 kompozisyon hesabıyla çizilmiştir. Katlanan paftalar, altın iplik üzerine yerleştirilen sarılma rûmî motifleriyle oluşan zemini altın kapalı formlardır. Katlama noktalarında birer atlayarak oluşan ortabağlar siyah zeminlidir. Zemin lacivert olup dış pervazı ise altın helezonlarla tamamlanmıştır. Ortabağların zemini ise siyahtır. Altın ile boyanmış dal üzerinde hatayî grubu motifleri dönemin karakteristik renklerini taşır.

R. 6. Zahriye Sayfasının Sol Üst Köşesi (2a)

Çizim 5. Zahriye Sayfası Kenar Köşe Detayı

Çizim 6. Zahriye Sayfası Tığları

Tığların alt zeminini oluşturan 2 mm. lik dış pervaz altın zeminlidir. Münhani dönüşlerine benzeyen helezonlarda fırçanın hareketleri ile ara suyu oluşturulmuştur. Bunlar kırmızı mürekkep ve yeşil renkle gölgelenmiştir. Tığların çıkışları siyah bir cetvel üzerinden başlamakta olup uzunlukları 15 mm.dir. Lacivert ile hazırlanan tığlar bir goncagül bir rûmî olarak ardışık yerleştirilmiştir. Zemin sulu boya tekniği yeşille renklendirilmiştir. Tığların üst kısmında yatay çizgilerde yer alan noktalar kırmızıdır. Bu noktalar üst kısımda da vardır.

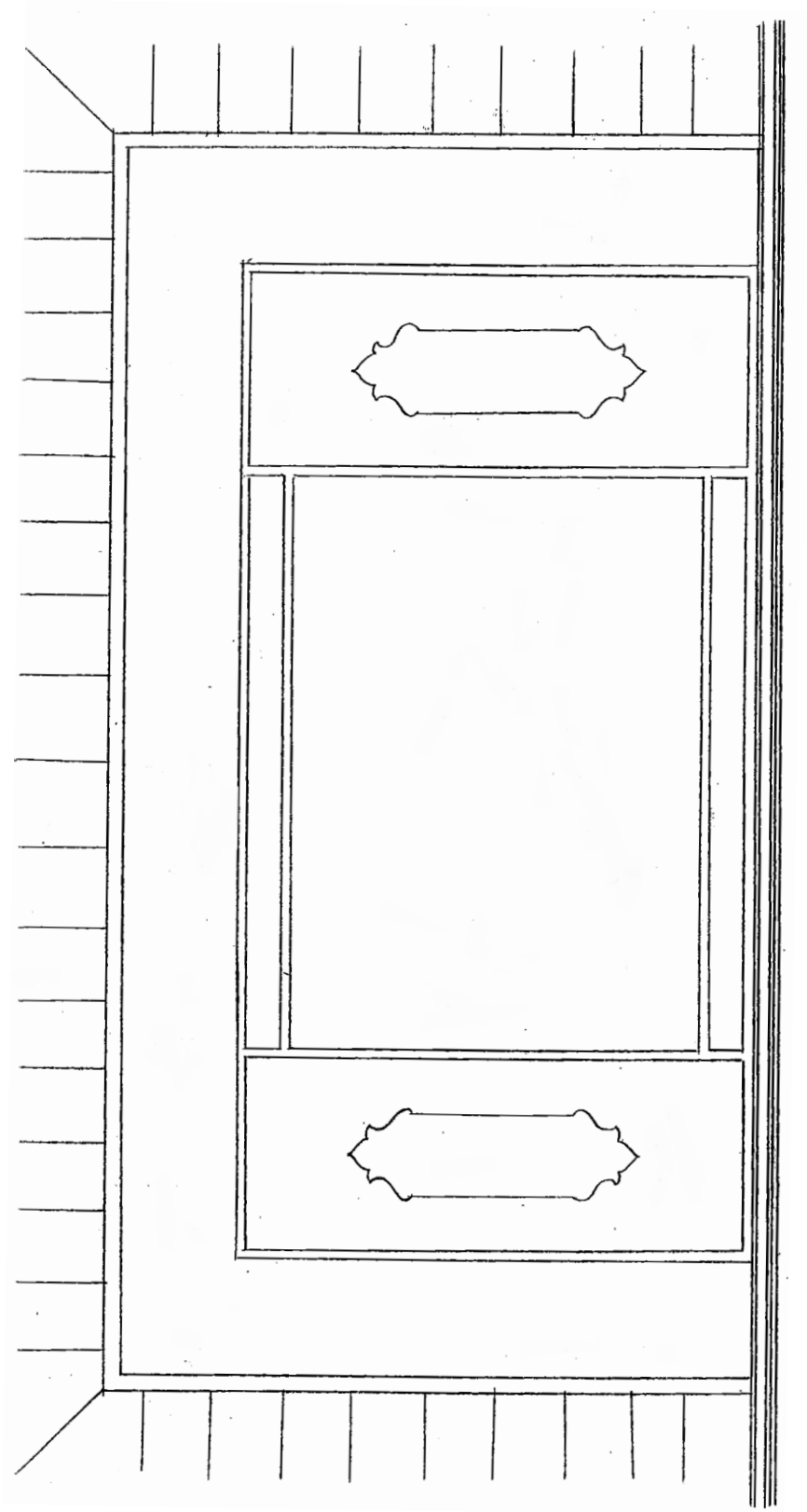
3.3.2. Serlevha Sayfası

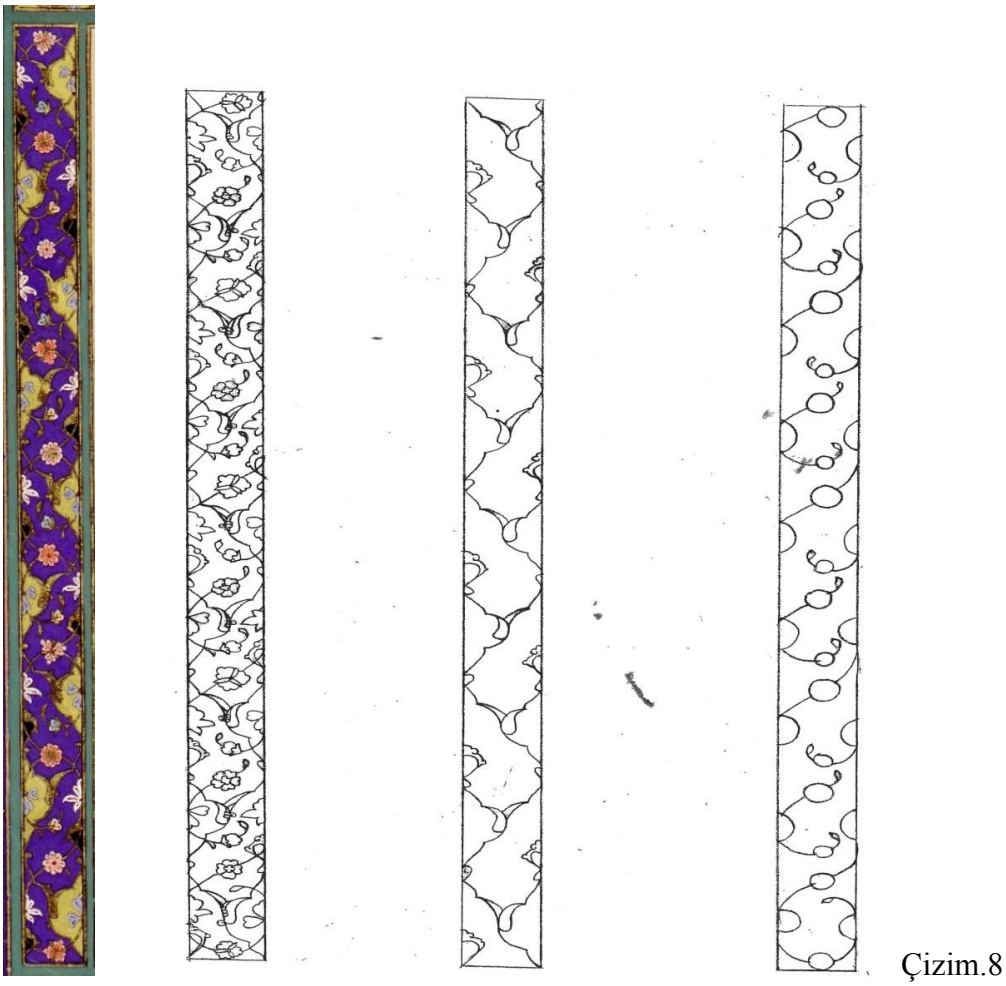
R. 7. Serlevha Sayfası (v. 3)

R.8. Serlevha Sayfası (v. 2b)

Çizim 7. Serlevha Sayfası

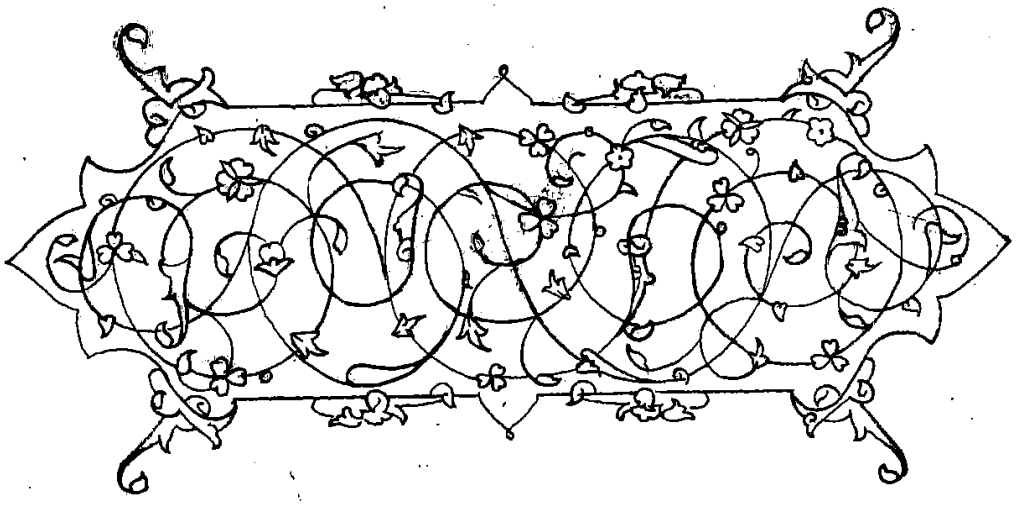
Çizim.8

R.9. Serlevha Sayfası Koltuk Kesiti Çizim 8. Serlevha Sayfası Koltuk Örneği

Fâtîha Sûresi ve Bakara Sûresi'nin ilk dört âyetinin yazılı olduğu serlevha sayfasında sağ ve sol tarafta ince ve uzun koltuklar bulunmaktadır. Kenarlarda yarım rûmîler ulama esasıyla yerleştirilmiştir ve zemini altındır. Zemini lacivert olan koltuklar ardışık olarak aynı renk motiflerle yukarıya doğru helezon dal şeklinde çıkmaktadır. Turuncu, pembe, beyaz ve mavi olan hatayîler, ince altın ile boyanmış dallar üzerinde, yaprak motifleriye tamamlamıştır.

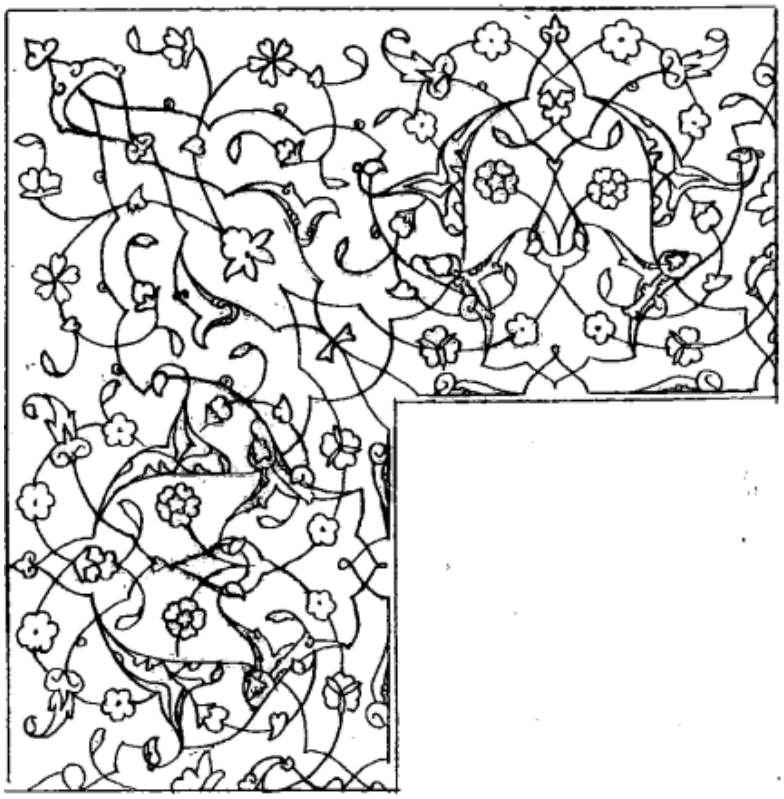

R. 10. Bakara Sûresi (v. 3b)

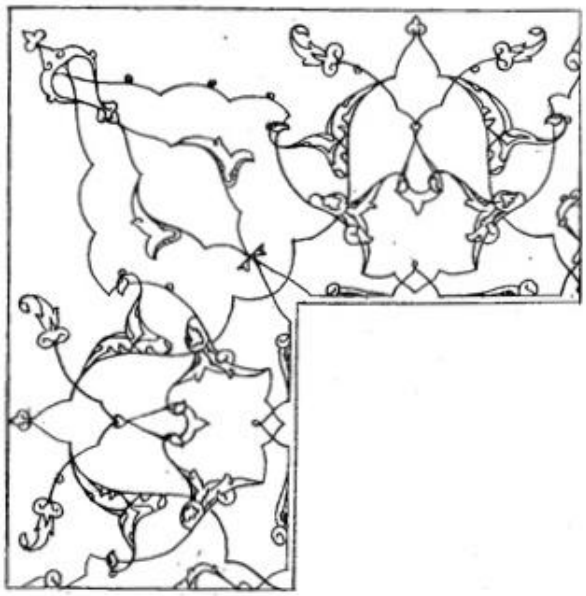
Çizim 9. Serlevha Sayfası Sûre Başı Detayı

Sûre isimlerinin yazıldığı kitâbelerin zemini sıvama altındır. Üstübeç mürekkepli yazı tahrirli olarak tamamlanmıştır. Yazınının aralarında iki ayrı dal helezonu dolaşmaktadır. Hatayî grubu, kahverengi helezon üzerinde pembe, turuncu, yeşil motifleri taşımaktadır. Diğer helezon ise sade olup beyaz rûmîden oluşur. Kitâbenin dış hatları altın ile boyanmış dallar üzerinde sarılma rûmîlerle cetvellenmiştir.

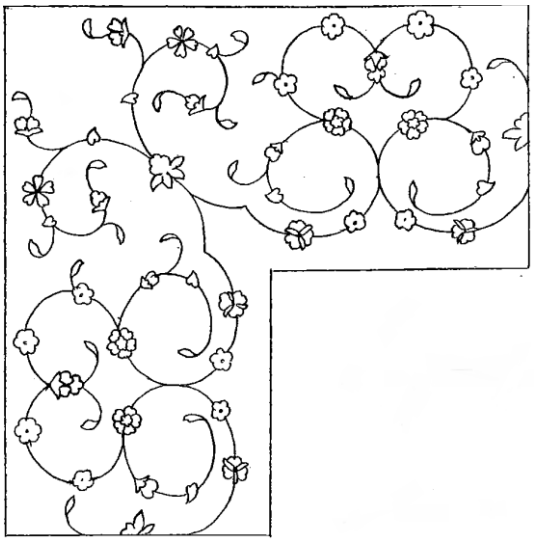
Çizim 10. Serlevha Köşe Pafta Detayı

Bakara Sûresi Sûre Başı deseni 1/4 simetri olarak hazırlanmıştır. Dört yöne katlanabilen ulama kompozisyon cetvellerle sınırlandırılmıştır. Bu kompozisyon köşelerde zemini altın kapalı formlarda oluşan altın ile boyanmış dallar üzerinde iki farklı rûmî grubuyla tezyin edilmiştir. Birincisi sarılma rûmî motifin bulunduğu helezondur. Diğeri ise zemini siyah, hurdeli sarı altın olan hurde Rûmîli helezondur. Lacivert zeminli bu alanda farklı renk ile paftalama yapılmayan sade rûmî helezon ile aralarda dolaşan ince altın iplikli hatayî grubu vardır. Motifler dönemin renkleri olan mavi, beyaz, pembe, yavruağzı ve turuncudur.

Çizim 11. Serlevha Köşe Başı Rûmî Detayı (s.32)

Serlevhaların en dış paftası altın dal üstüne iki farklı rûmî motifilerinden oluşmuştur. Birincisi dışa doğru bakan denden şeklinde dolaşan rûmîli paftadır. Paftanın içindeki farklı yönlere bakan ortabağ zemin yeşildir. İçi altın ile hurdelenen rûmînin zemini ise siyahtır.

Çizim 12. Serlevha Köşe Başı Hatayî Detayı (s. 31, 32)

İkincisi ise içe doğru olup ‘zer-en-der’ tekniği ile sarılma Rûmili paftadır. Kapalı formun içi altın olup ortabağın zemini siyahtır. Dış pervaz zemin lacivert olup ince altın iplikler üzerinde hatayîler turuncu, mavi, beyazla boyanmıştır. Beyaz motifler çok hafif gölgelenmiştir.

3.3.3. Sûre Başları

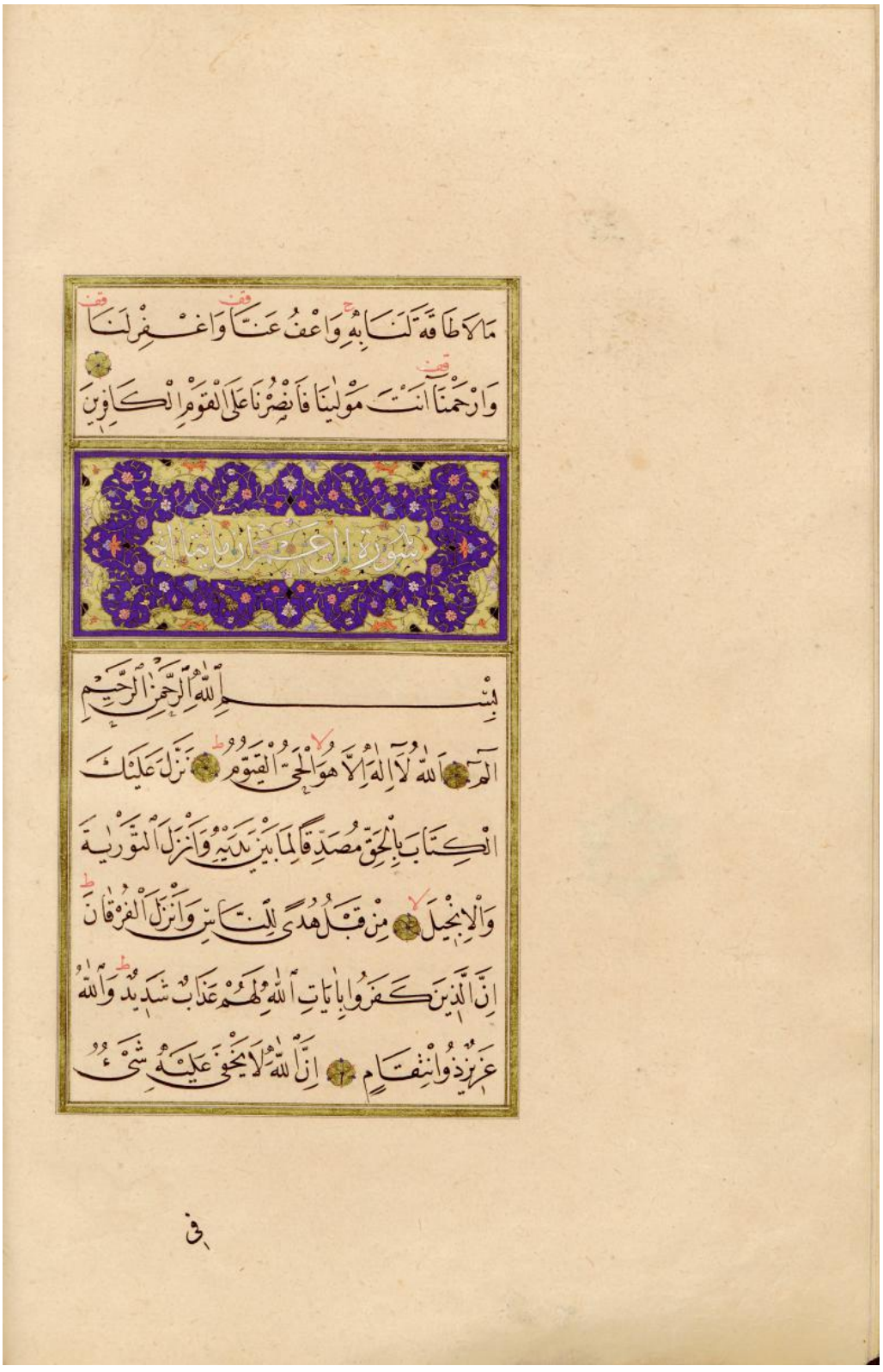
Sûre başlarının yazılı kısımlarında helezonların farklı kompozisyon dengeleri görülmektedir. Bazı sûre başlarında Rûmi formu hiç kullanılmazken bazı sûre başlarında ise hatayîler, renk tasarımları ile ön plana çıkarılmıştır. Sûre başları birbirlerine çok benzemelerine rağmen çok ince detaylarla birbirlerinden ayrılmaktadır.

Stilize edilmiş çiçekler olan hatayî motifleri sûre başlarında bazen çok büyük kullanılıp, kompozisyona ayrı bir etki vermiştir. Dolayısıyla sarılma Rûmi kadar hatayîlerinde sûre başlarında görsel olarak farklı renklerle kullanımı sûre başları seçiminde etkili olmuştur.

Sarılma rûmîler bütün çeşitliliklerini sûre başlarına yansıtmış, yazılı alanla kenardaki kompozisyonu birbirinden ayıran etkili bir unsur olmuştur. En zengin sarılma rûmîler ile en yalın rûmîler birlikte kullanılmıştır. Sûre başlarında bunların gölgelendirilmeleri ve farklı renklerde kullanılmaları kompozisyonda hemen farklılık yaratmaktadır.

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûre isimlerinin altında yapılan bezemelerinde farklı kompozisyonlar seçilmiştir. Çoğunlukla helezon ve çiçekler şeklinde yapılan bezemeler ve müstakil dallar farklılık göstermiştir.

Böylece, sûre başları, kompozisyon farklılıkları, renk dengeleri, kapalı form alanları ve sarılma rûmîlerin çeşitliliği göz önüne alınarak tezyînat açısından tekrara düşmeyecek şekilde seçilmiştir. Ayrıca Yâsîn-i Şerîf gibi önemli olan sûreler bu incelemeye dâhil edilmiştir.

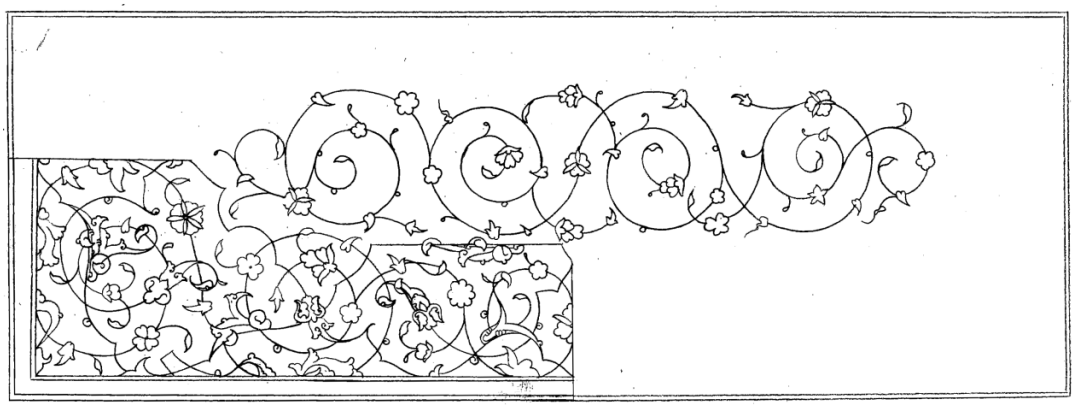

مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ ۚ وَاعْفُ عَنَّا ۟ وَاغْفِرْ لَنَا ۟
وَارْحَمْنَا ۟ أَنْتَ مَوْلَىٰنَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ
سورة ال عمران وايتها مائتان
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
الٓمٓ ۝ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۙ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ۝ نَزَّلَ عَلَيْكَ
الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنْزَلَ التَّوْرَاةَ
وَالْإِنْجِيلَ ۙ ۝ مِنْ قَبْلُ هُدًى لِلنَّاسِ وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ ۗ
إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ۗ وَاللَّهُ
عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ۝ إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ شَيْءٌ

ق

R.11. v. 37b

R.12. v. 37b

Çizim 13. Âl-i İmran Sûresi Sûre Başı

Beyaz üstübeç mürekkebi[38] ile yazılan sûrenin ismi Âl-i İmrân sûresi'dir. 3. sûre olup 200 âyetten oluşmaktadır. Yazılı alanın küçük tutulduğu ve sarılma rûmîlerle yazının çerçevelendiği özel bir kompozisyondur. Zemini altın olan yazılı alanın içinde zarif ince helezonlarla dönen dalları hatayî grubu motifleri süslemektedir. Kenar kısım 1/4 kompozisyon esasına göre hazırlanmıştır. Köşe de dik üçgene benzeyen zemini altın bir kapalı form vardır. Uzun kenarda ise zemini altın iki tane rûmî kapalı formu bulunur. Yazılı alanı teğet geçen sarılma rûmîler ve arada kalan lacivert zeminin üzerinde dolanan altın dal helezonlar vardır. Bu iplerin üzerinde sencide rûmîler son derece gösterişlidir. Uzun kısımdaki altın zeminin içinde bulunan yarım tepelik zemini siyahtır. Yazılı alanın dışında kompozisyon hatayî motifleriyle ve sencide rûmîleriyle çok güçlü bir etki yaratmaktadır. Farklı hatayîlerin bulunduğu bu sûre başının tezyînatı çok hareketlidir.

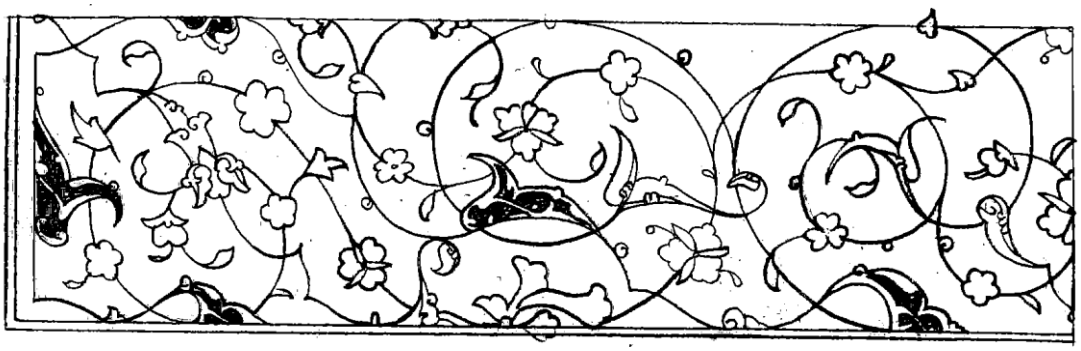
[38] Üstübeç zahmetlice ezildikten sonra arap zamkı mahlûlü ile karıştırılarak elde edilir. Bilhassa Mushafların sûre başlıklarını altın zemin üstüne yazmakta kullanılır.

سورة النساء مائة وست وستون آية
بسم الله الرحمن الرحيم
يا أيها الناس اتقوا ربكم الذي خلقكم من نفس
واحدة وخلق منها زوجها وبث منهما رجالا كثيرا
ونساء واتقوا الله الذي تساءلون به والأرحام إن الله كان
عليكم رقيبا ۞ وآتوا اليتامى أموالهم ولا تتبدلوا
الخبيث بالطيب ولا تأكلوا أموالهم إلى أموالكم إنه
كان حوبا كبيرا ۞ وإن خفتم ألا تقسطوا في اليتامى
فانكحوا ما طاب لكم من النساء مثنى وثلاث ورباع
فإن خفتم ألا تعدلوا فواحدة أو ما ملكت أيمانكم ذلك

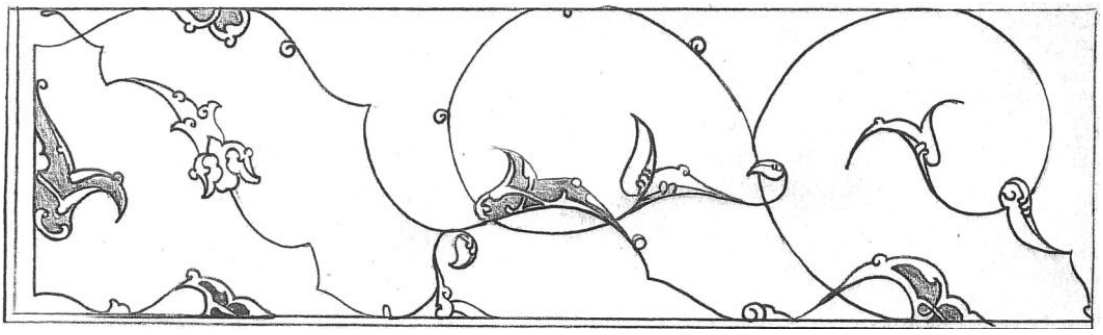
R. 13.v. 56b

R. 14. v. 56b

Çizim 14. N isâ Sûresi Sûre Başı

Çizim 15. Nisâ Sûresi Sûre Başı Rûmî Detayı

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Nisâ Sûresi'dir. 4. sûre olup 176 âyetten oluşmaktadır. Mushaf-ı Şerîf'deki iki hurdeli rûmîden [39] oluşan sûre başlarından biri de bu kompozisyondur. Bir mücevher görünümünde olan bu hurdeler hem yazılı alanda hem dışında çok güzel durmaktadır. Sadece bu sûre başında farklı olarak simetrili kompozisyon kullanılştır. Sade rûmîlerin kolları lacivert zemin üstünde altın dallarla helezonu oluşturmuştur. Aynı zamanda hatayî grubu motiflerle bezenmiş ve bir ikinci helezon beraber dönmüştür. Bütün olarak çok karmaşık görünse de lacivert zeminin altın olduğu bu sûre başı yazıyı da kendi akışına alan bir derya gibidir. Yeşil pençler bu hareketliliğe ayrı bir durgunluk katmıştır. Yazılı alanın dışında kalan zemin altın ve laciverttir. Lacivert zeminli köşelerde yarım tepelik ve yarım ortabağ kullanılmış ve siyah mürekkeple hurdelenmiştir. Uzun kenarda kalan ortabağın iç zemini kiremit kırmızısıdır. Sarılma rûmîli dal ile çerçevelenen ve yazılı bölüme kadar altın zeminle doldurulan ikinci alan hurdeli rûmî kanatları iç tarafa gelecek şekilde ve yarım hurdeli ortabağ ile bitmiştir.

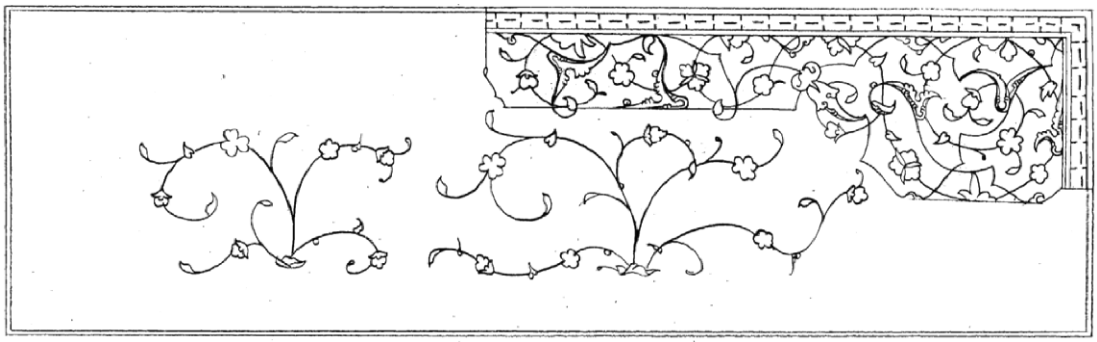
[39] Küçük rûmî motiflerle veya farklı motiflerle rûmî motiflerin içinin süslenmesidir.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَ
أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا ۝ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ
وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ
وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ۝ يَسْتَفْتُونَكَ
قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ
لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا
إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ
مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ
الْأُنْثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ
سُورَةُ الْمَائِدَةِ مَائَةٌ وَعِشْرُونَ آيَةً

R. 15. v. 76b

R. 16. v. 76b

Çizim 16. Mâide Sûresi Sûre Başı

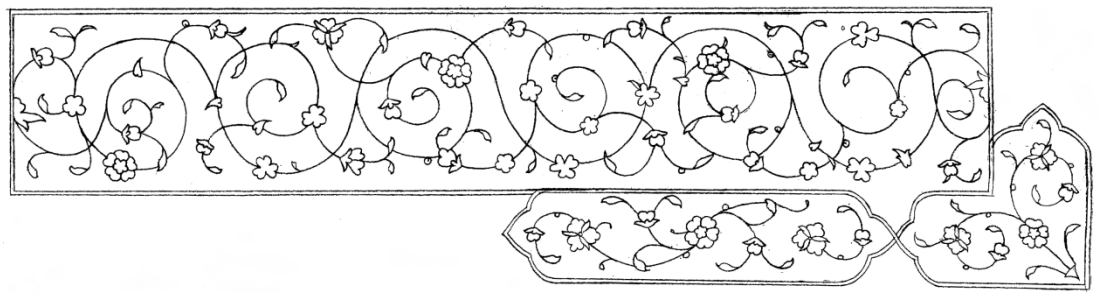
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Mâide Sûresi'dir. 5. sûre olup 120 âyetten oluşmaktadır. Uzun dikdörtgen şeklindeki bu yazılı alanı, köşelerde sarılma rûmî motifler çerçeveler. Uzun kenarlarda ise dilimli rûmî dallarıyla yazının dışına çıkarak bu alandaki kompozisyona destek verir. Altın zeminli yazılı alanın uçlarına salbekler yapılmıştır. Yazının içinde iki ayrı kökten çıkan siyah mürekkepli dallar çok zarif dağılarak küçük ve renkli çiçekleriyle altın zemindeki yazıyı ön plana çıkarırlar. Tezhipli alanın uzun kenarlarının uçlarında, rûmî ile ayrılmış altın pafta bulunmaktadır. Arada kalan lacivert zeminin üstünde ise rûmî ve hatayî helezon döner. Bütün olarak baktığımızda çok ince ve seçkin bir bezemenin olduğunu görmekteyiz. Rengârenk çiçeklerin her yana sanki elle serpilmiş gibi bir hali olmasına rağmen bir sistemin ve disiplinin olduğu gözden kaçmamaktadır. Açık mavi ile kenar suyu yapılan bu sûre başında (-) işaretli lacivert ile yapılmıştır.

R. 17. v. 112a

R. 18. v. 112a

Çizim 17. Enfâl Sûresi Sûre Başı

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Enfâl Sûresi'dir. 8. sûre olup 75 âyetten oluşmaktadır. Sûre ismi yazılan ince uzun dikdörtgen şeklindeki alanın zemini laciverttir. Bir mm.'den daha ince altın cetvel ile çevrelenmiştir. Yazının zemini klasik tezhip tekniği ile hatayî grubu motifleriyle bezenmiştir. Dış kenarda altın dal ile kitâbeli kartuş paftası kullanılmıştır. İç zemini altın olan bu paftaların uçlarında kalan küçük üçgenimsi paftalar laciverttir. Köşedeki kitâbe hariç diğerlerinde 1/2 ters simetrili kompozisyon kullanılarak, siyah mürekkeple sağ ve sola uzayan dallar üzerinde hatayî grubu motifleri yer almıştır. Köşelerde ise ½ simetri kompozisyonu vardır. Vermilyon kırmızısı pençler köşelerde bir merkez olarak yer almıştır. Kitâbenin içinde de diğer çiçeklerle birlikte daha çok kullanılarak lacivert zeminde sıcak ve zengin bir görünüm sağlamıştır.

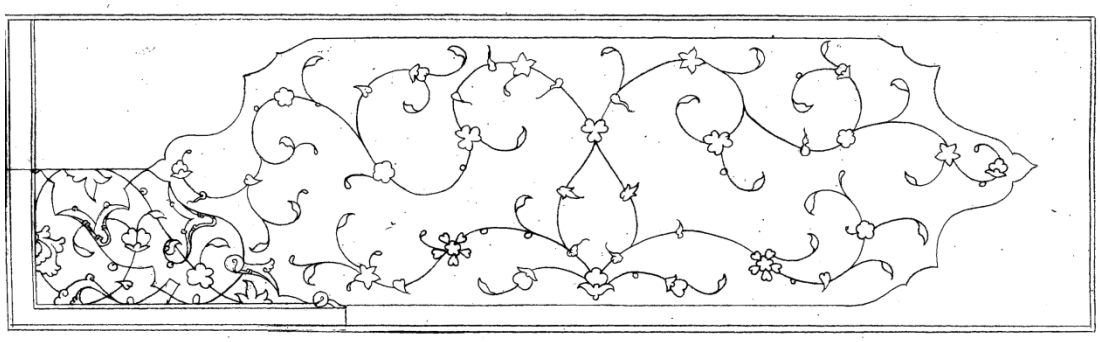
Kenarlarda bulunan altın zeminli kitâbelerin içindeki dalların zerafetinden bahsetmeden geçemeyeceğiz. Kendi renklerinin koyusu ile yapılan gölgelendirilmeleriyle ortaya çıkan tonlamalar çok etkileyici ve güzel durmaktadır.

١٤٢
وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ إِلَّا تَفْعَلُوهُ
تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ۝ وَالَّذِينَ
آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا
وَنَصَرُوا أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۖ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ
كَرِيمٌ ۝ وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا
مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ ۚ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ
بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ
سورة التوبة بالبة وتسع وعشرون
بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ
فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي

R. 19. v. 132a

R. 20. v. 132a

Çizim 18. Tevbe Sûresi Sûre Başı

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Tevbe Sûresi'dir. 9. sûre olup 129 âyetten oluşmaktadır. Yazılı olduğu beyaz üstübeç mürekkebin altında kompozisyon goncaları, su yeşili kalpleri, tirfilleriyle[40] de kendini gösterir. Yazılı alanın dışındaki zeminde, köşe başında rûmî motifi vardır. Uzun kenarda yarım ortabağ lacivert zeminle boyanmıştır. Tepeliğin alt kısım zemini ise siyahtır. Bu rûmî alanla yazılı bölüm arasındaki kısım lacivert zeminlidir. Altın helezon dallar dönüp bu dallar rûmî kolları ile altın zeminli yazılı alana bağlanmıştır. Siyah mürekkep kullanılarak 1/2 hazırlanan ve goncadan çıkan bir kökten yayılan dallar son derece zariftir.

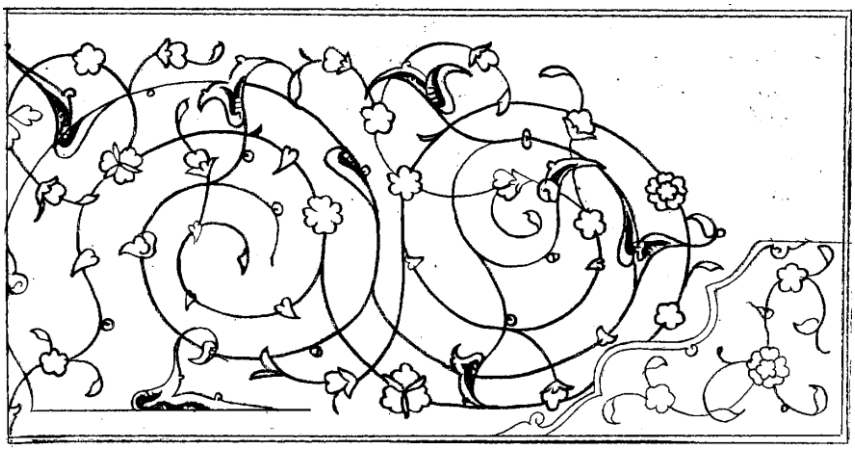
[40] Tezhip sanatında bitkisel süslemelerde kullanılan tamamlayıcı öğelere verilen isimdir.

١٤٣
وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ إِلَّا تَفْعَلُوهُ
تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ۝ وَالَّذِينَ
آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا
وَنَصَرُوا أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۖ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ
كَرِيمٌ ۝ وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا
مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ ۚ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ
بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ
سورة التوبة مائة وتسع وعشرون
بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ
فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي

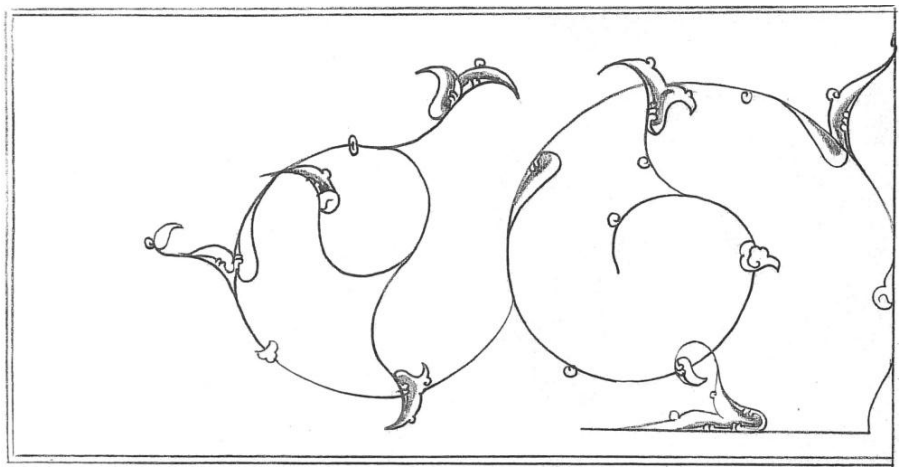
R. 21 v. 155a

R. 22. v. 155a

Çizim 19. Hûd Sûresi Sûre Başı

Çizim 20. Hûd Sûresi Sûre Başı Rûmî

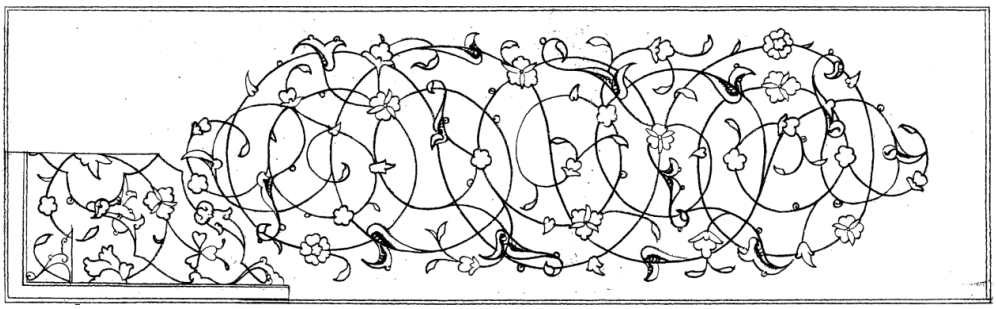
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan bu sûre Hûd Sûresi'dir. 11. sûre olup 123 âyetten oluşmuştur. Mushaf-ı Şerîf'de su yeşili rûmî dalların dönerek oluşturulduğu bu kompozisyon sadece üç sûre başında kullanılmıştır. Üçgen şeklindeki dış kenar, sıvama sarı altın üzerine siyah mürekkeple hatayî grubu motifleriyle renkli olarak bezenmiştir. 1/2 simetri kompozisyon esasına göre hazırlanan ve vermilyon renkli bir iple açılan kitâbeli bölüm hem rûmî hem de hatayî grubu motifleri ile tasarlanmıştır. Su yeşili rûmîler lacivert renk ile gölgelendirilmiştir. Hatayî grubu ise altın dal helezonla dönmüştür. Lacivert zemin hâkim olan bu sûre başının yazısı da üçüncü bir helezon gibidir. Hazırlanan bu desenin tamamını kucaklıyor hissini vermektedir.

١٧٤
وما ارسلنا من قبلك الا رجالا نوحي اليهم من اهل
القرى افلم يسيروا في الارض فينظروا كيف كان عاقبة الذين
من قبلهم ولدار الاخرة خير للذين اتقوا افلا تعقلون حتى
اذا استيأس الرسل وظنوا انهم قد كذبوا جاءهم نصرنا
فنجي من نشاء ولا يرد بأسنا عن القوم المجرمين لقد كان
في قصصهم عبرة لاولي الالباب ما كان حديثا يفترى ولكن تصديق
الذي بين يديه وتفصيل كل شيء وهدى ورحمة لقوم يؤمنون
سورة الرعد ثلاث واربعون اية
بسم الله الرحمن الرحيم
المر تلك ايات الكتاب والذي انزل اليك من ربك

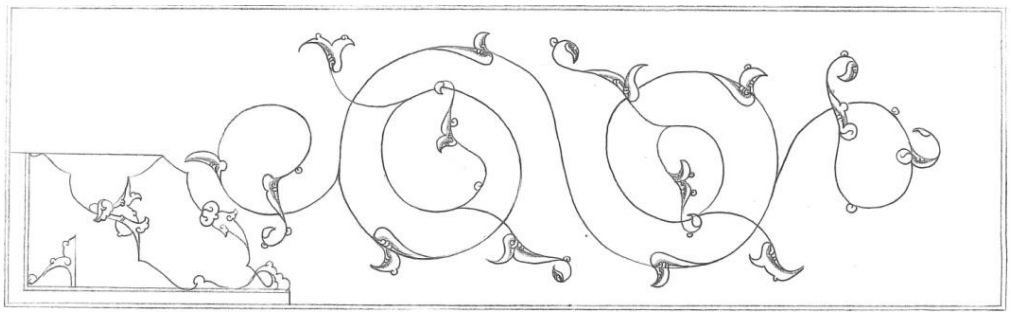
R. 23. v. 174a

R. 24. v. 174a

Çizim 21. Ra’d Sûresi Sûre Başı

Çizim 22. Ra’d Sûresi Sûre Başı Rûmî

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Ra'd Sûresi'dir. 13. sûre olup 43 âyetten oluşmaktadır. Bu sûre başında yazılı alanın lacivert zemininde su yeşili rûmî helezonlar ahenkli ve zarif bir şekilde dönmektedir. rûmîlerin iç bünyeleri lacivert ile gölgelendirilmiştir. Bu helezonların sık dönüşü yazıyı içine alıp kuvvetli bir tasarım oluşturmuştur. Altın dal helezonlar üzerlerinde hatayî grubu motifi bezenmiştir. Tek yapraklar ve altın kalplerde bu bezemenin içinde motif gibidir. Yazının her iki ucundaki altın zeminli pafta kitâbeyi iki yana açıyor hissi vermektedir. Uzun kenarın köşesindeki lacivert ve altın zemin yazıyı da sencide rûmîler[41] ile çerçeveleyip yarım ortabağ[42] ile bitirir. Uzun kenardaki yarım tepelik altın olup, altında açık mavi hatayî motifi vardır. Bu yarım hatayî her iki yana altın dallar uzatıp dönerek kompozisyonu tamamlamıştır. Pembe, vermilyon, beyaz ve sarı hatayî grubu motifleri bu dal üzerinde son derece güzel bir bezeme örneğidir.

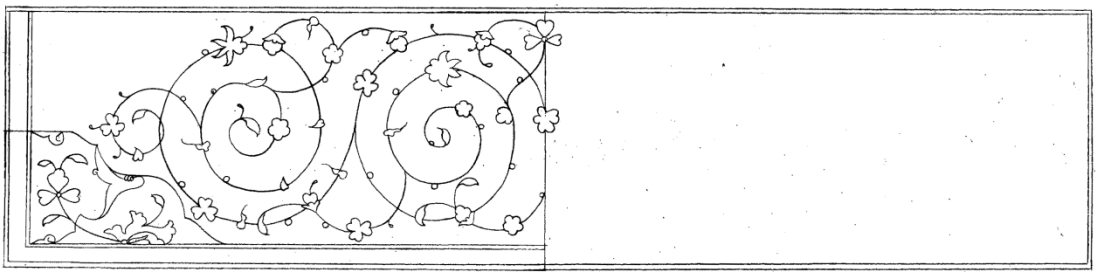
[41] Çift taraflı çizilen rûmî motifidir.
[42] Tezhipte karşılıklı (simetrik) şekillerin ortasına yapılan ve bu iki şekli birbirine bağlayan bezeme motif.

نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ
الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ۞ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ
نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا ۚ وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ ۚ
وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ۞ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ
الْمَكْرُ جَمِيعًا ۖ يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ ۗ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ
لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ۞ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ
مُرْسَلًا ۚ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ
وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ
سورة ابراهيم مكية وهي اثنتان وخمسون آية
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
عشر

R. 25. v. 179b

R. 26. v. 179b

Çizim 23. İbrahim Sûresi Sûre Başı

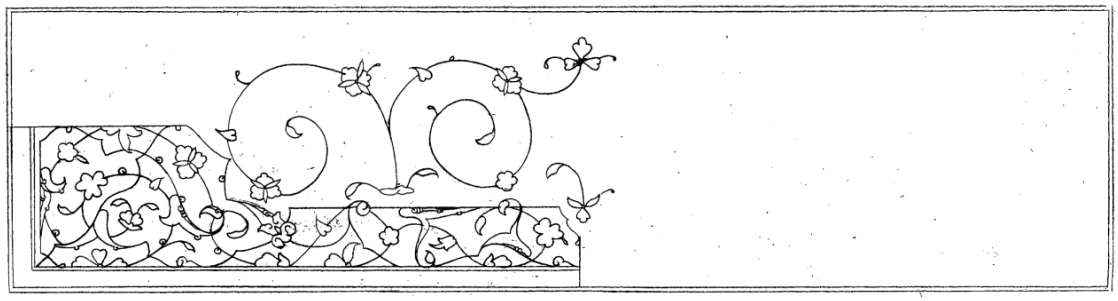
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi İbrahim Sûresi'dir. 14. sûre olup 52 âyetten oluşmaktadır. Sûrenin yazılı olduğu altın zeminli paftada çiçekli siyah dal helezonu dolaşmaktadır. Sûre başları içinde, tirfilin en çok kullanıldığı ve siyah mürekkebin baskın olduğu bir kompozisyondur. Altın ve lacivert renk dengesi burada oldukça farklıdır. Uzun kenarda beyaz ve altın zeminli çok gösterişli bir hatayî vardır. Pembe tonlarıyla gölgelendirilmiştir. Kısa kenarda ise açık mavi bir gonca vardır. Zeminleri lacivert olan bu küçük köşe alan çok sadedir.

سورة الحجر تسع وتسعون اية
بسم الله الرحمن الرحيم
الر تلك ايات الكتاب وقرآن مبين ربما يود
الذين كفروا لو كانوا مسلمين ذرهم يأكلوا
ويتمتعوا ويلههم الامل فسوف يعلمون وما اهلكنا
من قرية الا ولها كتاب معلوم ما تسبق من
امة اجلها وما يستأخرون وقالوا يا ايها الذي
نزل عليه الذكر انك لمجنون لو ما تأتينا بالملائكة
ان كنت من الصادقين ما ننزل الملائكة الا بالحق
وما كانوا اذا منظرين انا نحن نزلنا الذكر وانا له

R. 27. v. 184b

R. 28. v. 184b

Çizim 24. Hicr Sûresi Sûre Başı

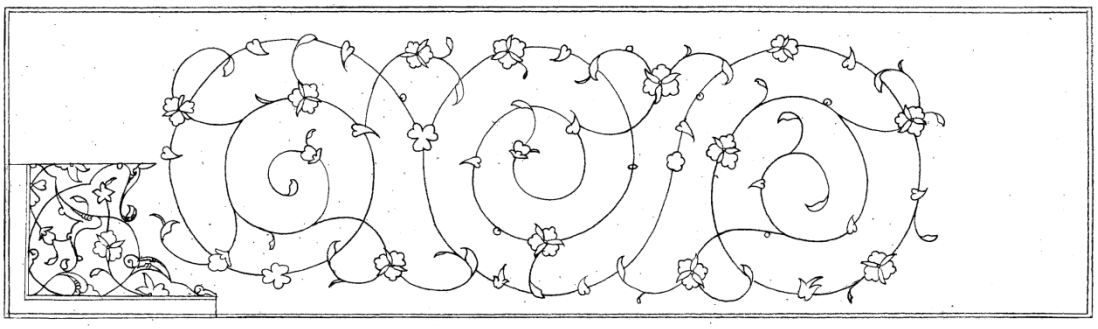
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Hicr Sûresi'dir. 15. sûre olup 99 âyetten oluşmaktadır. Yazılı bölüm ince uzun bir dikdörtgene yakın altın zeminli bir alandır. Sûre başının yazılı olduğu zemin üstünde siyah mürekkeple ince dallar 1/2 kompozisyonla yerleştirilmiştir. Hem bir kökten hem de goncadan çıkan bu dallar birbirini bağlamıştır. Yazılı alanın dışındaki kompozisyonda uzun kenarda üç tane yarım rûmî vardır. Zeminleri altın olup arada kalan kısımların zemini ise laciverttir. Dış kenarda altın helezon dallar gonca ve hatayîler ile dönmüştür. Bu sûrenin yazılı olduğu altın zeminli kısmın uçlarında salbek formlu altın zeminler bulunur. İçinde pembe renkli bir gonca bir ton koyu rengi ile gölgelendirilmiştir.

سورة النحل مائة وثمان وعشرون آية
بسم الله الرحمن الرحيم
أتى أمر الله فلا تستعجلوه سبحانه وتعالى عما
يشركون ينزل الملائكة بالروح من أمره
على من يشاء من عباده أن أنذروا أنه لا إله إلا أنا
فاتقون خلق السموات والأرض بالحق تعالى
عما يشركون خلق الإنسان من نطفة فإذا
هو خصيم مبين والأنعام خلقها لكم
فيها دفء ومنافع ومنها تأكلون ولكم
فيها جمال حين تريحون وحين تسرحون وتحمل

R. 29. v. 188b

R. 30. v. 188b

Çizim 25. Nahl Sûresi Sûre Başı

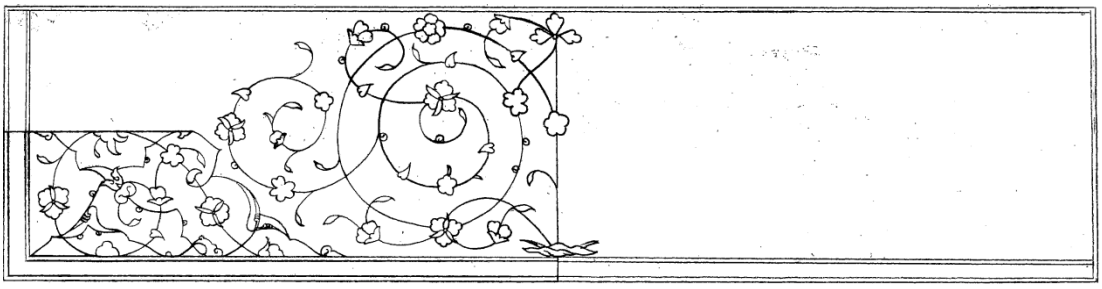
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Nahl Sûresi'dir. 16. sûre olup 128 âyetten oluşmaktadır. Yazılı alan açık pembe helezon dallarla bezenmiştir. Renkli kalpler, pençler, goncalar ve yapraklarla bitip bir ton koyu rengi ile gölgelendirmiştir. Yazı tezyînatın bir parçası olarak düşünülüp uyumlu bir tasarım hazırlanmıştır. Yazının kenar köşesi 1/4 kompozisyon esasına göredir. Zemini lacivert olan bu alanda altın zeminli rûmî paftalar vardır. Uzun kenarda yarım ortabağ bulunur. Ortabağın içinden geçen ve yazının kenarlarına bağlanan altın dallar yine orta kısımda bir kapalı form oluşturmaktadır. Altın dallar üzerinde renkli hatayîler ikinci bir helezon olarak dönmüştür.

يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ
ادْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ
وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ
عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ
فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ
وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ
فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ
سورة بني اسرائيل مكية وهي مائة واحدى عشرة اية
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى
المسجد

R. 31. v. 198b

R. 32. v. 198b

Çizim 26. İsrâ Sûresi Sûre Başı

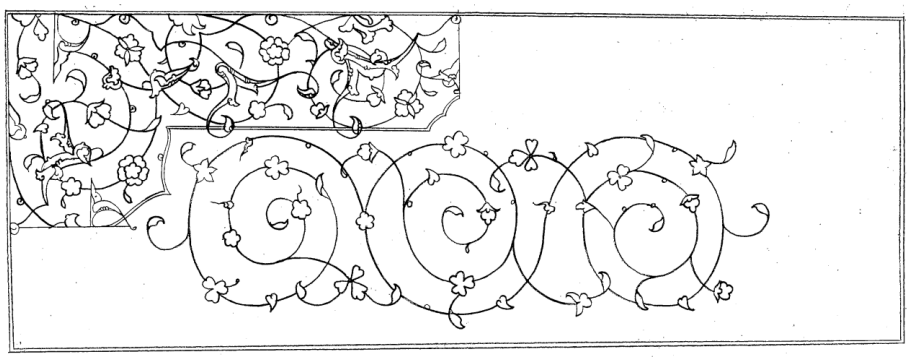
Beyaz üstübeç mürekkeple yazılan İsrâ Sûresi Kur'ân-ı Kerîm'in 17. sûresi olup 111 âyetten oluşmaktadır. Sûre ismi beyaz üstübeçle lacivert zemin üzerine hatt-ı icâze yazılmış olup, bu bölümde altın dal helezonları dolaşmaktadır. Alt kenarın ortasından çıkan helezon dallarda renk renk goncalar yer almaktadır. Bu sûre başında, yazılı alanın dışında kalan bölümde, zemin rengi altın ve lacivert olarak ikiye ayrılmıştır. Uzun kenarda zemini altın olan bir rûmî vardır. rûmîli zemin altın olup, köşedeki paftayı altınla helezon biçiminde sağ ve sola giden dallar dönerek hatayî grubu motifleriyle bezemiştir. Zemini lacivert olan yazılı bölüm ½ simetrik desndir. Su yeşili bir kökten çıkan bu simetri, 's' şeklinde altın dallarla sağa ve sola dönerek üzerinde renkli motifleri barındırmıştır. Bu haliyle bir çiçek bahçesine dönüşmüştür.

وزنا ذلك جزاؤهم جهنم بما كفروا واتخذوا
اياتي ورسلي هزوا إن الذين امنوا وعملوا الصالحات
كانت لهم جنات الفردوس نزلا خالدين فيها
لا يبغون عنها حولا قل لو كان البحر مدادا لكلمات
ربي لنفد البحر قبل ان تنفد كلمات ربي ولو
جئنا بمثله مددا قل إنما انا بشر مثلكم يوحى
إلي أنما إلهكم إله واحد فمن كان يرجو لقاء
ربه فليعمل عملا صالحا ولا يشرك بعبادة ربه احدا
عشر
سورة مريم مكية وهي تسع وتسعون اية

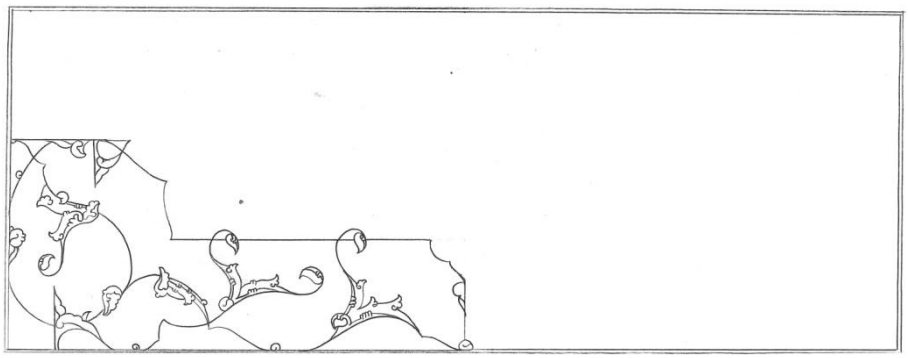
R. 33. v. 215b

R. 34. v. 215b

Çizim 27. Meryem Sûresi Sûre Başı

Çizim 28. Meryem Sûresi Sûre Başı Rûmî

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûre, 19. sûre olan ve 98 âyetten oluşan Meryem Sûresi'dir. Altın iplikle çerçevelenmiş alın zeminli yazı alanı dikdörtgen formundadır. Uzun ve kısa kenarların ortasından tepelikle bağlanmaktadır. Uzun kenarda içi altın zeminli iki rûmî vardır. Ortalarında vermilyonla boyanmış, büyük hatayîler dikkat çeker. Kısa kenarda Rûmî dal sarılan ve mekik formuna benzeyen altın zeminli bir pafta vardır. rûmîli ve hatayîli altın dal helezonlar yazının dış bölümünde kalan kısımda dolanarak çok hareketli bir kompozisyon oluşturmuştur Yazılı paftanın dışında kalan lacivert zeminde, dış kenara yaslanan rûmîlerle oluşmuş altın zeminli paftalar bulunmaktadır. Dikdörtgene benzeyen altın zeminli yazılı bölüm tepelikle bitmiştir. Pembe büyük pençlerin göze çarptığı lacivert zeminli alanda sarılma rûmînin kollarında yazının kenarlarına dolanmıştır.

أن دعوا للرحمن ولدا ۝ وما ينبغي للرحمن أن يتخذ ولدا ۝
إن كل من في السموات والأرض إلا آتي الرحمن عبدا ۝
لقد أحصيهم وعدهم عدا ۝ وكلهم آتيه يوم
القيمة فردا ۝ إن الذين آمنوا وعملوا الصالحات
سيجعل لهم الرحمن ودا ۝ فإنما يسرناه بلسانك لتبشر
به المتقين وتنذر به قوما لدا ۝ وكم أهلكنا
قبلهم من قرن ۝ هل تحس منهم من أحد أو تسمع لهم ركزا ۝

سورة طه مائة وخمس وثلاثون آية

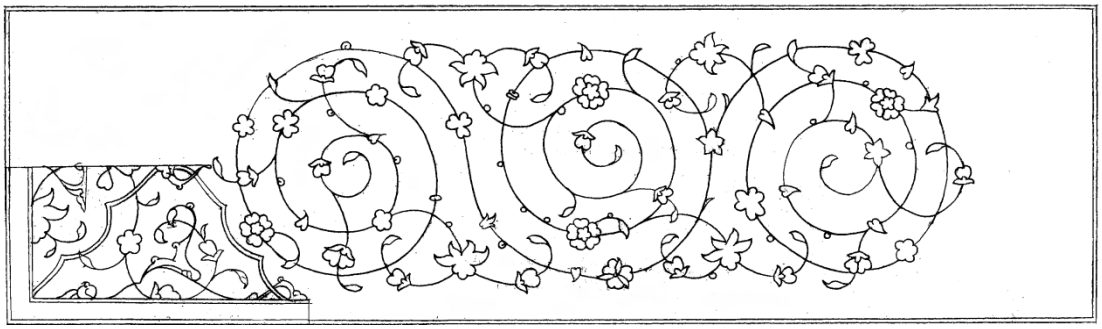
بسم الله الرحمن الرحيم

طه ۝ ما أنزلنا عليك القرآن لتشقى ۝ إلا تذكرة

R. 35. v. 220a

R. 36.v. 220a

Çizim 29. Tâ-Hâ Sûresi Sûre Başı

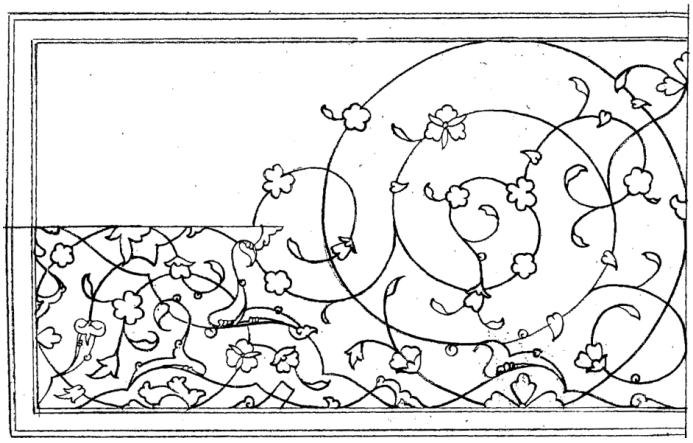
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Tâ-Hâ Sûresi'dir. 20. sûre olup 135 âyetten oluşmaktadır. Yazının iç zeminin üstündeki altın helezonlar ince ve sık dönmüştür. Vermilyonun hâkim olduğu bu motifler yazının etkisini kaybetmeden harfleri çiçeklerle sarmıştır. Harflerin kapalı alanlarının iç zemini siyahtır. Vermilyon ipliklerle açılan alanın içine yazılan sûre başı uç kısımlarında kelebeğe benzeyen ve yine vermilyon iplerle çevrelenen bir alan oluşturmuştur. Bu alanların zemini altındır. Diğer bütün zeminler ise laciverttir. Sûre başının her iki ucunda içinden hatayî dallarının geçtiği serbest bir tepelik formu vardır. Bu tepeliğin her bir yarısında yarım hatayîler ve bir penç vardır. Aynı şekilde yazının bittiği uç kısımlardaki ortabağın iç zemini de siyah olarak boyanmıştır.

سورة الفرقان مكية وهي سبع وسبعون آية
بسم الله الرحمن الرحيم
تبارك الذي نزل الفرقان على عبده ليكون
للعالمين نذيرا ۝ الذي له ملك السموات والارض
ولم يتخذ ولدا ولم يكن له شريك في الملك
وخلق كل شيء فقدره تقديرا ۝ واتخذوا
من دونه آلهة لا يخلقون شيئا وهم يخلقون ولا يملكون
لانفسهم ضرا ولا نفعا ولا يملكون موتا ولا
حيوة ولا نشورا ۝ وقال الذين كفروا ان هذا
الا افك افتريه واعانه عليه قوم اخرون فقد جاءو

R. 37. v. 255b

R. 38. v. 255b

Çizim 30. Furkan Sûresi Sûre Başı

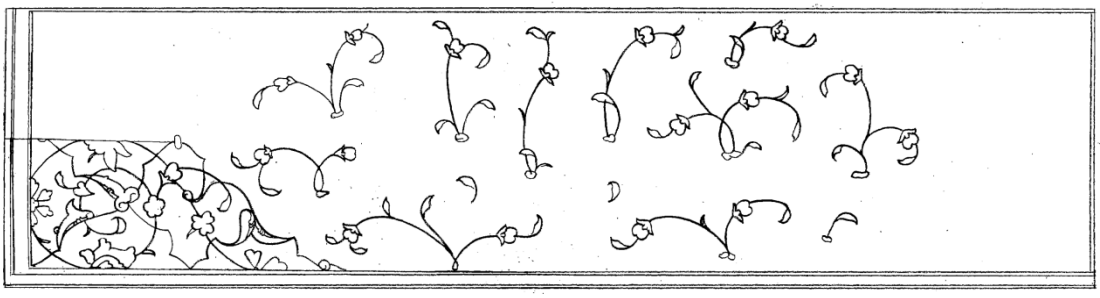
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Furkan Sûresi'dir. 25. sûre olup 77 âyetten oluşmaktadır. Yazılı alandaki helezonlar uzun kenardaki rûmînin içinden dolanarak çerçeveyi teğet geçmiştir. Yazılı alanı rûmîli kollarla çevreleyen altın bir zemin vardır. Kısa kenarda lacivert zemin üstünde küçük üçgen bir zemin ve kısa kenara denk gelen yarım ortabağ bulunur Yazının altındaki geniş helezonlar bütün sûre başını kavrayan bir hâkimiyetle dönmüştür. Helezonların 1/2 simetri dönüşü dikkatli bakılınca anlaşılır. Bu kompozisyonda uzun kenarda zemini lacivert ve altın olan iki rûmî vardır. Lacivert zeminli rûmînin ortasında yarım bir hatayî olup, açık yeşil rengindedir. Diğeri ise vermilyon renginde bir pençtir. Uzun ve kısa kenarda bu ortabağların iç zemini siyahtır. Her iki ucundaki açık yeşil renginde goncaları ve ortadaki pembe ortabağı diğer çiçek motifleriyle bir bütünlük içindedir.

بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَّعُمْيَانًا ۝ وَالَّذِيْنَ
يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيّٰتِنَا قُرَّةَ
اَعْيُنٍ وَّاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِيْنَ اِمَامًا ۝ اُولٰٓئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ
بِمَا صَبَرُوْا وَيُلَقَّوْنَ فِيْهَا تَحِيَّةً وَّسَلٰمًا ۝ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا
حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَّمُقَامًا ۝ قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ
رَبِّيْ لَوْلَا دُعَآؤُكُمْ ۚ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُوْنُ لِزَامًا
سورة الشعراء مائتان وسبع وعشرون آية
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
طٰسٓمٓ ۝ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ۝ لَعَلَّكَ
بَاخِعٌ نَّفْسَكَ اَلَّا يَكُوْنُوْا مُؤْمِنِيْنَ ۝ اِنْ نَّشَاْ نُنَزِّلْ

R. 39. v. 260b

R. 40. v. 260b

Çizim 31. Şuarâ Sûresi Sûre Başı

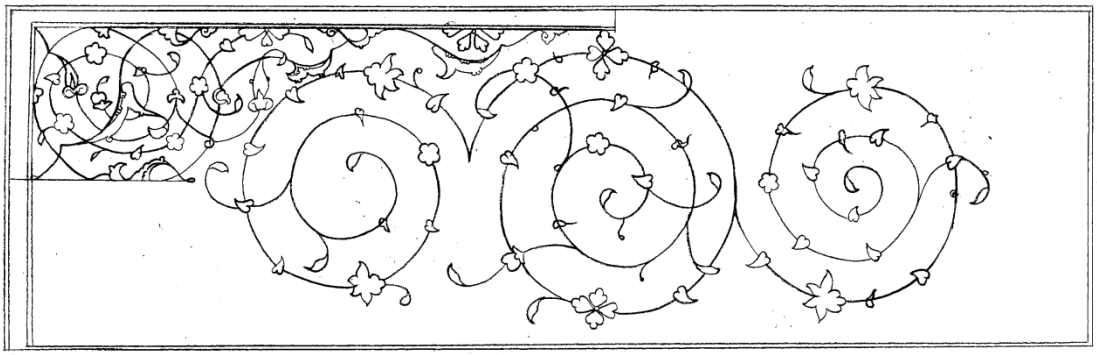
Beyaz üstübeç mürekkeple yazılan bu sûre başının ismi Şuarâ Sûresidir. 26. Sûre olup 227 âyetten oluşmaktadır. Yazılı alanda altın zemin üstünde açık yeşil rengi ile on bir ayrı kökten oluşan müstakil çiçek dalları sağ ve sola hareket ettirilerek yerleştirilmiştir Sûrenin isminin yazılı olduğu altın paftanın dışında kalan bölümde uzun kenar iç zemini altın olan bir rûmî ile ayrılmıştır. rûmînin orta kısmındaki vermilyon renkli büyük hatayîden çıkan saptan dönerek lacivert zeminli bu dış alanın kompozisyonunu tamamlamıştır. Bu alan açık yeşil, sarı, pembe, yavruağzı ve açık mavi gibi renklerle oluşur. Gonca, penç ve hatayî grubu çiçekler kullanılmıştır.

السيئات الا ما كانوا يعملون ۞ ان الذي فرض
عليك القرآن لرادك الى معاد ط قل ربي اعلم من جاء
بالهدى ومن هو في ضلال مبين ۞ وما كنت ترجو ان
يلقى اليك الكتاب الا رحمة من ربك فلا تكونن
ظهيرا للكافرين ز ۞ ولا يصدنك عن ايات الله بعد
اذ انزلت اليك وادع الى ربك ولا تكونن من
المشركين ج ۞ ولا تدع مع الله الها اخر لا
اله الا هو ط كل شيء هالك الا وجهه ط
له الحكم واليه ترجعون ۞
سورة العنكبوت تسع وستون اية
تمت

R. 41. v. 283b

R. 42. v. 283b

Çizim 32. Ankebût Sûresi Sûre Başı

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Ankebût Sûresi'dir. 29. sûre olup 69 âyetten oluşmaktadır. Yazının olduğu kısım altın zeminlidir. Siyah mürekkeple geniş helezonlar kalın olarak çizilmiştir. Vermilyon renkli büyük hatayî ve penç motifleri dış alandaki sadeliği iç alanda canlandırmıştır. Yazılı alanın dışında çok farklı kompozisyonu olan bu sûre başı rûmî ve hatayî bölümlerinden oluşan altın dallarla lacivert zemin üstünde beraber dönmektedir. 1/4 olarak hazırlanan bu dış kenarda açık mavi ve küçük pençler gölgelendirilmeden sade bırakılmıştır. Uzun kenarda altın olan ortabağın içinden geçen kanatlı rûmî bir formla sona ermiştir. Yazılı alanı çevreleyen tepelikli rûmînin ipleri lacivert zeminden de geçip tekrar yazının kanatlı rûmî ipine sarılmıştır. rûmîli helezonlar ipler küçük bir ortabağdan geçmiştir. Bu ortabağ uzun kenarda da yarım olarak görülmektedir.

Yazı tezyînatın bir parçası olmakla beraber burada ilk göze çarpan bezemedir.

اتيناهم وليتمتعوا فسوف يعلمون ۝ اولم يروا انا جعلنا
حرما امنا ويتخطف الناس من حولهم افبالباطل
يؤمنون وبنعمة الله يكفرون ۝ ومن اظلم ممن
افترى على الله كذبا او كذب بالحق لما جاءه اليس
في جهنم مثوى للكافرين ۝ والذين
جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا وان الله لمع المحسنين

سورة الروم مستون آية

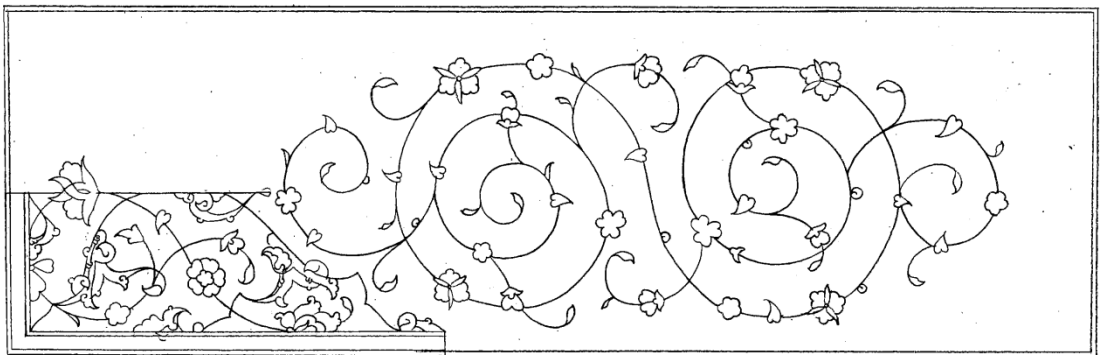
بسم الله الرحمن الرحيم
الم ۝ غلبت الروم ۝ في ادنى الارض وهم من بعد
غلبهم سيغلبون ۝ في بضع سنين لله الامر من قبل

ور

R. 43. v. 289b

R. 44. v. 289b

Çizim 33. Rûm Sûresi Sûre Başı

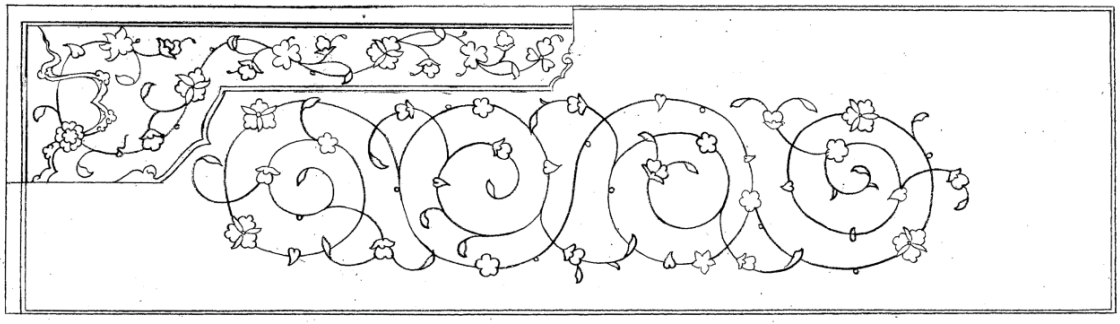
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Rûm Sûresi'dir. 30. sûre olup 60 âyetten oluşmaktadır. Yazılı alan şemse formundadır. Sarılma rûmîlerin hemen göze çarptığı bu sûre başında lacivert zemin desene hâkimdir. Yazılı alanda altın dallarla dönen helezonlar vardır. Bu dallar üzerindeki penç ve goncalardaki vermilyon renk, lacivert zeminde bir kere daha en güzel şekli ile kendini göstermiştir. Yazılı alanın dışındaki uzun kenarda lacivert ve altın zemin vardır. Kısa kenarda ise yarım bir ortabağ olup zemini siyahtır. Altın zeminli bir sarılma rûmî paftanın içinde yer alır. 1/4 hazırlanan bu kompozisyonda çiçekli altın dal helezonu döner. Lacivert zemin altın zeminli paftadaki sarılma rûmînin kolundan gelip kenarda yine altın bir yarım tepelik oluşturmuştur. Altın zeminler içindeki hatayîler vermilyon ve açık mavi olup, gölgelendirilmiştir. Yazılı bölümü de çevreleyen bu sarılma rûmîli alanlar tam ortada bir ortabağ oluşturmuştur.

كالظلل دعوا الله مخلصين له الدين ۚ فلما نجيهم الى
البر فمنهم مقتصد ۖ وما يجحد بايتنا الا كل ختار
كفور ۝ يا ايها الناس اتقوا ربكم واخشوا
يوما لا يجزي والد عن ولده ولا مولود هو جاز عن والده
شيئا ۖ ان وعد الله حق ۖ فلا تغرنكم الحيوة الدنيا ۞
ولا يغرنكم بالله الغرور ۝ ان الله عنده علم
الساعة ۚ وينزل الغيث ۚ ويعلم ما في الارحام ۚ وما تدري
نفس ماذا تكسب غدا ۖ وما تدري نفس باي ارض
تموت ۖ ان الله عليم خبير ۝
سورة السجدة ثلاثون اية

R. 45. v. 296a

R. 46. v. 296a

Çizim 34. Secde Sûresi Sûre Başı

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Secde Sûresi'dir. 32. sûre olup 30 âyetten oluşmaktadır. Bu sûre başının en büyük özelliği bulut motifinin kullanılmasıdır. Bütün Mushaf-ı Şerîf'in tezyînatı incelendiğinde sadece burada bulut motifi görülmektedir. Lacivert zeminli dikdörtgen formlu yazılı alanı vermilyon bir cetvel çerçevelemektedir. Yazılı alan ayrıca altın helezon iplerle dolanmış ve yine sarı, pembe, su yeşili ve vermilyon goncalarla ve kalplerle eşit aralıklarla bezenmiştir. Bulutların mütevazı duruşları kompozisyona çok başka bir ruh katmıştır. Yazılı alan dışındaki bölümün zemini altındır ve rûmî motifi kullanılmamıştır. Siyah ince dallar üstünde hatayî grubu ve tirfiller yer almaktadır.

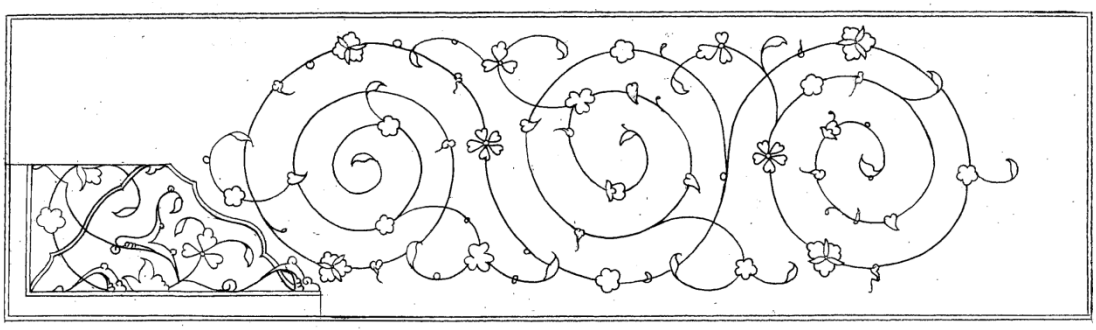
Vermilyon renginin öne çıktığı bu sûre başı insanın adeta içini ısıtır. Bütün Mushaf-ı Şerîf içinde sadece bu sûrede bulunan bulut motifi güzelliği ile dikkat çeker.

إلى الأرض الجرز فنخرج به زرعا تأكل منه أنعامهم و
أنفسهم أفلا يبصرون ۞ ويقولون متى هذا الفتح إن
كنتم صادقين ۞ قل يوم الفتح لا ينفع الذين كفروا
إيمانهم ولا هم ينظرون ۞ فأعرض عنهم وانتظر إنهم منتظرون
عشر
سورة الأحزاب إلا وسبعون آية
بسم الله الرحمن الرحيم
يا أيها النبي اتق الله ولا تطع الكافرين والمنافقين
إن الله كان عليما حكيما ۞ واتبع ما يوحى إليك
من ربك إن الله كان بما تعملون خبيرا ۞ وتوكل على
الله وكفى بالله وكيلا ۞ ما جعل الله لرجل من
قلبين

R. 47. v. 299b

R. 48. v. 299b

Çizim 35. Ahzab Sûresi Sûre Başı

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Ahzab Sûresi'dir. 33. sûre olup 73 âyetten oluşmaktadır. Yazının bulunduğu altın zemin vermilyon kırmızısı iplikle çerçevelenmiştir. Harflerin altında geniş helezonlar halinde siyah dallar vardır. Üzerinde de tirfiller ve motifler bulunmaktadır. Yazılı alan ve ucuna eklenen pafta altın iken, diğer kısımlar laciverttir. Uzun kenardaki ortabağın iç zemini siyahtır. Bu ortabağdan çıkan hatayî motifleri olan bir altın dal vardır. Aynı zamanda yazının ucuna eklenen bölümde 1/4 hazırlanan rûmîli iplik, lacivert zeminli köşe paftayı kanatlarıyla ortadan geçip uzun kenar zeminde ortabağ olarak biter. Bu ortabağ zemin laciverttir.

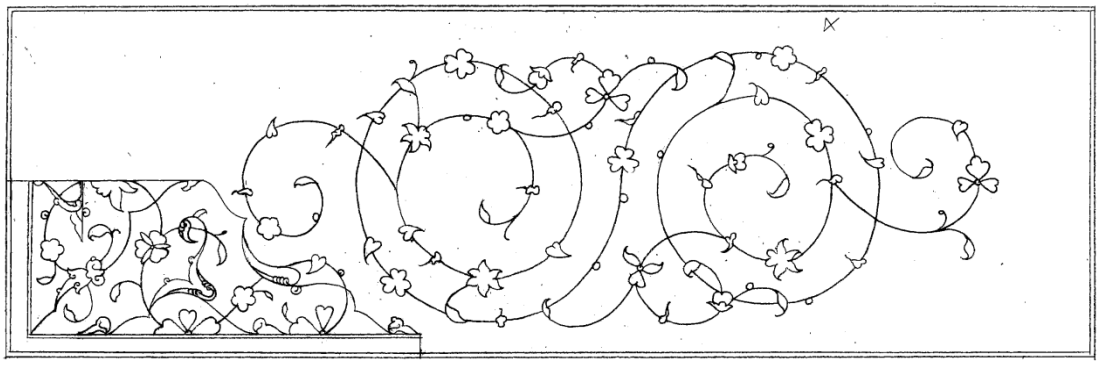
Bu haliyle kompozisyon bir çiçek bahçesidir.

الامانة على السموات والارض والجبال فابين ان يحملنها
واشفقن منها وحملها الانسان انه كان ظلوما
جهولا ليعذب الله المنافقين والمنافقات
والمشركين والمشركات ويتوب الله على
المؤمنين والمؤمنات وكان الله غفورا رحيما
له ما في السموات وما في الارض وله الحمد في الاخرة وهو الحكيم الخبير يعلم
ما يلج في الارض وما يخرج منها وما ينزل من السماء

R. 49. v. 306a

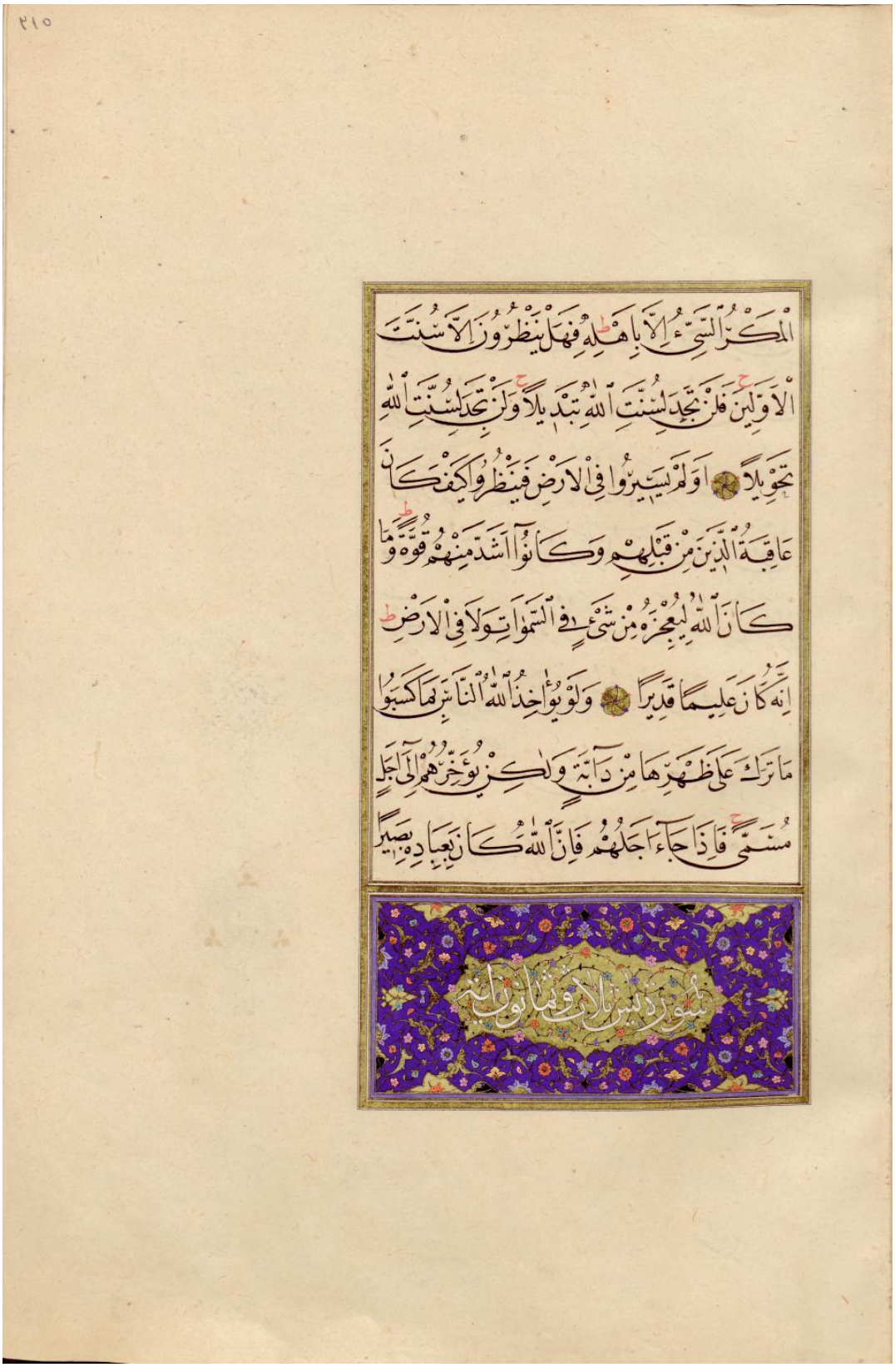

R. 50. v. 306a

Çizim 36. Sebe’ Sûresi Sûre Başı

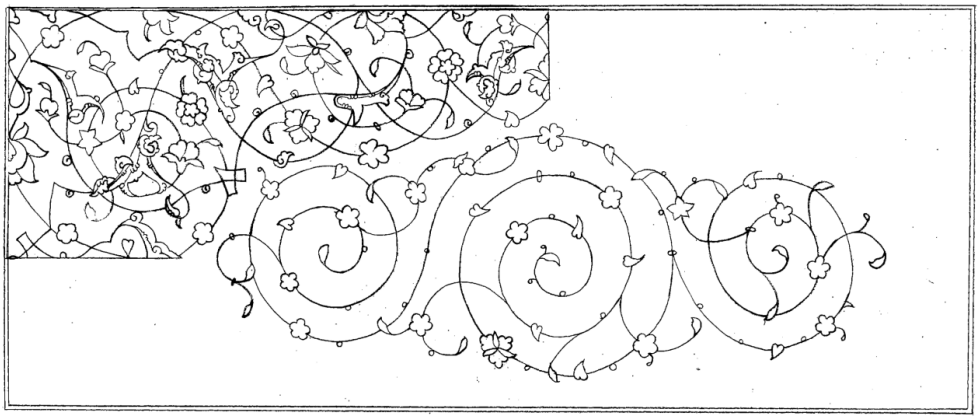
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Sebe’ Sûresi’dir. 34. sûre olup 54 âyetten oluşmaktadır. Altın zeminli şemse formundaki alanın içinde sûre adı bulunmaktadır. Bu şemse formunun ucuna rûmî ile oluşturulmuş altın zeminli üçgen bir form eklenmiştir. Şemse ile eklenen yerde küçük bir gerdanlık vardır. Bu üçgen formunun içinde yine bir tepelik bulunup iç zemini laciverttir. Yazılı alanın dışındaki uzun kenarlara bitişik, altın zeminli yarım ayırma rûmîler vardır. Yazılı alanın dışındaki diğer zemin laciverttir. İnce altın bir dal rûmîlerin içinden geçerek şemse formunu da kavrayarak ve şemse formunun ucundaki üçgen alanı da içine alarak bir “s” şeklinde dönmektedir. Üstünde hatayî grubu motifleriyle bezenen bu çiçekler tek renk açık mavi olarak kullanılmıştır.

٢١٥
المكر السيئ إلا بأهله فهل ينظرون إلا سنت
الأولين فلن تجد لسنت الله تبديلا ولن تجد لسنت الله
تحويلا ۞ أولم يسيروا في الأرض فينظروا كيف كان
عاقبة الذين من قبلهم وكانوا أشد منهم قوة وما
كان الله ليعجزه من شيء في السموات ولا في الأرض
إنه كان عليما قديرا ۞ ولو يؤاخذ الله الناس بما كسبوا
ما ترك على ظهرها من دابة ولكن يؤخرهم إلى أجل
مسمى فإذا جاء أجلهم فإن الله كان بعباده بصيرا
سورة يس مكية وهي ثنتان وثمانون آية

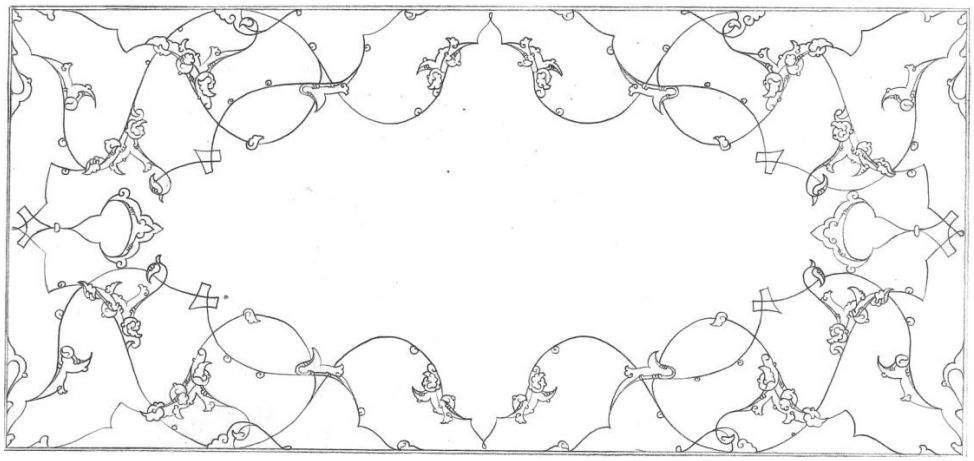
R. 51. v. 315a

R. 52. v. 315a

Çizim 37. Yâsîn Sûresi Sûre Başı

Çizim 38. Yâsîn Sûresi Sûre Başı Rûmî

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Yâsîn Sûresi'dir. 36. sûre olup 83 âyetten oluşmaktadır. Dönemin en karakteristik motifi olan sarılma rûmî Mushaf-ı Şerîf'in kalbi sayılan bu sûre başında yazı ile ön plandadır. Yazı bu sarılma rûmîlerin dalları ile sınırlandırılmıştır ve zemin altındır. Altın zemin üstünde siyah dalların taşıdığı çiçek motifleriyle helezonlar halinde bezelidir. Yazıyı çevreleyen altın ipler üstündeki kalpler, çiçekler ve salyangozlar [43] bu çok dilimli alanı boş bırakmamışlardır. Yazılı alanın dışında kalan uzun kenarda iç zemini altınla boyanan sarılma rûmîli alan vardır. Bu rûmîlerin kolları yazıya doğru uzanmıştır. Bu rûmînin ucunda zemini siyahla boyanan ortabağ vardır. Kısa kenarda ise iç zemini siyah olan bir ortabağ ve ortabağın ucunda büyük bir hatayî bulunmaktadır. Yazılı alanın dışı lacivert zeminlidir. Bu lacivert zemin üzerinde vermilyon hatayî grubu çiçek motifleri dikkat çeker. Yumurta sarısı hatayîlerde kiremit kırmızısı tonlama kullanılmıştır. Kenardaki büyük açık mavi hatayîlerde yine dış kenar suyu ile aynı renkle olup, içerdeki pençlerle uyum göstermiştir.

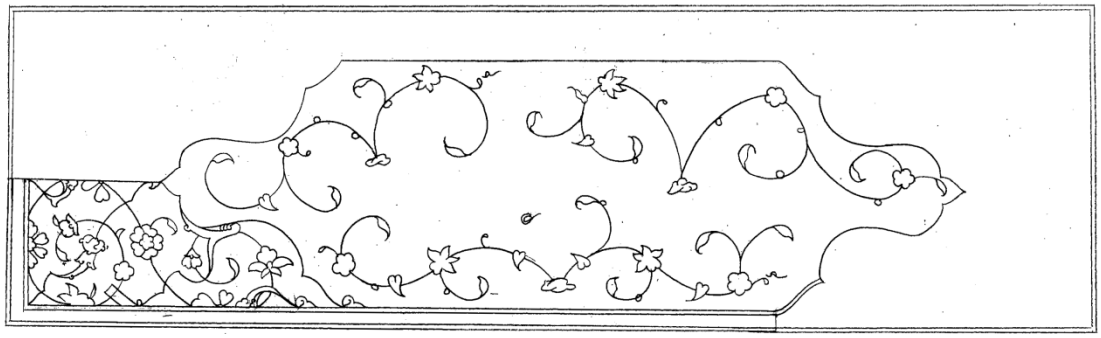
[43] Bir kıvrım motifi olarak helezon stilize edilmiş bir şekilde bitki süslemelerinde kullanılır. Te veya simetrik bir haldedir.

وهو الخلاق العليم ۝ انما امره اذا اراد شيئا
ان يقول له كن فيكون ۝ فسبحان
الذي بيده ملكوت كل شيء واليه ترجعون
سورة الصافات مائة واثنتان وثمانون آية
بسم الله الرحمن الرحيم
والصافات صفا ۝ فالزاجرات زجرا ۝ فالتاليات
ذكرا ۝ ان الهكم لواحد ۝ رب السموات
والارض وما بينهما ورب المشارق ۝ انا زينا
السماء الدنيا بزينة الكواكب ۝ وحفظا من
كل شيطان مارد ۝ لا يسمعون الى الملا الاعلى
ويقذفون

R. 53. v. 320b

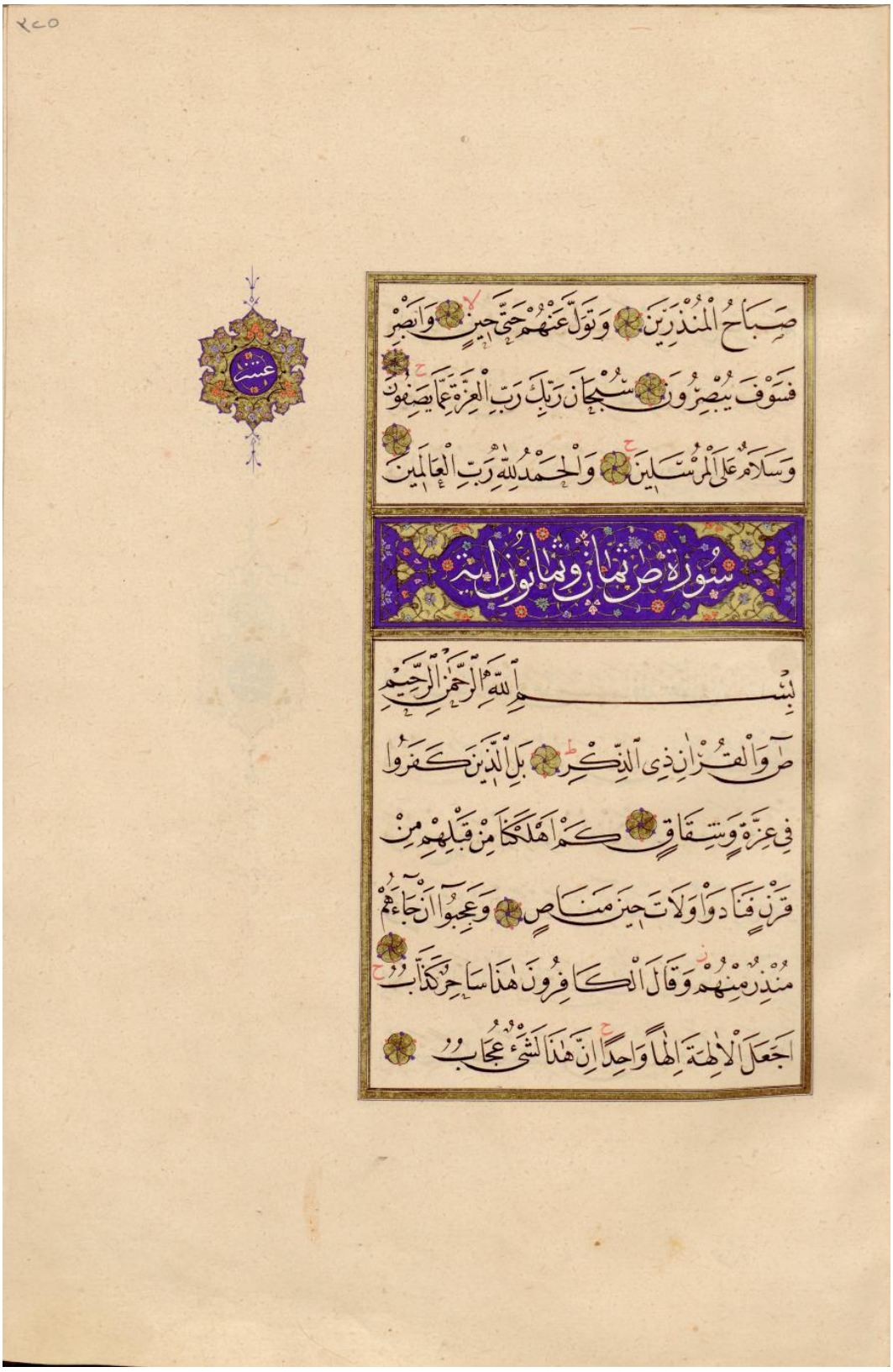

R. 54. v. 320b

Çizim 39. Sâffat Sûresi Sûre Başı

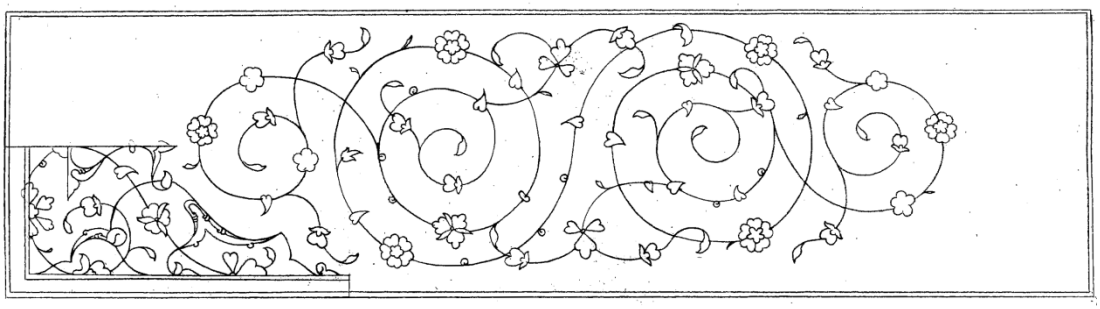
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Sâffat Sûresi'dir. 37. sûre olup 182 âyetten oluşmaktadır. Yazılı alan şemse formundadır. Açık yeşil üç ayrı kökten çıkan ve siyah mürekkeple dönen dallar, yazının altında son derece zarif ve sadedir. Kısa ve uzun kenardaki ortabağların zeminindeki siyah renkle yazılı alandaki müstakil siyah çiçek dalları bu sûre başındaki ilk göze çarpan bezemelerdir. 1/4 esasına göre hazırlanan yazının dış kısmındaki kısa kenar rûmîli bir iplik pafta ile ayrılıp zemini altın olarak boyanmıştır. Yazılı alanı çevreleyen rûmîli kenar desenin kanatları dış kenarın uzun bölümünde lacivert zemin üstünde kenar kısma kadar uzanmıştır. Hatayî grubu motiflerin oluşturduğu altın dal dış alanın tamamında "s" çizerek kompozisyonu tamamlamıştır. Vermilyon renkli penç ve hatayî motifi yazılı bölümdeki çiçek dallarında biten vermilyon yapraklarla bir bütünlük oluşturmaktadır.

٢٨٥
عشر
صباح المنذرين ۝ وتول عنهم حتى حين ۝ وابصر
فسوف يبصرون ۝ سبحان ربك رب العزة عما يصفون
وسلام على المرسلين ۝ والحمد لله رب العالمين
سورة ص ثمان وثمانون اية
بسم الله الرحمن الرحيم
ص والقرءان ذى الذكر ۝ بل الذين كفروا
فى عزة وشقاق ۝ كم اهلكنا من قبلهم من
قرن فنادوا ولات حين مناص ۝ وعجبوا ان جاءهم
منذر منهم وقال الكافرون هذا ساحر كذاب
اجعل الالهة الها واحدا ان هذا لشىء عجاب

R. 55. v. 325b

R. 56. v. 325b

Çizim 40. Sâd Sûresi Sûre Başı

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Sâd Sûresi'dir. 38. sûre olup 88 âyetten oluşmaktadır. Bu sûre başında uzun kenar köşede 1/4 kompozisyon esas alınmıştır. Yazı burada altındaki tezyînata rağmen üstte kalmış ve yine harflerin kapalı alanları siyaha boyanmıştır. Vermilyon rengindeki pençler bu yazının etrafında aynı büyüklükte ve aynı aralıkta yerleştirilmiştir. Uzun kenar bitişik rûmîli pafta zemin altın olarak sıvanmıştır. Karşılıklı gelen bu altın zemin alanı çift tepeliğin[44] kolları sarmıştır. Kitâbeyi bir perde gibi açan ve ortada çok zarif bir hareketle tutan bu desenin ve yazının alt zemini laciverttir. Bu şekilde yazı ön plana çıkmıştır. Genellikle yazının altındaki helezonları süsleyen kalpler burada yazı alanının dışında da bir motif gibi kullanılmıştır. Renklerinde daima bir tasarım içinde dağıtıldığını bu Mushaf-ı Şerîf'de pembe kalplerle bir kez daha görmekteyiz.

[44] Bezemelerin yukarısına ve yüksek kısımlarının tepesine yerleştirilen süs motifidir.

آمنوا وعملوا الصالحات منهم مغفرة وأجر عظيم

سورة الحجرات ثمانى عشرة اية

بسم الله الرحمن الرحيم

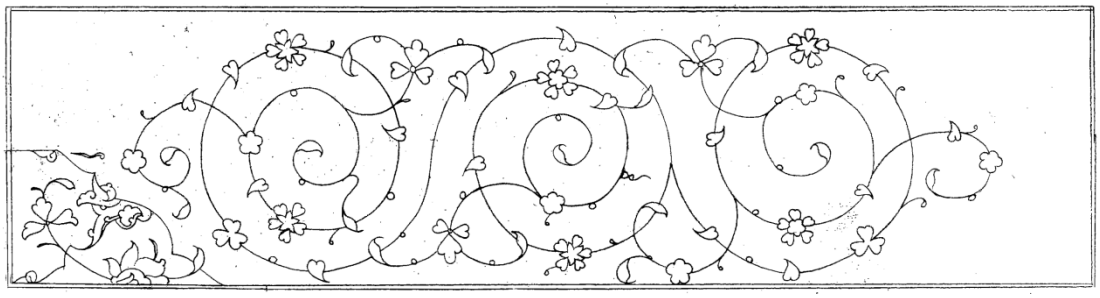
يا أيها الذين آمنوا لا تقدموا بين يدي الله ورسوله واتقوا
الله إن الله سميع عليم ۝ يا أيها الذين آمنوا لا ترفعوا
أصواتكم فوق صوت النبي ولا تجهروا له بالقول
كجهر بعضكم لبعض أن تحبط أعمالكم وأنتم لا تشعرون
۝ إن الذين يغضون أصواتهم عند رسول الله أولئك
الذين امتحن الله قلوبهم للتقوى لهم مغفرة وأجر عظيم
۝ إن الذين ينادونك من وراء الحجرات أكثرهم لا يعقلون

ولو

R. 57. v. 371b

R. 58. v. 371b

Çizim 41. Hucurât Sûresi Sûre Başı

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Hucurât Sûresi'dir. 49. sûre olup 18 âyetten oluşmaktadır. Altın zeminli yazının alanı çok geniştir. Uçlarında sarılma rûmîlerle biter. Sarılma rûmînin kolları dış köşede bitmiştir. Yazının dış alanı laciverttir. Bu zemin üstünde açık mavi hatayî ile turuncu penç motifleri vardır. Burada en çok dikkat çeken unsur, altın zemindeki siyah mürekkeple dönen helezonların yazıyı da içine almasıdır. Ortası yıldız ve kenarları beşli kalp şeklindeki penç motifi altı kez tekrarlanarak helezondaki hareketliliği çevreleyerek dengelemiştir.

Tasarımlarda hiçbir hareket ve motif bir diğerinin yerini almamaktadır. Bütün tasarımlar içinde bu unsurlar bir karakter ve duruş belirtmektedir. Bu da yerleştirildiği alanlarda kendimi hemen göstererek mükemmel bir tezyînat oluşturuyor.

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ۝ وَمِنَ ٱلَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ ٱلنُّجُومِ

سورة النجم اثنتان وستون آية

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ۝ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ۝
وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلْهَوَىٰ ۝ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ۝ عَلَّمَهُۥ
شَدِيدُ ٱلْقُوَىٰ ۝ ذُو مِرَّةٍ ۝ فَٱسْتَوَىٰ ۝ وَهُوَ بِٱلْأُفُقِ ٱلْأَعْلَىٰ ۝
ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ۝ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ۝ فَأَوْحَىٰٓ
إِلَىٰ عَبْدِهِۦ مَآ أَوْحَىٰ ۝ مَا كَذَبَ ٱلْفُؤَادُ مَا رَأَىٰٓ ۝
أَفَتُمَٰرُونَهُۥ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ ۝ وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ۝ عِندَ سِدْرَةِ
ٱلْمُنتَهَىٰ ۝ عِندَهَا جَنَّةُ ٱلْمَأْوَىٰ ۝ إِذْ يَغْشَى ٱلسِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ ۝

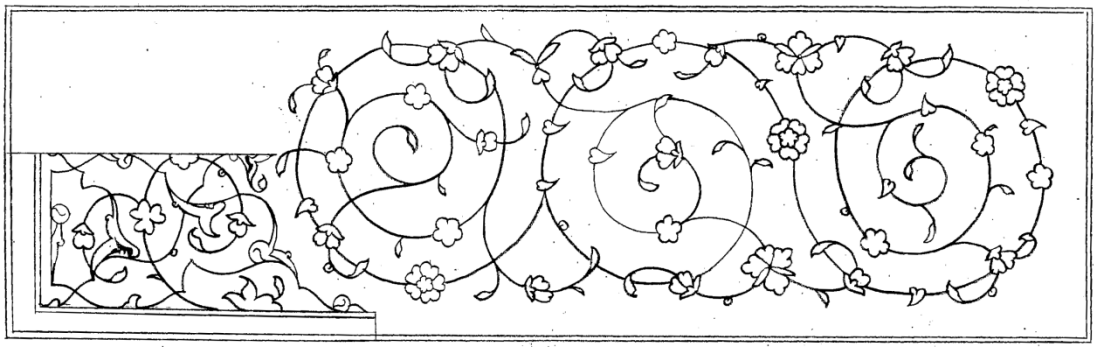
عشر

ما زاغ

R. 59. v. 379b

R. 60. v. 379b

Çizim 42. Necm Sûresi Sûre Başı

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Necm Sûresi'dir. 53. sûre olup 62 âyetten oluşmaktadır. Yazılı alan, lacivert olan zemin üstünde altın helezon dallar serbest dönerek bu alanı tamamlamıştır. Tüm renklerin kullanıldığı bu helezonlar yine vermilyon ile yapılan goncaları ve pençleriyle dikkat çeker. Sûre başı kenarında 1/4 hazırlanan kompozisyonda zemin rengi lacivert ve altın olarak ikiye ayrılmıştır. Vermilyon renkli bir rûmî kanadı bunu tepelikle bitirerek çok farklı ve güzel bir paftalama yapmıştır. Altın helezon dalları, açık mavi, pembe, sarı renkli çiçeklerle deseni bezemiştir.

إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ حَقُّ ٱلْيَقِينِ فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ

سورة الحديد تسع وعشرون آية

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ

لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ يُحْيِۦ وَيُمِيتُ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ

شَيْءٍ قَدِيرٌ هُوَ ٱلْأَوَّلُ وَٱلْآخِرُ وَٱلظَّٰهِرُ وَٱلْبَاطِنُ ۖ وَ

هُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ هُوَ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ

فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۖ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي ٱلْأَرْضِ

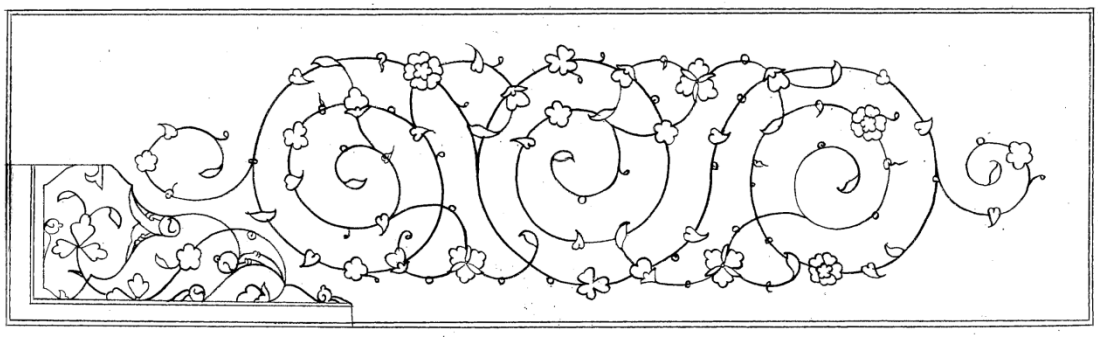
وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنزِلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۖ وَهُوَ

مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ ۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

R. 61. v. 388b

R. 62. v. 388b

Çizim 43. Hadîd Sûresi Sûre Başı

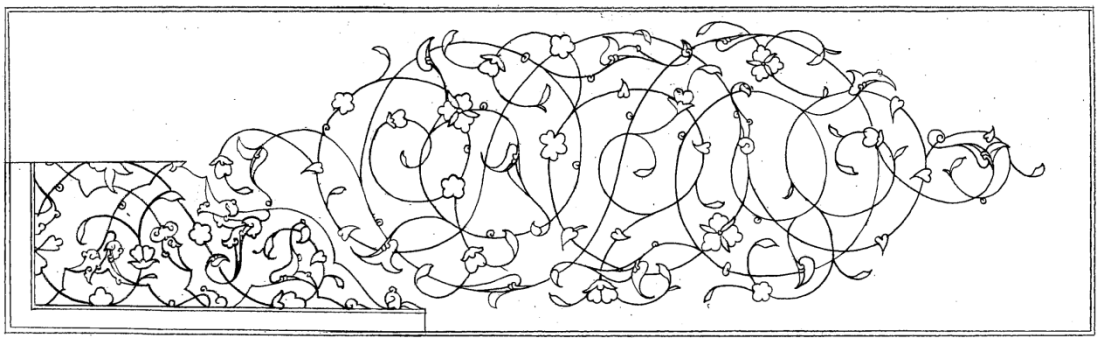
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Hadîd Sûresi'dir. 57. sûre olup 29 âyetten oluşmaktadır. Yazılı alanda yapraklar ve motifler renklerle ve kalplerle bu büyük alanın hacmini doldurmuş ve bir çiçek bahçesine insanı sürüklemiştir. Şemse formunda olan bu sûre başında yazı bütün kompozisyona altın zemini ile hâkim bir izlenim veriyor. Her iki uçta kalan lacivert zemin 1/4 kompozisyon esasına göre hazırlanmıştır. Burada tek altın dal dönerek hatayî grubu motifleri süslenmiştir. Kenarlarda karşılıklı biten vermilyon renkli gonca yazının içindeki vermilyonlarla ilk göze çarpan etkiyi oluşturmaktadır.

عليهم الا ابتغاء رضوان الله فما رعوها حق رعايتها فاتينا
الذين امنوا منهم اجرهم وكثير منهم فاسقون يا ايها
الذين امنوا اتقوا الله وامنوا برسوله يؤتكم كفلين من
رحمته ويجعل لكم نورا تمشون به ويغفر لكم و
الله غفور رحيم لئلا يعلم اهل الكتاب
الا يقدرون على شيء من فضل الله وان الفضل
بيد الله يؤتيه من يشاء والله ذو الفضل العظيم
سورة المجادلة اثنتا وعشرون
بسم الله الرحمن الرحيم
قد سمع الله قول التي تجادلك في زوجها وتشتكي

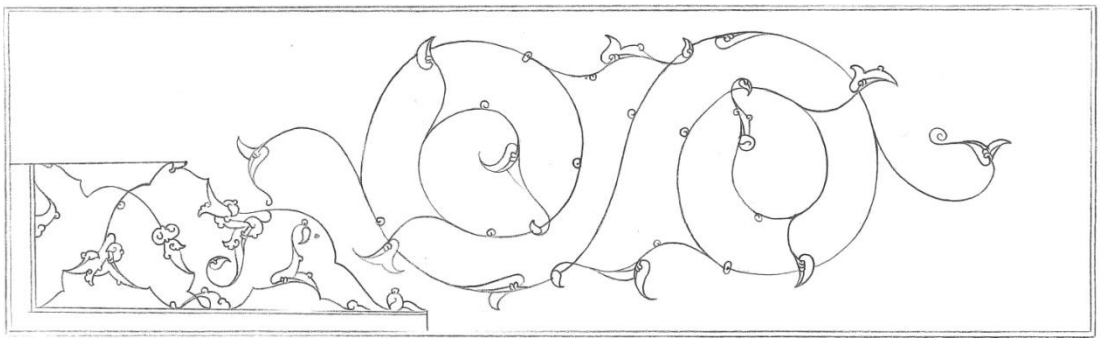
R. 63. v. 391b

R. 64. v. 391b

Çizim 44. Mücâdele Sûresi Sûre Başı

Çizim 45. Mücâdele Sûresi Sûre Başı Rûmî

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Mücâdele Sûresi'dir. 58. sûre olup 22 âyetten oluşmaktadır. Yazılı kısımda serbest dönen rûmî ve hatayî helezonlar ince zarif bir hareketlilik sağlar. Dış kenardaki sarılma rûmîler sarı altın zeminde yeşil altınla boyanmıştır. Uzun kenarda iç zeminde lacivert olan iki sarılma rûmîli pafta vardır. Aralarındaki yarım ortabağ ile kısa kenardaki ortabağın zemini siyahtır. 1/4 simetri esasına göre hazırlanan kompozisyonda lacivert zeminli yazılı alanın ucuna eklenen rûmî formunun içi de laciverttir. Dış alanda altın bir iplikle hatayî grubu helezonu dönmüştür.

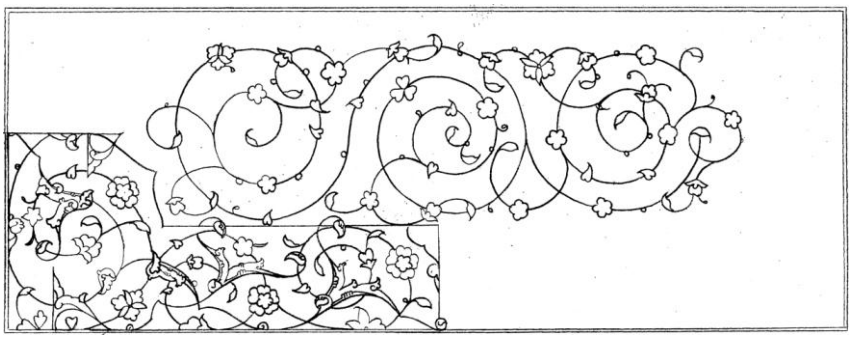
Su yeşili rûmîli helezon renkli çiçeklerle beraber, yazıyı da içine alıp şemseye benzeyen bu alan içinde insana huzur veren bir tasarım meydana getirmiştir.

٢٩٢
عشر
هم الخاسرون ۝ إن الذين يحادون الله ورسوله أولئك
في الأذلين ۝ كتب الله لأغلبن أنا ورسلي إن الله قوي
عزيز ۝ لا تجد قوما يؤمنون بالله واليوم الآخر يوادون
من حاد الله ورسوله ولو كانوا آباءهم أو أبناءهم
أو إخوانهم أو عشيرتهم أولئك كتب في قلوبهم الإيمان
وأيدهم بروح منه ويدخلهم جنات تجري من تحتها الأنهار
خالدين فيها رضي الله عنهم ورضوا عنه أولئك
حزب الله ألا إن حزب الله هم المفلحون
سورة المجادلة اربع وعشرون آية

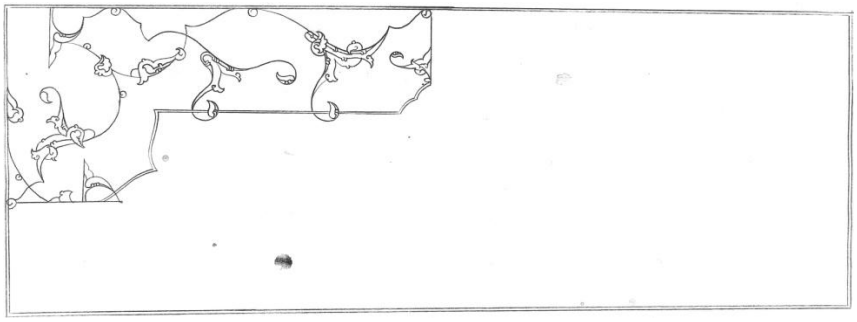
R.65. v. 393a

R. 66. v. 393a

Çizim 46. Haşr Sûresi Sûre Başı

Çizim 47. Haşr Sûresi Sûre Başı Rûmî

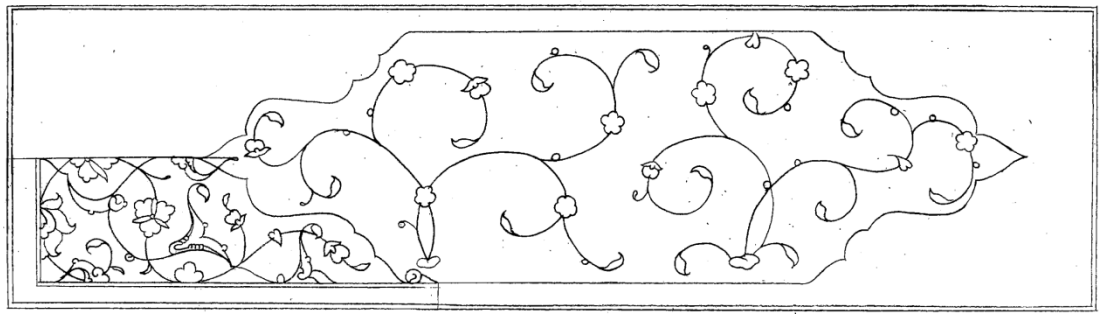
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûre, 59. sûre olan ve 24 âyetten oluşan Haşr Sûresi'dir. Siyah mürekkeple altın zemin üstündeki helezonlar, yazının altında hareketli ama yazıyı da içine alan bir ahenk ile dönmüştür. Altının lacivert kadar göz doldurduğu bu sûre başında uzun kenarlı bölümün zemini sarı sıvama altın ve sarılma rûmîleri de sıvama yeşil altındır. Köşede çok küçük bir lacivert zemin yarım bir tepeliği de içine almıştır. Ayrıca sarılma rûmîlerin çerçevelediği ve yazıya kadar olan alanda lacivert olarak boyanmıştır. Sarılma rûmînin kolları yazıyı çerçeveleyen cetvellere sarılmıştır. Açık mavi renkli pençlerin öne çıktığı hatayî grubu helezonlar altın dallarla dönmüştür. 1/4 kompozisyon esasına göre hazırlanan bu dış alanın yazılı bölümle olan uyumu bezemenin etkisini ön plana çıkarmıştır.

٢٩٨
فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
رَحِيمٌ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ
سورة الصف اربع عشرة آية
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ
۝ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ
إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ
بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ ۝ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ

R. 67. v. 398a

R. 68. v. 398a

Çizim 48. Sâf Sûresi Sûre Başı

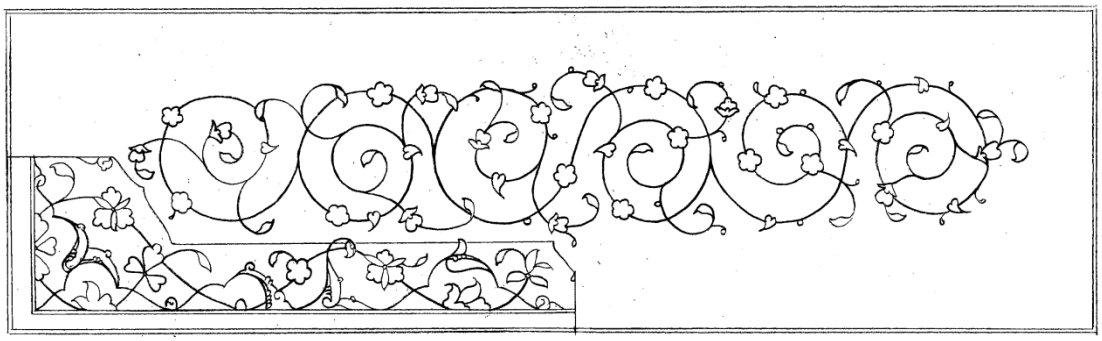
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Sâf Sûresi'dir. 61. sûre olup 14 âyetten oluşmaktadır. Sâf Sûresi'nin yazılı olduğu alan şemse formunda ve altın zeminlidir. Yazılı bölümde yine yazıyı da içine alan bir hareketlilik ve bütünlük görüyoruz. Su yeşili iki kökten çıkan ve siyah mürekkeple sağ ve solan dönen dallar müstakildir. Zemini altın olan bu müstakil dallar renkli çiçeklerle bezenmiştir. Kısa kenarda altın ve vermilyonla boyanan büyük bir hatayî vardır. Uzun kenardaki yarım ortabağın zemini ise siyahtır. Yazılı alana kadar olan kısım lacivert bir zeminden oluşur. Su yeşili pembe ve sarı hatayî grupları altın bir helezon dalla dönmektedir. Şemse formuna benzeyen yazılı alan ise ortabağ ile bitmiş ve iç zemini siyaha boyanmıştır.

وَلٰكِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَا يَفْقَهُوْنَ ۝ يَقُوْلُوْنَ
لَئِنْ رَّجَعْنَآ اِلَى الْمَدِيْنَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْاَعَزُّ مِنْهَا الْاَذَلَّ ۭ
وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُوْلِهٖ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ وَلٰكِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ
لَا يَعْلَمُوْنَ ۝ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ
وَلَآ اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ
فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ۝ وَاَنْفِقُوْا مِنْ مَّا رَزَقْنٰكُمْ
مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُوْلَ رَبِّ لَوْلَآ اَخَّرْتَنِيْٓ
اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيْبٍ ۙ فَاَصَّدَّقَ وَاَكُنْ مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ۝
وَلَنْ يُّؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا جَاۗءَ اَجَلُهَا ۭ وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ۝
عشر
سورة التغابن ثمانى عشرة اية

R. 69. v. 402b

R. 70. v. 402b

Çizim 49. Tegâbun Sûresi Sûre Başı

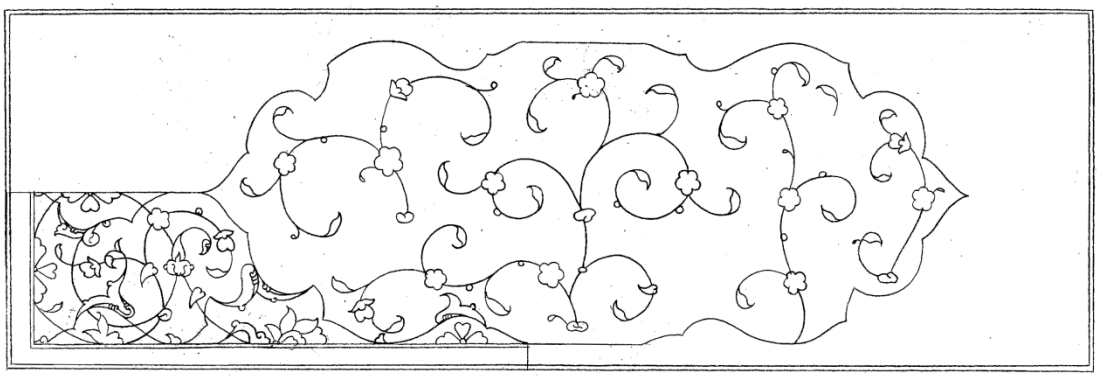
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Tegâbun Sûresi'dir. 64. sûre olup 18 âyetten oluşmaktadır. Sûre başında yer alan ince uzun bir dikdörtgenin içindeki yazı bu alanı kaplayacak şekilde büyük olarak yazılmıştır. Altın zeminli bu alanda sık bir şekilde siyah mürekkepli helezonlar dönmüştür. Su yeşili biten yaprakları goncaları ve pençleriyle birlikte adeta sarmaşık gibi yazının alt zeminini hareketlendirmiştir. Yazının dış bölümü lacivert ve kenardaki rûmî motifleri sıvama altındır. Köşedeki küçük siyah zemin her iki yöne dönen hatayî dallarının çıkış yeridir. Uzun kenarda birbirine bağlanan üç rûmî ve arada yarım tepelik vardır.

سورة الطلاق اثنتا عشرة آية
بسم الله الرحمن الرحيم
يا أيها النبي إذا طلقتم النساء فطلقوهن لعدتهن
واحصوا العدة واتقوا الله ربكم لا تخرجوهن
من بيوتهن ولا يخرجن إلا أن يأتين بفاحشة مبينة
وتلك حدود الله ومن يتعد حدود الله فقد ظلم نفسه
لا تدري لعل الله يحدث بعد ذلك أمرا فإذا بلغن
أجلهن فأمسكوهن بمعروف أو فارقوهن بمعروف
وأشهدوا ذوي عدل منكم وأقيموا الشهادة
لله ذلكم يوعظ به من كان يؤمن بالله واليوم
الاخر

R. 71. v. 404b

R. 72. v. 404b

Çizim 50. Talak Sûresi Sûre Başı

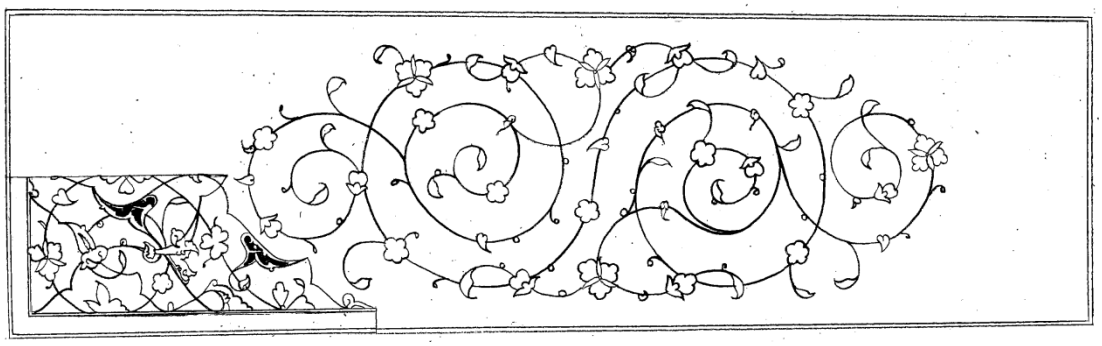
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Talak Sûresi'dir. 65. sûre olup 12 âyetten oluşmaktadır. Yazının zemini altındır ve şemse formuna yakındır. Uçlarında altın zeminli rûmîler vardır. Böylece yazılı bir zemin geniş bir sıvama altın ile ucuna eklenen yine altın sıvamalı kapalı bir formu olarak tasarlanmıştır. Yazılı alanı çevreleyen rûmînin kolları uzun kenar cetvellere dayanır. Yazı bütün heybetiyle kendini gösterirken, bir kökten çıkan dalların dağılımı da aynı hâkimiyetle bütün alana yayılır. Kenar deseni 1/4 kompozisyon esasına göre hazırlanmış ve uzun kenardaki rûmî ile karşı kenardaki rûmî zemini sıvama sarı altınla boyanmıştır. Yazılı alana kadar lacivert olan zemini uzun kenardaki ikinci bir rûmînin iç zemini olarak da görülmektedir. Sol üst köşede küçük bir kök daha bulunsa da renkli pençlerin kullanıldığı bu bezeme su yeşili yapraklarla bitmiştir. Sûre başındaki kısa kenarda bulunan su yeşili yarım pençler ve ortadaki küçük goncalar bu yaprakları destekleyip her zamanki renk tasarımının mükemmelliğini ortaya koymaktadır.

R. 73. v. 407b

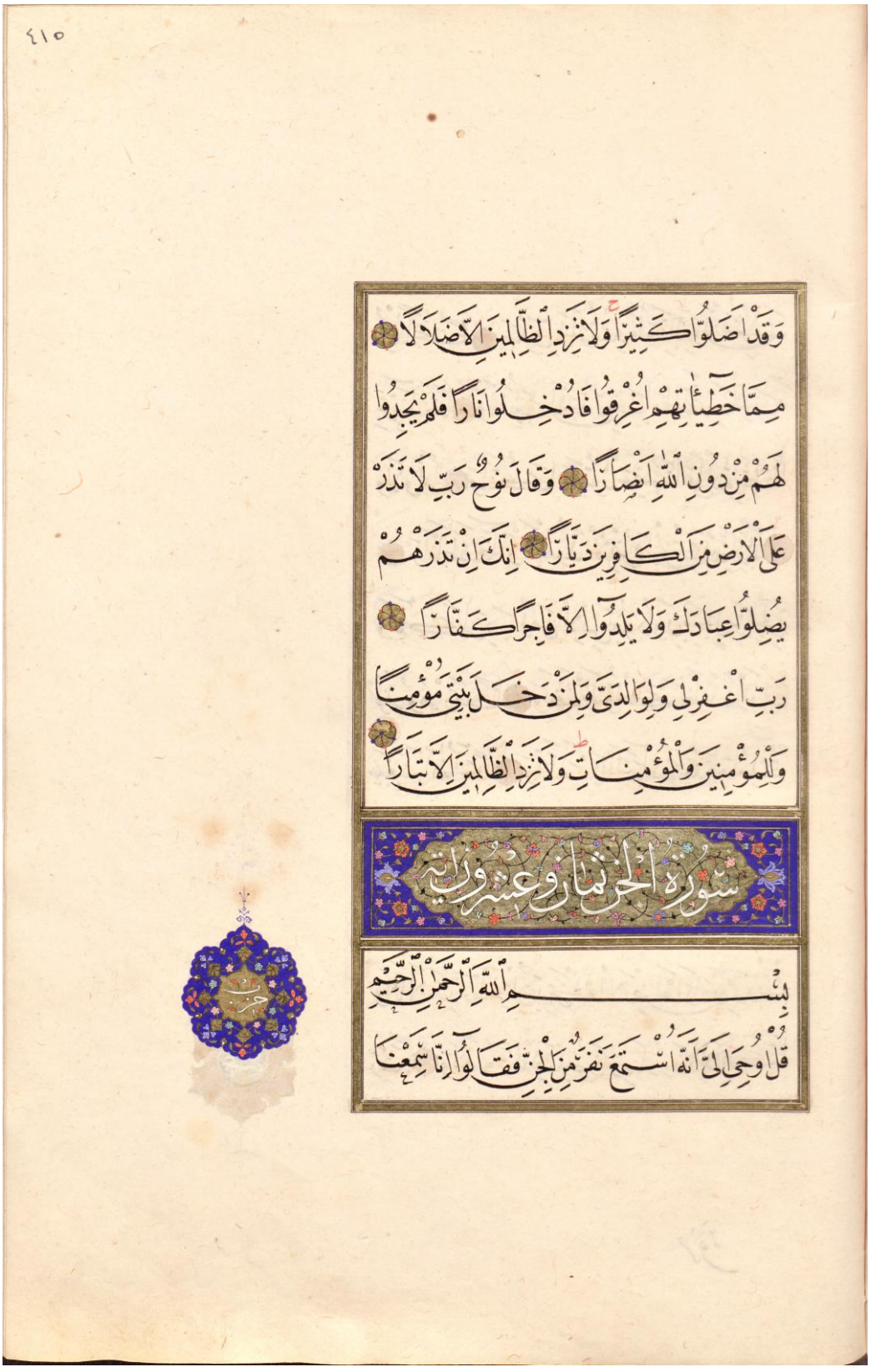

R. 74. v. 407b

Çizim 51. Mülk Sûresi Sûre Başı

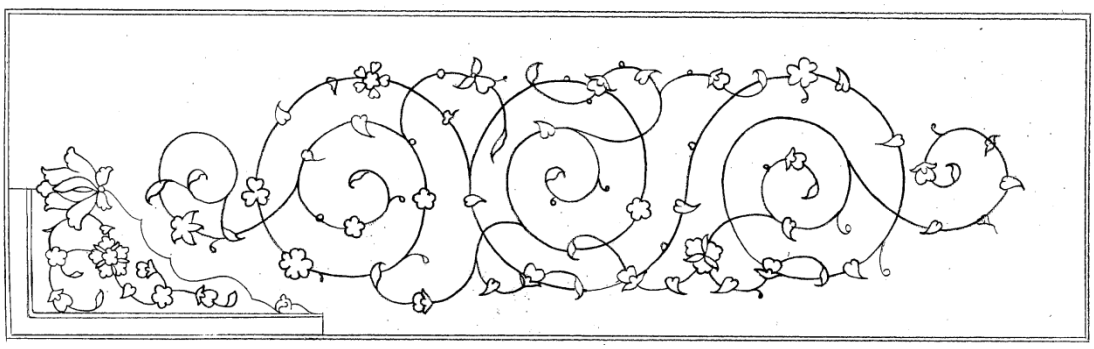
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Mülk Sûresi'dir. 67. sûre olup 30 âyetten oluşmaktadır. Hurdeli rûmînin kullanıldığı iki sûre başından biridir. Yazılı bölümde siyah mürekkeple dolanan helezonlar yaprakları ve çiçekleri farklı renklerle bezeyerek altın zeminin üstünde çok canlı bir etki bırakmıştır. Yazılı alanı çerçeveleyen kanatlarda ve bu alana eklenen sarılma rûmîli formların içindeki kanatlarda hurdeler kullanılmıştır. Siyah mürekkeple yapılan bu hurdeler bir mücevher gibidir. Uzun kenarda ortabağ ve küçük bir üçgen alan altın zeminlidir. Yazılı kısma eklenen sarılma rûmîlerle tekrar iç içe iki rûmîli alan oluşturulup kanatlı rûmînin iç zemini laciverttir. Köşelerde lacivert zemin üstünde vermilyon goncalar yazılı zemindeki vermilyon ağırlıklı motiflerle bir bütünlük sağlar. Zemini lacivert olan kanatları hurdeli rûmînin içindeki pembe pençten çıkan atın helezon dallar yazılı alanın dışında dönerek kompozisyonu hareketlendirmiştir.

٤١٥
وَقَدْ اَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ الظّٰلِمِينَ اِلَّا ضَلٰلًا
مِمَّا خَطِيٰٓـٔتِهِمْ اُغْرِقُوا فَاُدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا
لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْصَارًا وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ
عَلَى الْاَرْضِ مِنَ الْكٰفِرِينَ دَيَّارًا اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ
يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوٓا اِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا
رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا
وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنٰتِ وَلَا تَزِدِ الظّٰلِمِينَ اِلَّا تَبَارًا
سورة الجن وعشرون اية
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
قُلْ اُوحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوٓا اِنَّا سَمِعْنَا

R. 75. v. 415a

R. 76. v. 415a

Çizim 52. Cin Sûresi Sûre Başı

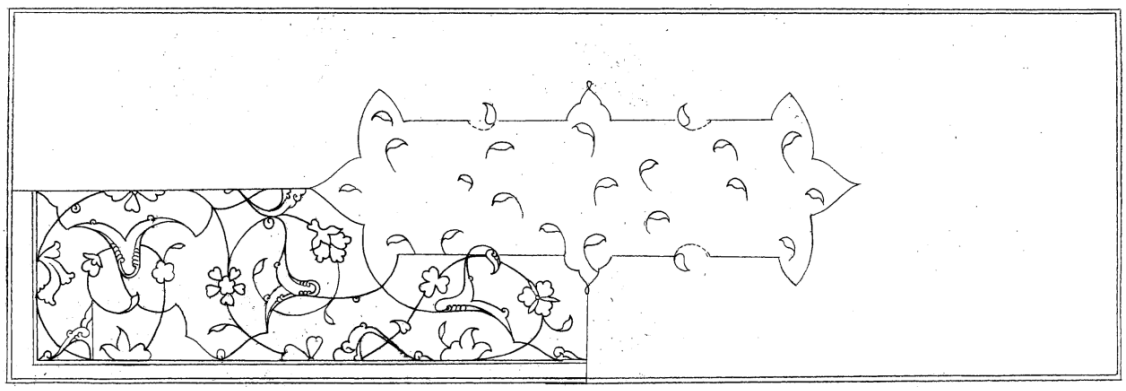
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Cin Sûresi'dir. 72. sûre olup 28 âyetten oluşmaktadır. Yazının ve altınlı zeminin ön plana çıktığı bu tasarımda yazılı alanın uç kısımlarında büyük bir hatayî motifi vardır. Büyük bir alanı kaplayan yazının altında siyah mürekkeple dönen helezonlardaki çiçekler ve yapraklarda renklidir. Orta kısmı altın olan bu açık mavi hatayî her iki yandaki vermilyon renkli pençlerle desteklenmiştir. Kendi renklerinde bir ton koyu renkle gölgelendirmeleri son derece güzel ve dikkat çekicidir. Yazının dış zemini laciverttir ve sadece hatayî helezonlu çiçeklerle bezenmiştir. Helezonlardaki kalpler hatayî grubu motifleriyle aynı oranda bezenmiştir. Tirfiller kalplere yakın büyüklüktedir.

R. 77. v. 417b

R. 78. v. 417b

Çizim 53. Müzzemmil Sûresi Sûre Başı

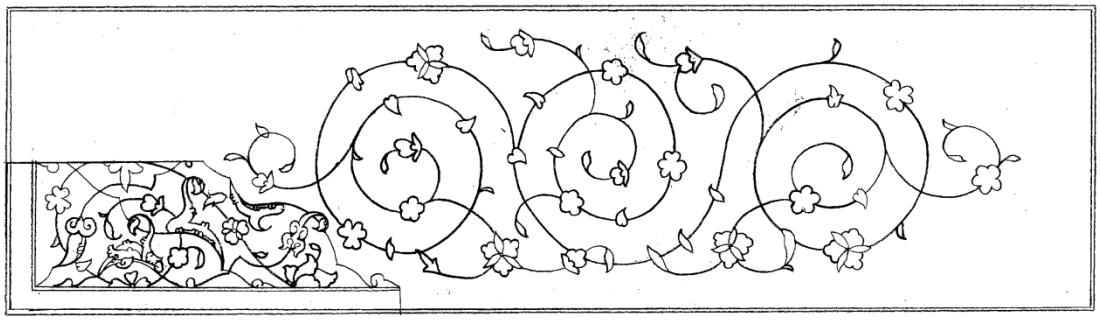
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Müzzemmil Sûresi'dir. 73. sûre olup 20 âyetten oluşmaktadır. Uzun bir dikdörtgen olan alana yazı yazılmış ve zemini de lacivert olarak boyanmıştır. Yazının altında çoğunlukla tercih edilen altın ince helezon dallar dönerek yazıyla bütünleşmiştir. Kenarda farklı bir kompozisyon tercih edilmiştir. Köşelerde dönen ortada ise ince uzun dikdörtgen şeklinde kitâbeli alanlar vardır. Bunları birbirine bağlayan dört yapraklı yonca formunda bir penç kullanılmıştır. Birleşme yerlerinin boşluk alanı siyah olup kitâbelerin iç zemini altındır. 1/2 ters simetri olarak hazırlanan orta kısımda hatayî motifleri siyah mürekkepli dallar üzerinde bezenmiştir. Dört yapraklı gonca formunun içi yine dilimli bir dört yapraklı gonca motifi ile siyah mürekkeple tahrirlenip kiremit kırmızısı ile gölgelendirilmiştir.

٤١٨
منه وأقيموا الصلوة وآتوا الزكوة وأقرضوا الله
قرضا حسنا وما تقدموا لأنفسكم من خير تجدوه عند
الله هو خيرا وأعظم أجرا واستغفروا الله إن الله غفور رحيم
سورة المدثر وهي ست وخمسون آية
بسم الله الرحمن الرحيم
يا أيها المدثر قم فأنذر وربك فكبر و
ثيابك فطهر والرجز فاهجر ولا تمنن تستكثر
ولربك فاصبر فإذا نقر في الناقور فذلك
يومئذ يوم عسير على الكافرين غير يسير
ذرني ومن خلقت وحيدا وجعلت له مالا ممدودا

R. 79. v. 418a

R. 80. v. 418a

Çizim 54. Müddessir Sûresi Sûre Başı

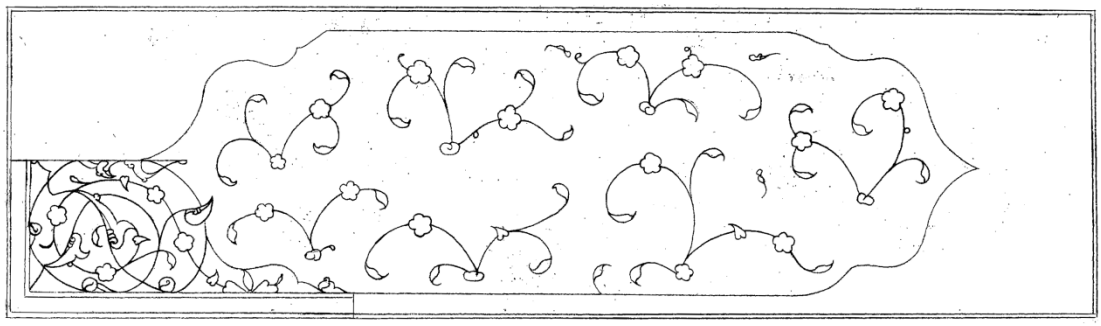
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Müddessir Sûresi'dir. 74. sûre olup 56 âyetten oluşmaktadır. En güzel sarılma rûmîlerin kullanıldığı bu eserde sûre başları da nasibini almıştır. Yazılı olan ise lacivert zemin üstüne altın dal helezonlarıyla dolanmış, büyük pençlerde vermilyon rengi kullanılmıştır. Helezonun tam ortasında olan su yeşili büyük pençte karşı kenarlardaki su yeşili hatayîlerle bir bütünlük oluşturur. Uzun kenarda sarılma rûmîlerle sınırlandırmış ve zemini altın olan bir pafta vardır. Bu sarılma rûmîlerin kanatları da altın zeminlidir. 1/4 olan desende ortabağların iç zemini siyahtır. Uzun kenarda kullanılan yarım tepelik kısmın alt zemini laciverttir. Kısa kenarda da yine sarılma rûmîlerin sınırına kadar olan zemin laciverttir. Su yeşili, açık mavi, vermilyon renklerle büyük hatayîler ve penç motifi dikkat çeker.

بِيَوْمِ الدِّينِ ۝ حَتَّىٰ أَتَانَا الْيَقِينُ ۝ فَمَا تَنفَعُهُمْ شَفَاعَةُ
الشَّافِعِينَ ۝ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ ۝
كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنفِرَةٌ ۝ فَرَّتْ مِن قَسْوَرَةٍ ۝ بَلْ
يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ أَن يُؤْتَىٰ صُحُفًا مُّنَشَّرَةً ۝ كَلَّا
بَل لَّا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ۝ كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ۝
فَمَن شَاءَ ذَكَرَهُ ۝ وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَن
يَشَاءَ اللَّهُ ۝ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ
عشر
سورة القيمة اربعون اية
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
لَا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ ۝ وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ۝

R. 81. v. 420b

R. 82. v. 420b

Çizim 55. Kıyamet Sûresi Sûre Başı

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Kıyamet Sûresi'dir. 75. sûre olup 40 âyetten oluşmaktadır. Bu sûre başında ilk dikkat çeken kısım, yazılı alanın dışında kalan köşelerin altın dallarla dolanan helezonlarıdır. Köşede altın zeminli kanatlı rûmî ile ayrılan bir pafta vardır. Daha sonra yine kanatlı rûmî [45] ipliklerle çerçevelenen yazılı alana kadar olan zemin laciverttir. Yazılı bölümde ise müstakil çiçek demetleri vardır. İki tanesi açık mavi küçük pençten çıkmıştır. Diğer beş tanesi su yeşili, pembe, açık mavi kökten çıkmıştır. İplikleri siyah olan bu müstakil çiçek dalları farklı renklerde yapraklarla bitip, tirfil ve kalplerle bezenmiştir. İnce bir altın cetvelle tamamlanan bütün sûre başı lacivert bir kenar suyu ile dönmüştür. Tekrar ince altın cetvel çekilmiştir.

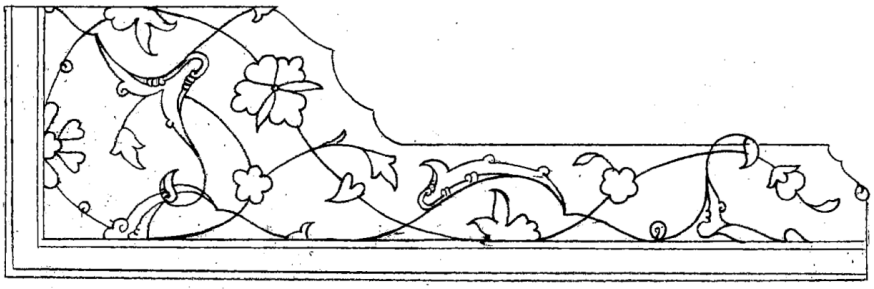
[45] Dendanlı rûmî nin kuş kanadı şeklinde iki kenara ayrılmış halidir.

R. 83. v. 421b

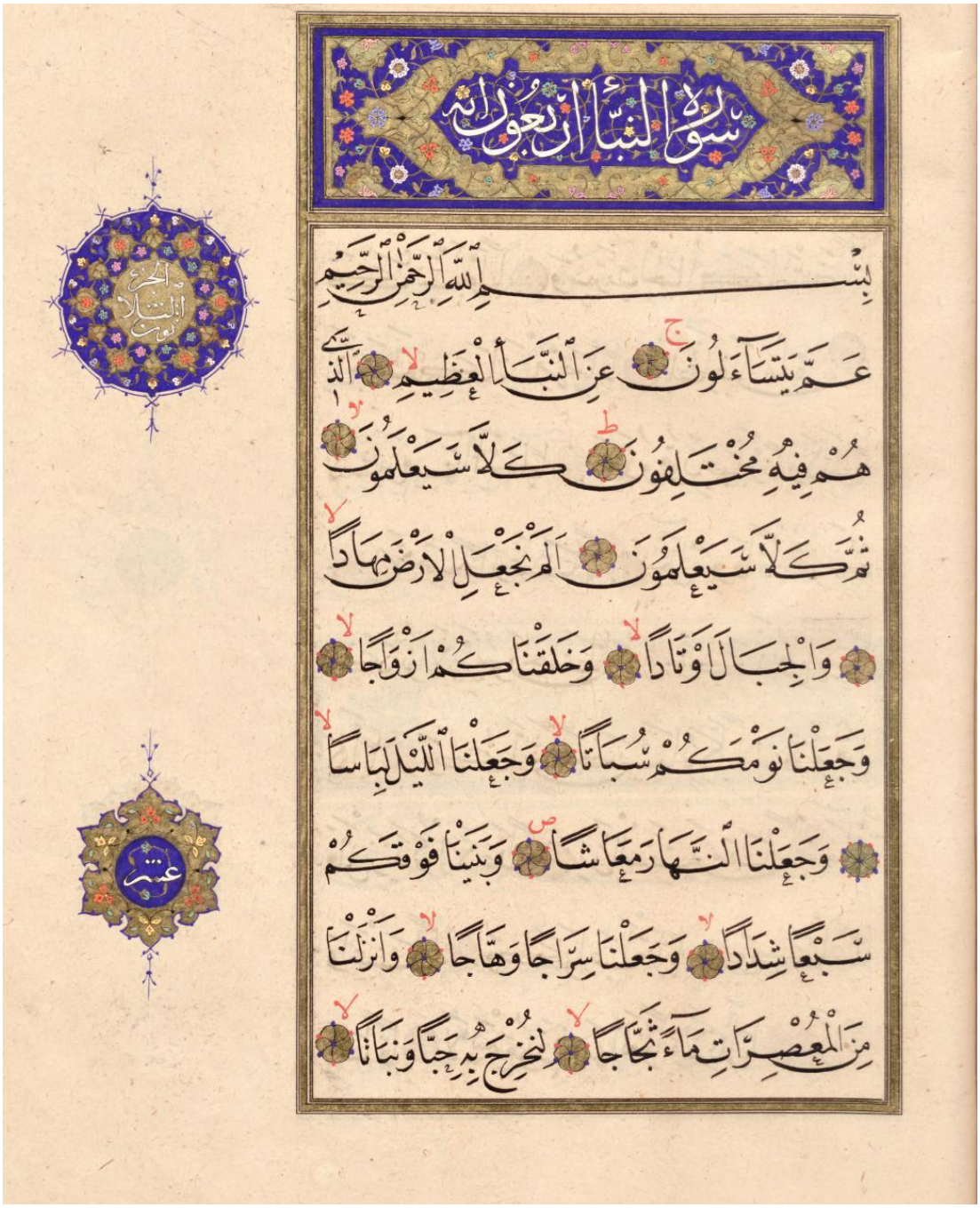

R. 84. v. 421b

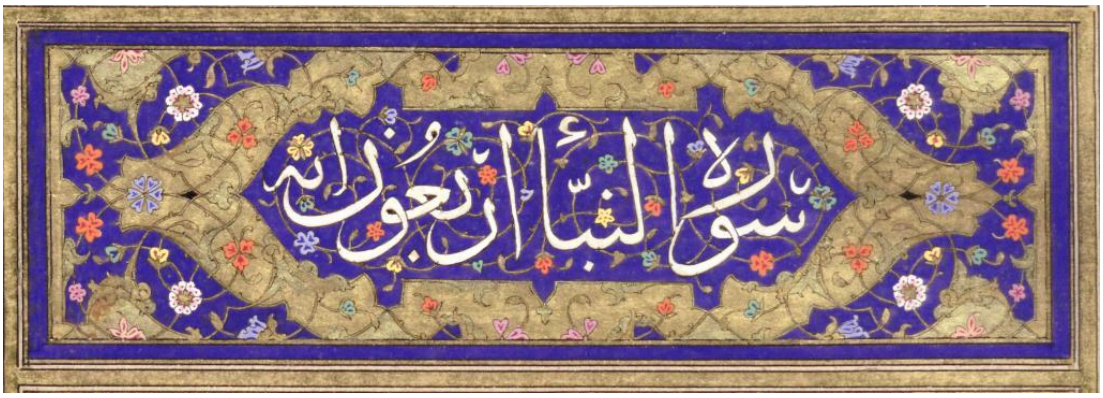

Çizim 56. Dehr Sûresi Sûre Başı

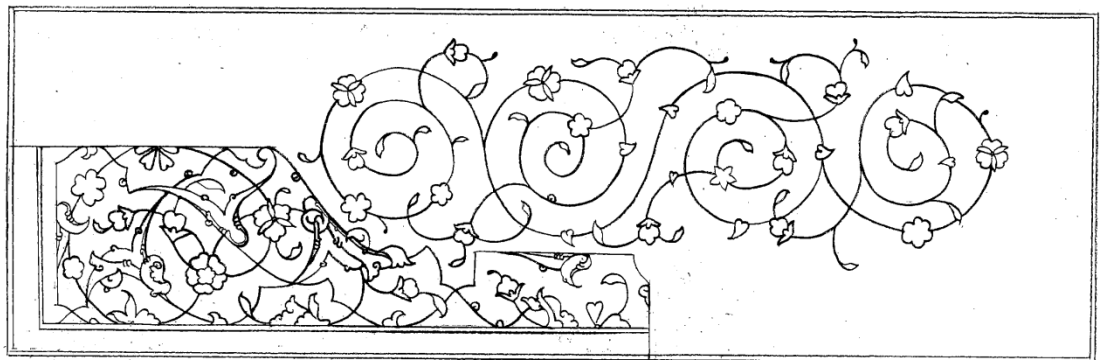
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Dehr Sûresi'dir. 76. sûre olup 31 âyetten oluşmaktadır. Bu sûre başı yazılı alanın bezenmediği tek sûre başıdır. Zemini altın olan ve uç kısımlarında yine altın zeminlidir ve kanatlı rûmîlerin kollarının uzun kenardaki yarım ortabağa dolandığı bu kompozisyonda yazının ön plana çıktığı görülür. Uzun kenardaki zemini altın olan ortabağ neredeyse rûmî kadar büyüktür. Kısa kenardaki açık mavi pençin her iki yana kıvrılan altın dalları hem lacivert zeminde hem de rûmîlerin içinde dolanır. Vermilyon ile dolanan büyük hatayî bütün sûre başında ilk göze çarpan motiftir. Kanatlı rûmîlerin iç bünyeleri çok net görülmektedir.

سورة النبأ أربعون آية
بسم الله الرحمن الرحيم
عم يتساءلون عن النبأ العظيم الذي
هم فيه مختلفون كلا سيعلمون
ثم كلا سيعلمون ألم نجعل الأرض مهادا
والجبال أوتادا وخلقناكم أزواجا
وجعلنا نومكم سباتا وجعلنا الليل لباسا
وجعلنا النهار معاشا وبنينا فوقكم
سبعا شدادا وجعلنا سراجا وهاجا وأنزلنا
من المعصرات ماء ثجاجا لنخرج به حبا ونباتا
الحزب الثلاثون
عشر

R. 85. v. 424a

R. 86. v. 424a

Çizim 57. Nebe’ Sûresi Sûre Başı

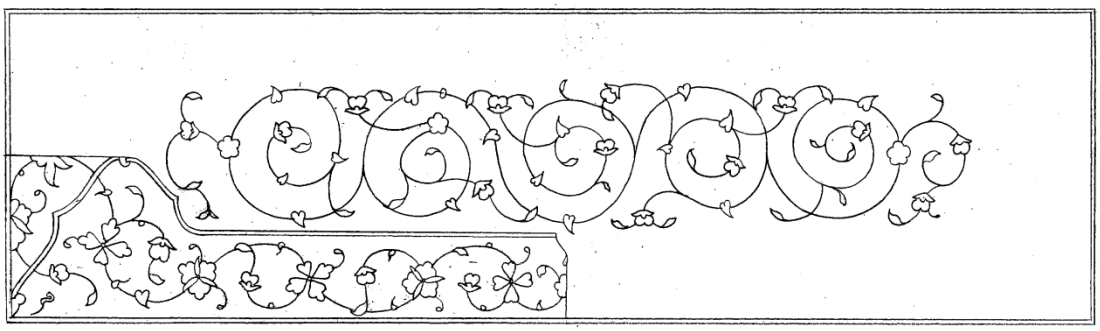
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Nebe’ Sûresi’dir. 78. sûre olup 40 âyetten oluşmaktadır. Zemini lacivert olan yazı ikinci bir altın zeminle çerçevelenmiş gibidir. Bu sûre başında, altın iplikle açılan kitâbeli alan kenarda hareketli bir desen oluşturmuştur. 1/4 hazırlanan kompozisyon kenarda altın zeminli sarılma rûmî kolu ile arada kalan lacivert zeminin üstünden geçerek yazının tepeliğine kadar gelmiştir. Çok farklı bir kompozisyon olan bu desende uzun kenardaki yarım ortabağda lacivert zeminlidir. Sarı altın üstüne kullanılan yeşil altınlı sarılma rûmîler ve kenar cetvellere uzanan dalları hatayî helezon ile beraber dönmüştür. Uzun kenarda açık mavi ile yine bir kökten çıkan büyük bir gonca motifi dikkat çeker. Yazının uç kenarlarındaki beyaz pençler kırmızı gölgeleri ile bütün desende helezon geçişlerinin üstüne çizilmiştir.

R. 87. v. 428a

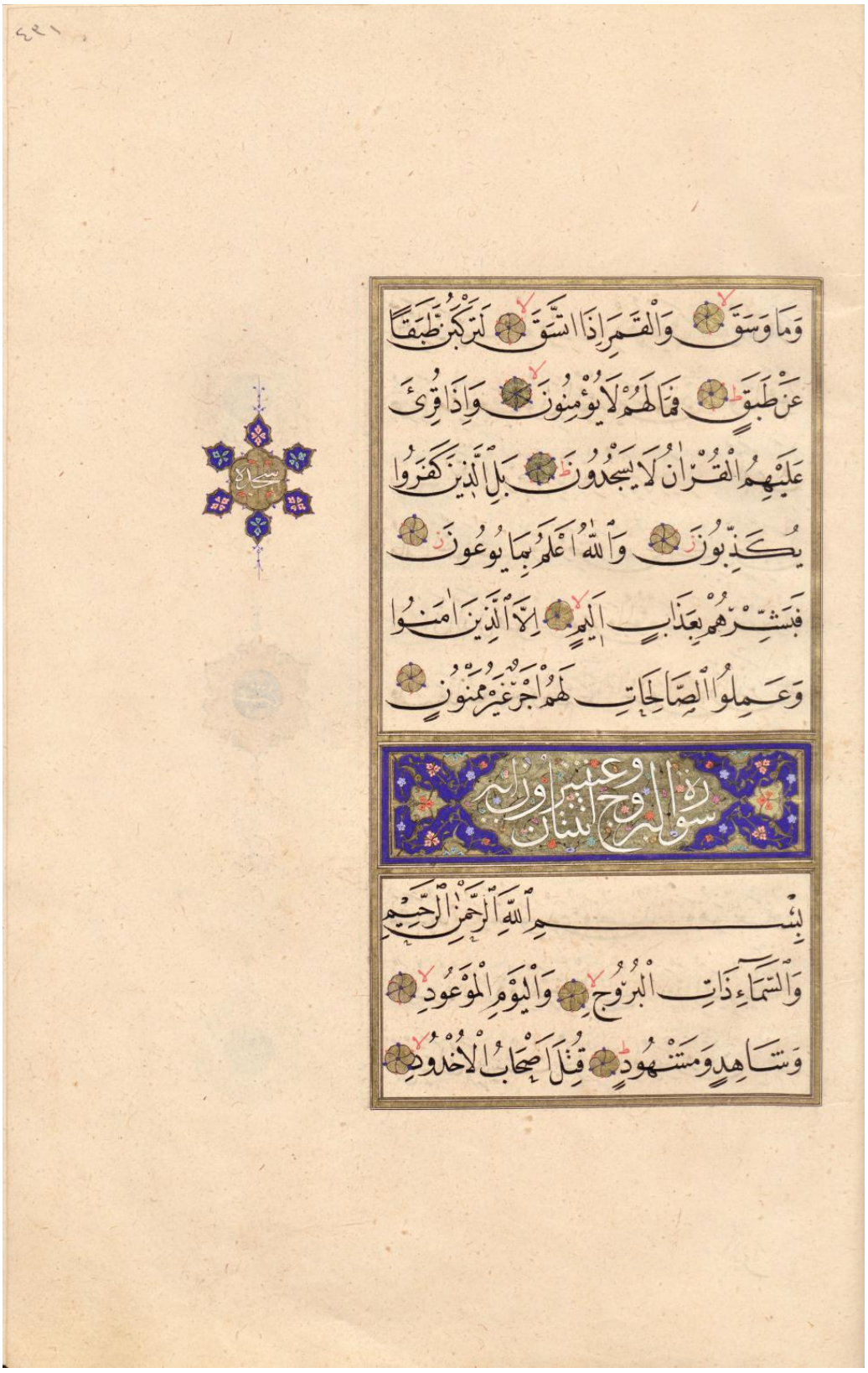
R. 88. v. 428a

Çizim 58. İnfitâr Sûresi Sûre Başı

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi İnfitâr Sûresi'dir. 82. sûre olup 19 âyetten oluşmaktadır. İnce uzun bir dikdörtgen formundaki kitâbenin içindeki yazı zemini laciverttir. rûmî formunun kullanılmadığı bu sûre başında dış zemin tamamen sıvama altındır. 1/2 simetri kompozisyon esasına göre hazırlanmış bu zeminin üstünde siyah mürekkepli ince dallar çizilip, hatayî grubu motifleri bezenmiştir. Tirfilinde sık kullanıldığı bu dış zeminde büyük motifler tercih edilmiştir.

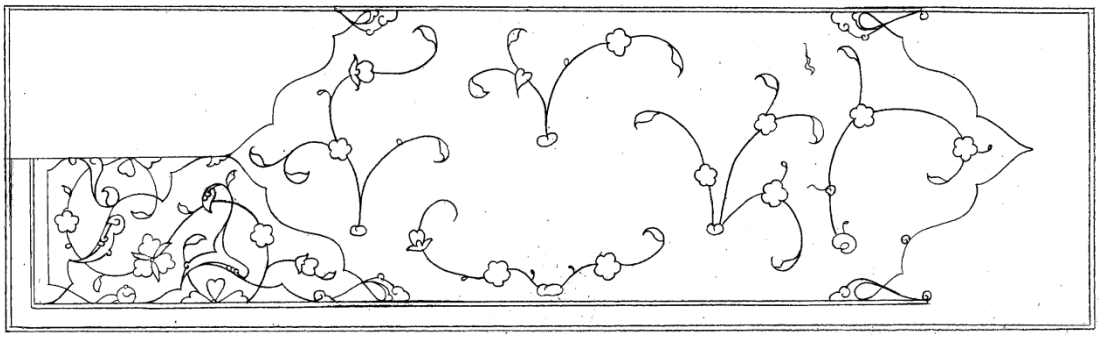
Bir levha gibi hazırlanan bu kompozisyonda, goncaların ve pençlerin renkli akışı müzehhibin sarı altın üstünde deseni çizmeden fırçayla bir hamlede bu tezyînatı oluşturmuş hissini verir.

وَمَا وَسَقَ ۝ وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ ۝ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا
عَنْ طَبَقٍ ۝ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝ وَإِذَا قُرِئَ
عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ۝ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا
يُكَذِّبُونَ ۝ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ۝
فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ
سورة البروج وعشرون وآيها اثنتان
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ۝ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ۝
وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ۝ قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ ۝

R. 89. v. 431a

R. 90. v. 431a

Çizim 59. Bürûc Sûresi Sûre Başı

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Bürûc Sûresi'dir. 85. sûre olup 22 âyetten oluşmaktadır. Bu sûre başında şemse formunda bir yazılı alan ve uçlara beklenen salbek şeklinde rûmî formu görülmektedir. Bu zeminler sıvama altındır. Yazı iki sıra gibi algılansa da çok güzel bir istifle bu sûre başında en önde gelen bezeme olmaktadır. Harflerin (vav'ların) gözleri siyah zeminle boyanmıştır. Uzun kenardaki rûmînin de zemini altın olup, içindeki su yeşili yarım penç çok güzel bir etki vermektedir. Kendi tonlarıyla gölgelendirilen su yeşili motifler, yazılı alanda da kendini göstermektedir. Bu motiften çıkan altın dal bir 's' çizerek dış kompozisyonu tamamlamaktadır. Lacivert zemin üstündeki pembe pençler yine yazılı alanda bir bütünlük gösteriyor.

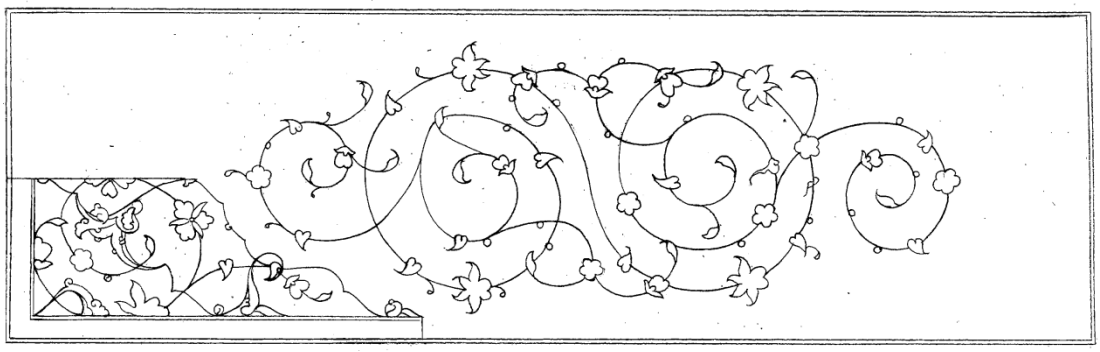
Beş ayrı kökten çıkan dallar yine natüralist üsluptaki motiflerin bir müjdecisi gibi, bu dönemde yazılan Mushaf-ı Şerîf'de en güzel biçimde süslenmiştir. Siyah mürekkepli dalların üzerindeki çiçeklerde farklı renkleriyle göz alıyor.

٤٢٧
بسم الله الرحمن الرحيم
والضحى والليل إذا سجى ما ودعك ربك وما قلى
وللآخرة خير لك من الأولى ولسوف يعطيك
ربك فترضى ألم يجدك يتيما فآوى ووجدك
ضالا فهدى ووجدك عائلا فأغنى فأما اليتيم
فلا تقهر وأما السائل فلا تنهر وأما بنعمة ربك فحدث
عشر
سورة الانشراح ثمانى آيات
بسم الله الرحمن الرحيم
ألم نشرح لك صدرك ووضعنا عنك وزرك
الذى أنقض ظهرك ورفعنا لك ذكرك

R. 91. v. 437a

R. 92. v. 437a

Çizim 60. İnşirah Sûresi Sûre Başı

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi İnşirah Sûresi'dir. 94. sûre olup 8 âyetten oluşmaktadır. Yazılı alan içinde siyah bir mürekkeple geniş bir helezon dönüşü vardır. Dalların üstünde pastel renkli çiçek motifleri bezenmiştir. Bu sûre başında ilk dikkat çeken yazılı alanın şemse formunun içinde olmasıdır. Yazılı alanın uçlarına eklenen salbek görünümlü sarılma rûmî formlar vardır. Bunların iç zemini altındır. 1/4 hazırlanan dış zeminin uzun kenarındaki yarım ortabağ, küçük üçgen alan ve tepelik altındır.

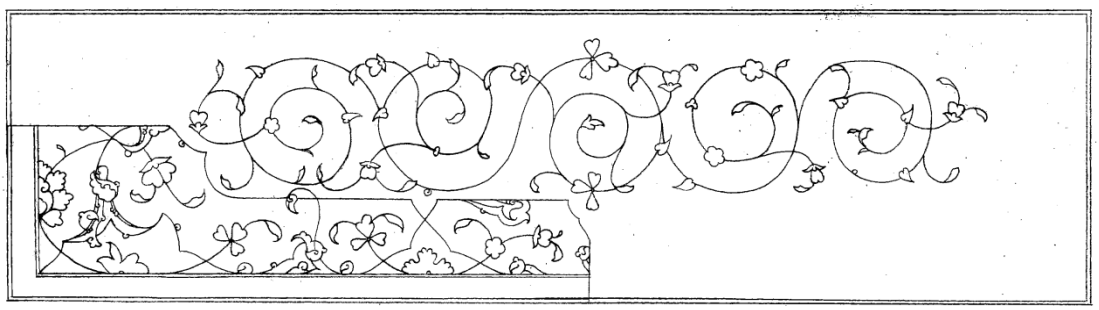
Su yeşili kalpler ve küçük penç motifi yazının dışında ve lacivert zemin üzerinde son derece canlı ve hareketli durmaktadır.

سورة العاديات احدى عشرة اية
بسم الله الرحمن الرحيم
والعاديات ضبحا فالموريات قدحا
فالمغيرات صبحا فاثرن به نقعا فوسطن
به جمعا ان الانسان لربه لكنود
وانه على ذلك لشهيد وانه لحب الخير
لشديد افلا يعلم اذا بعثر ما في القبور
وحصل ما في الصدور ان ربهم بهم يومئذ لخبير
عشر
سورة القارعة احدى عشرة اية

R. 93. v. 440a

R. 94. v. 440a

Çizim 61. Kâria Sûresi Sûre Başı

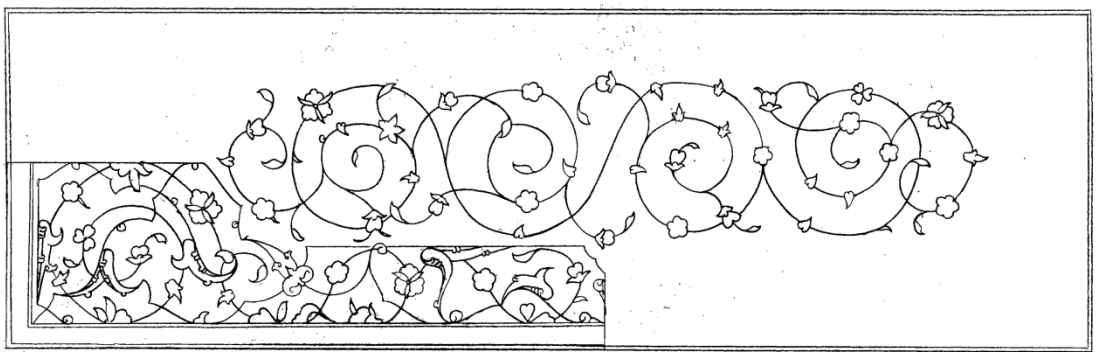
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Kâria Sûresi'dir. 101. sûre olup 11 âyetten oluşmaktadır. Kitâbeli bir yazı alanı oluşturulan bu sûre başında altın ve lacivert zemin iç içe geçmiştir. Yazılı kısım zemini lacivert olup ucuna eklenen ortabağların zemini de laciverttir. Altın helezonlarla dönen yazının altındaki desende renkli çiçekler yazıyı süslemiştir. Harflerin kapalı alanlarının iç zemini siyahtır. Kitâbe formunda hazırlanan bu bölüm uzun kenardaki sarılma rûmînin kolu ile sarılmış ve küçük üçgen alanlar açarak dilimli bir iç mekân hazırlamıştır. 1/4 hazırlanan kenar desende sarılma rûmîli alanın iç kısmı ile ortada tepeliğin bulunduğu alt kısım zemini lacivert olarak boyanmıştır. İçlerinde açık mavi ve beyaz hatayîler yerleştirilip pembe renkli tonlamalarla çiçeklere bir boyut kazandırılmıştır. Kısa kenardaki hatayî motifi beyaz olup uzun kenarla aynı güzelliktedir. Bu beyaz renkler üstübeç mürekkebi ile yazılan sûre başıyla bir bütünlük içindedir.

٤٤١
خمس
كلا سوف تعلمون ثم كلا سوف
تعلمون كلا لو تعلمون علم اليقين
لترون الجحيم ثم لترونها عين اليقين
ثم لتسئلن يومئذ عن النعيم
سورة العصر ثلاث آيات
بسم الله الرحمن الرحيم
والعصر إن الإنسان لفي خسر إلا الذين آمنوا و
عملوا الصالحات وتواصوا بالحق وتواصوا بالصبر
سورة الهمزة تسع آيات

R. 95. v. 441a

R. 96. v. 441a

Çizim 62. Hümeze Sûresi Sûre Başı

104. Sûre olan Hümeze Sûresi olup 9 âyetten oluşmaktadır. Uzun dikdörtgen şeklindeki kitâbenin zemini lacivert olup sarı sıvama altınla çevrelenmiştir. Yazının harflerinde kapalı alanların zemini de siyahtır. 1/4 esasına göre hazırlanan kompozisyonda uzun kenarda üç tane rûmî kapalı formu vardır. Zeminleri lacivert olarak boyanmıştır. İkinci rûmînin içinde yarım ortabağın zemini siyahtır. Bu rûmînin sencide rûmîleri yazının çevresini oluşturmaktadır. Yazının uzun kenarındaki cetvellerine kanatlı rûmîler yerleştirilmiştir. Yazının uçlarında zemini lacivert küçük rûmîli paftalar bulunup, içinde beyaz renkli hatayî vardır. Bu hatayî pembe tonlarıyla gölgelendirilmiştir. Bu hatayînin içinden geçen altın dallar helezonlar çizerek yazının dışındaki alanın kompozisyonunu tamamlamıştır. Bu altın ipler kelebek kanadı formuna paralel olarak döner. Yazının altındaki helezonik dönüşlerde bu bütünlüğü sağlamaktadır. Motiflerin rengi ve çeşitleri ikinci plan olarak göze çarpmaktadır. Zeminde rûmî, hatayî, ortabağ gibi çeşitlerin yanı sıra bu altın iplerle dönen helezonlarda çok etkili olmuştur.

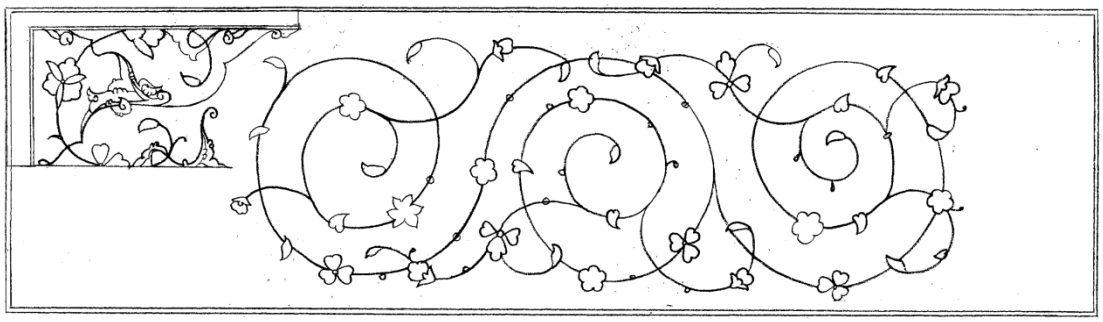
Altın ve renk dengesinin çok güzel ayarlandığı bu sûre başında yazılı alanda kullanılan helezonlarla dışındaki helezonlar bir ahenk içindedir.

بسم الله الرحمن الرحيم
ويل لكل همزة لمزة الذي جمع مالا وعدده
يحسب ان ماله اخلده كلا لينبذن في الحطمة
وما ادريك ما الحطمة نار الله الموقدة
التي تطلع على الافئدة انها عليهم مؤصدة
في عمد ممددة
سورة الفيل خمس آيات
بسم الله الرحمن الرحيم
الم تر كيف فعل ربك باصحاب الفيل
الم يجعل كيدهم في تضليل وارسل
عليهم طيرا ابابيل ترميهم بحجارة
من

R. 97. v. 442b

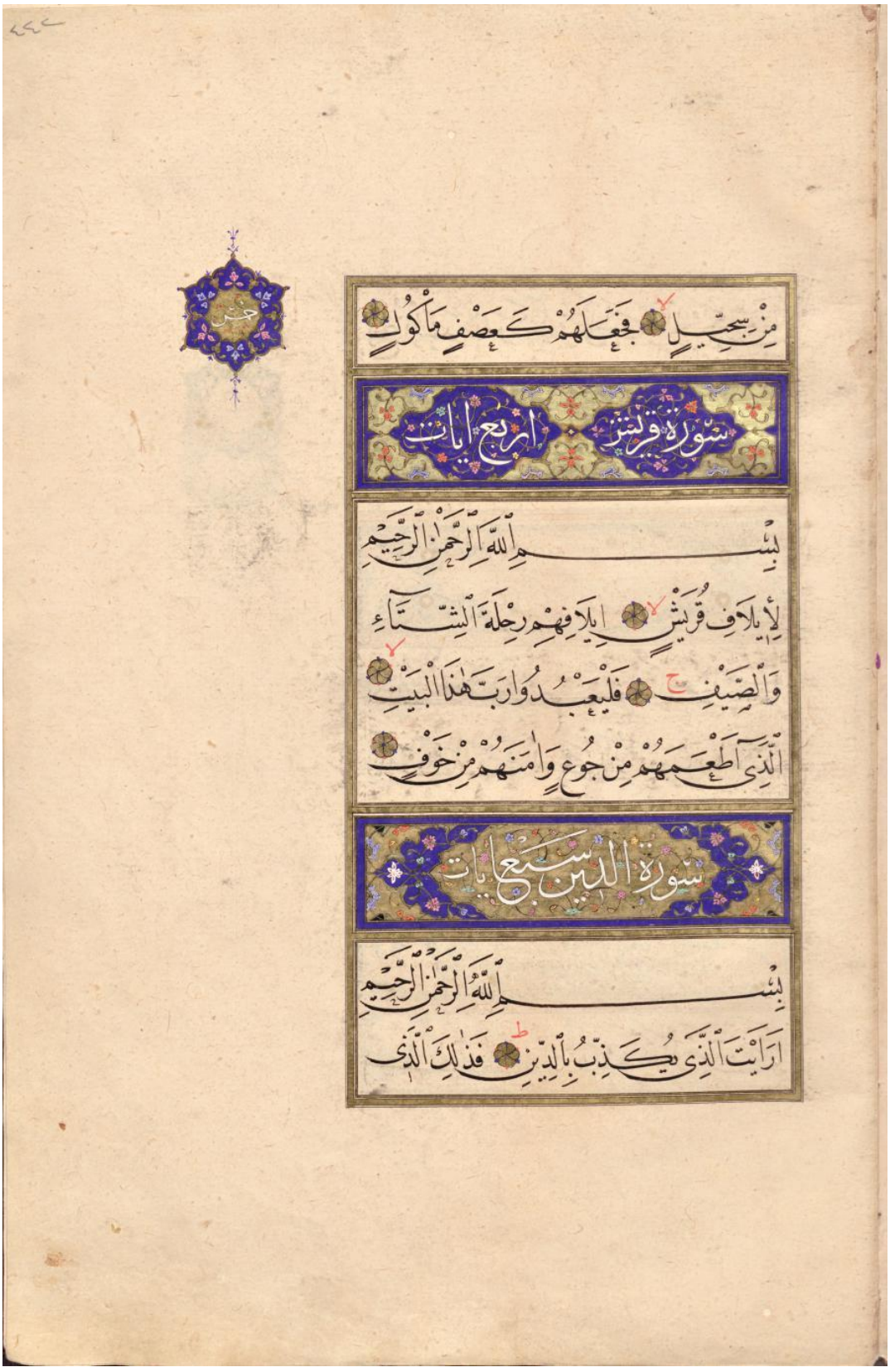

R. 98. v. 442b

Çizim 63. Fil Sûresi Sûre Başı

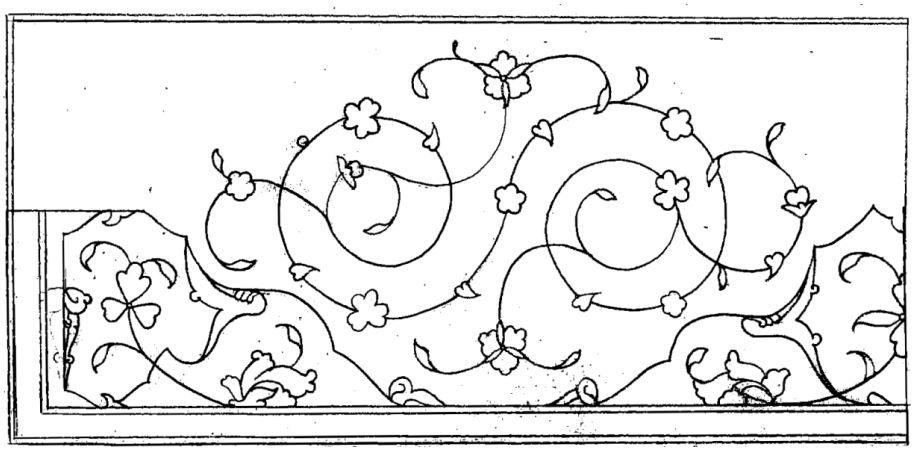
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Fil Sûresi'dir. 105. sûre olup 5 âyetten oluşmaktadır. Bu sûre başında yazının bulunduğu altın zeminde farklı renkli sıvama altınlar göze çarpan ilk etki olmaktadır. Siyah mürekkepli helezonlar ve tirfiller yazının bitiş yerlerinde tepelik ile sınırlandırılan yere kadar dönmektedir. Tepeliğin üstündeki ortabağın iç zemini siyah olup, ucunda vermilyon renginde bir penç vardır. Buradan çıkan altın dal uzun kenardaki yarım ortabağın içinden geçip açık yeşil bir yaprakla biter. Altın dal renkli bir dalla biterek dörtkenarda farklılık yaratmaktadır. Yazının her iki ucunda sarılma rûmîli kollar yine dış kenardaki köşede küçük bir tepelikle bitmektedir.

حس
مِنْ سِجِّيلٍ ۝ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ
سورة قريش اربع ايات
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ ۝ إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ
وَالصَّيْفِ ۝ فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَٰذَا الْبَيْتِ
الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ
سورة الذين يكذبون ايات
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ ۝ فَذَٰلِكَ الَّذِي

R. 99. v. 442a

R. 100. v. 442a

Çizim 64. Kureyş Sûresi Sûre Başı

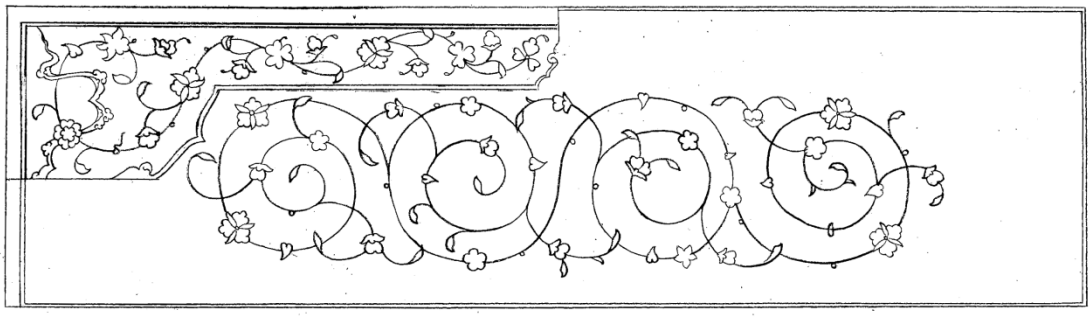
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Kureyş Sûresi'dir. 106. sûre olup 4 âyetten oluşmaktadır. Yazıların altında altın iplikle dolanmış helezonlar hatayî grubu motifleriyle bezenmiştir. Vermilyon su yeşili sarı pembe gibi renklerle dış zemindeki büyük motiflerle bir denge sağlanmıştır. Bu sûre başındaki kitâbeli kısım ikiye ayrılmıştır. Zeminleri lacivert olup dış kenarları altındır. Uzun kenarda küçük lacivert zeminli bir pafta olup, açık mavi ile boyanmış yarım hatayî ve ucunda vermilyonla boyanmış bir büyük gonca bulunmaktadır. Sûre başının tam ortasında yine üçgene benzer ve altın zeminli bir alan bulunup tam ortada büyük vermilyon renginde bir hatayî vardır. Kenardaki yarım hatayîlerde desenin tamamında göz doldurur. Çiçeklerin tamamında bir ton renkle gölgelendirme çok net fark edilir.

قل يا أيها الكافرون لا أعبد ما تعبدون
ولا أنتم عابدون ما أعبد ولا أنا عابد ما عبدتم
ولا أنتم عابدون ما أعبد لكم دينكم ولي دين
سورة الفتح ثلاث آيات
بسم الله الرحمن الرحيم
إذا جاء نصر الله والفتح ورأيت الناس يدخلون
في دين الله أفواجا فسبح بحمد ربك
واستغفره إنه كان توابا
سورة تبت خمس آيات

R. 101. v. 443a

R. 102. v. 443a

Çizim 65. Tebbet Sûresi Sûre Başı

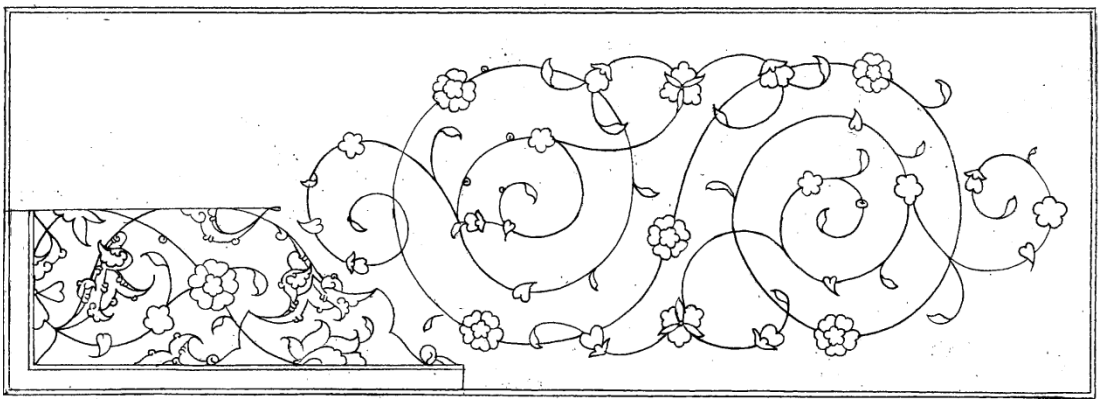
Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi Tebbet Sûresi'dir. 111. sûre olup 5 âyetten oluşmaktadır. İnce uzun bir dikdörtgen kitâbenin içinde yazılı alan oluşturur. Yazılı alan siyah mürekkeple dönen helezonların üstünde renkli çiçek motifleriyle mükemmel bezenmiştir. Yazının kapalı bölümlerinin iç zemini siyahtır. Altın zeminli bu uçların alanına yine altın zemini kanatlı rûmîler eklenmiştir. Yazının dışındaki uzun kenarda iki büyük sarılma rûmî vardır. Zeminleri altın olup ortadaki hatayîler dikkat çeker. Tek altın iplikle bir helezon dal dış zemindeki üç rûmînin içinden geçerek sade bir kompozisyon oluşturur. Yazılı alanın dışındaki rûmîlerin zemini laciverttir ve üstündeki açık mavi su yeşili pembe sarı renkli çiçeklerini çok güzel ortaya çıkarır. Kendi renklerinin bir ton koyusu ile yapılan gölgelendirmeler çok net görülür.

بسم الله الرحمن الرحيم
تبت يدا أبي لهب وتب ما أغنى عنه ماله
وما كسب سيصلى نارا ذات لهب
وامرأته حمالة الحطب في جيدها حبل من مسد
سورة الإخلاص أربع آيات
بسم الله الرحمن الرحيم
قل هو الله أحد الله الصمد لم يلد
ولم يولد ولم يكن له كفوا أحد
سورة الفلق خمس آيات
خمس

R. 103. v. 444b

R. 104. v. 444b

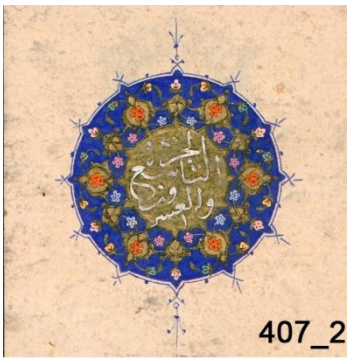
Çizim 66. İhlas Sûresi Sûre Başı

Beyaz üstübeç mürekkebi ile yazılan sûrenin ismi İhlas Sûresi'dir. 112. sûre olup 4 âyetten oluşmaktadır. Yazılı alan şemse formundadır. Lacivert zeminli yazı her iki ucunda kelebek gibi açılan sıvama altınlı bir paftayla çerçevelenir. Sarı altın üstüne yeşil altınla üç farklı rûmî kolu bu zeminde yer alır. Hem sarılma rûmî[46] hem de iç bünyesi olan sade rûmîler[47] vardır. Uzun kenardaki rûmîlerin iç zemini laciverttir. Yumurta sarısı gonca ve pençler bütün desen içinde göze çarpar, açık mavi hatayîlerde bu sûre başında büyüklükleriyle ve tonlamalarıyla kendini ön plana çıkaran bir motif olmuştur.

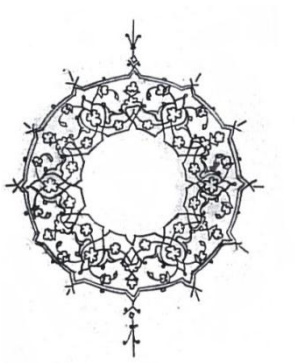
[46] Rûmî kollarının üzerinin yine rûmî ler ile sardırılmasıdır.
[47] Sade görünüşlü rûmî motifidir.

3.3.4. Güller

3.3.4.1. Cüz gülleri

R. 105. v. 402b

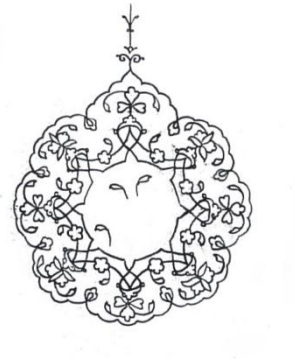

Çizim 67.

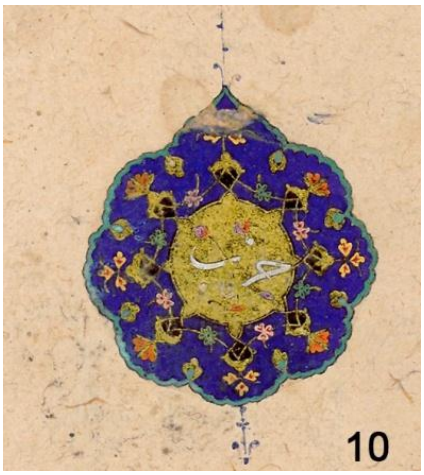
3.3.4.2. Hizip Gülleri

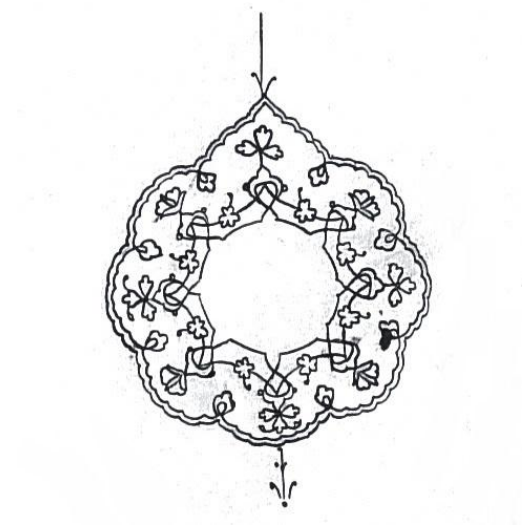
R. 106. v. 83a

Çizim 68.

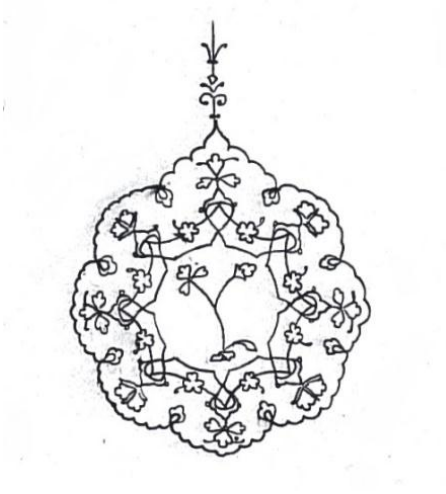
R. 107. v. 10b

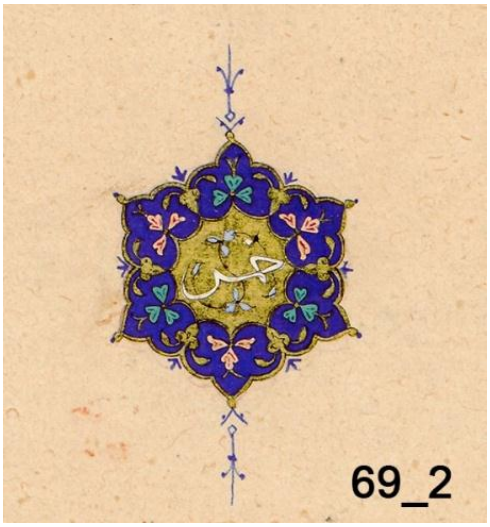
Çizim 69.

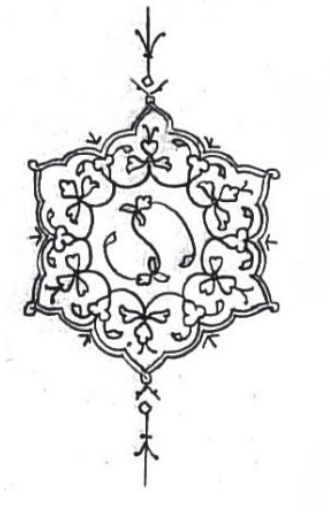

R. 108. v. 7b

Çizim 70.

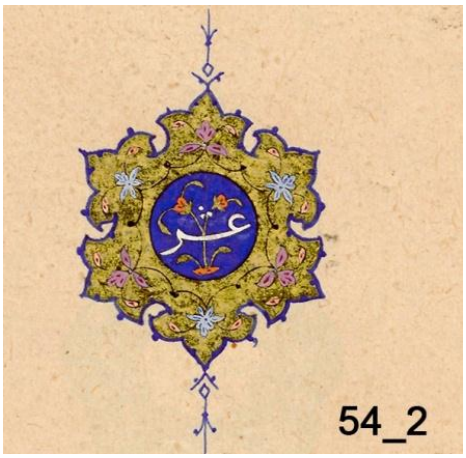

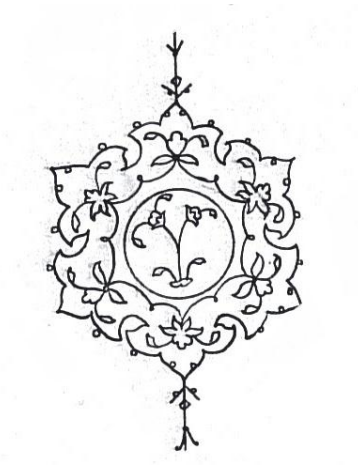

R. 109. v. 69b

Çizim 71.

3.3.4.3. Aşara Gülleri

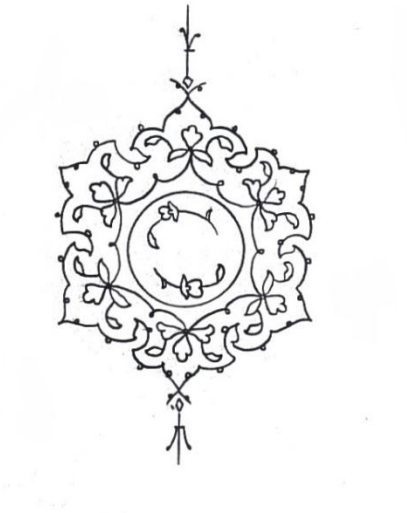

R. 110. v. 54b

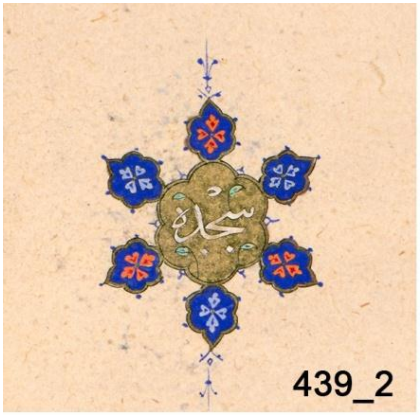
Çizim 72.

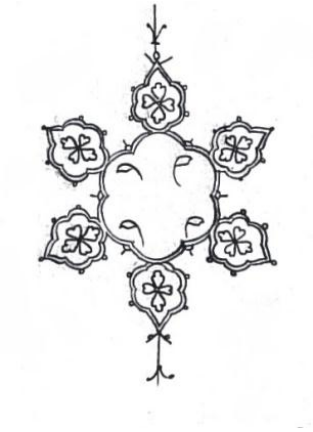

R. 111. v. 403b Çizim 73.

3.3.4.4. Secde Gülleri

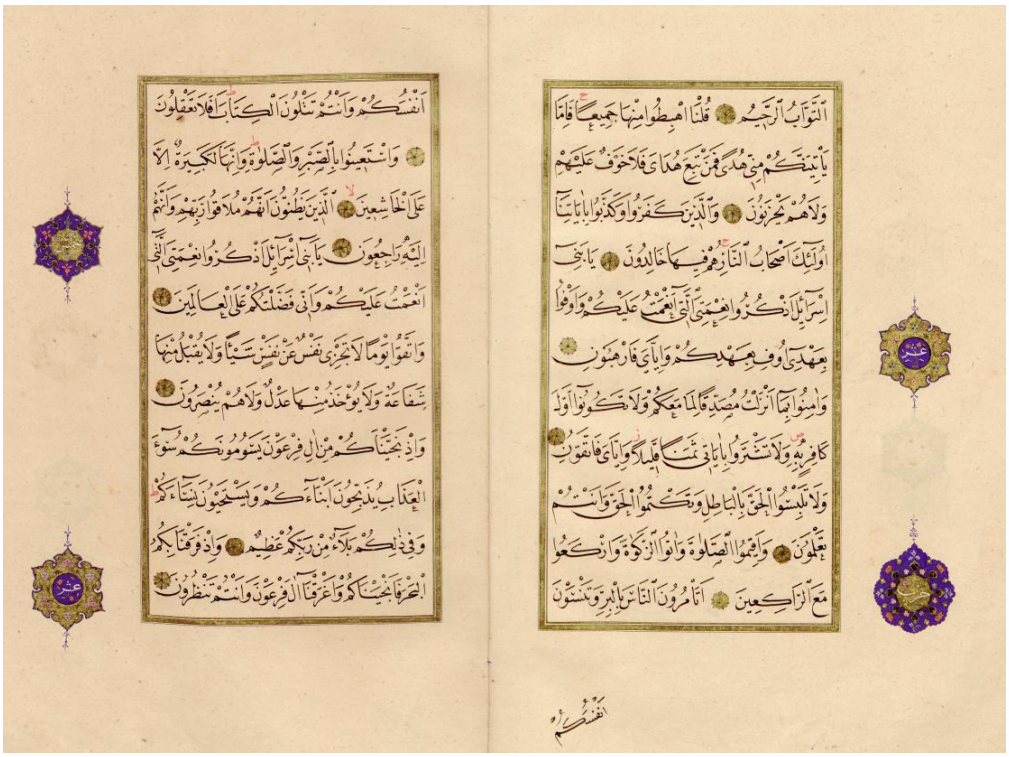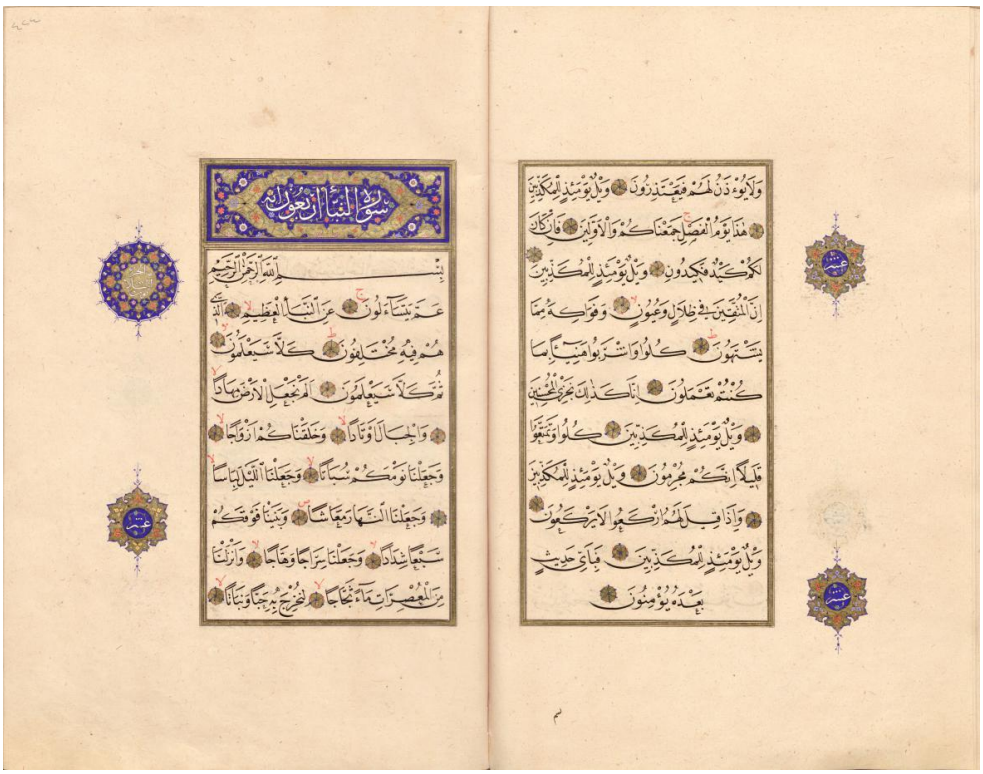

R. 112. v. 439b Çizim 74.

R. 113. Mushaf-ı Şerîf'de Gül Örnekleri (v. 264b)

R. 114. Mushaf-ı Şerîf'de Dörtlü Gül Örnekleri (v. 2b)

R. 115. Mushaf-ı Şerîf'de Dörtlü Gül Örnekleri (v. 424a)

R. 116. Mushaf-ı Şerîf'de Dörtlü Gül Örnekleri (v. 434)

R. 117. Mushaf-ı Şerîf'de Gül Örnekleri (v. 17a)

R. 118. Mushaf-ı Şerîf'de Gül Örnekleri (v. 191a)

R. 119. Mushaf-ı Şerîf'de Gül Örnekleri (v. 238a)

3.3.5. Hâtime Sayfası

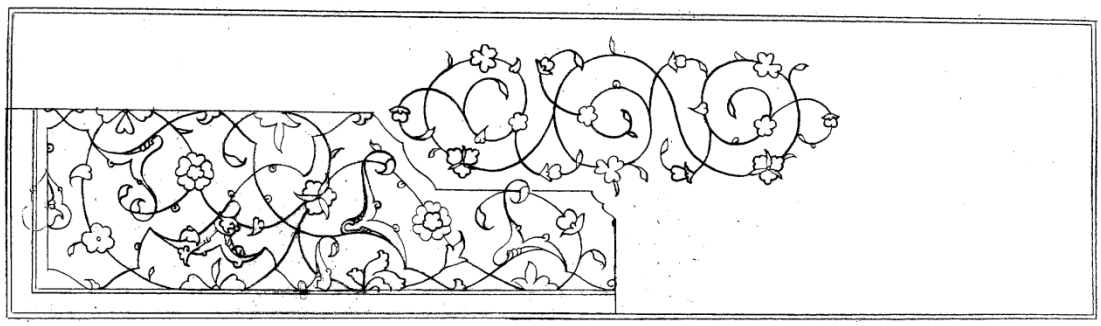

R. 120.

Varak no : 444b
Adı : Hatim duası “duâ-i Hatm-i’l Kur’an”
Türü : Sûrebaşı tezhibi
Ebadı : 32 x 102 mm.
Cetvel : 3mm.

R. 121. v. 445b

Çizim 75. Hâtime Sayfası Başı

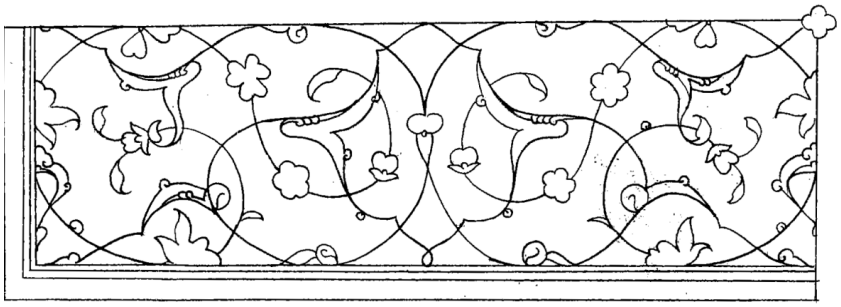
Hâtime sayfasının üstünde yer alan koltuk yazısı lacivert zemin üzerine üstübeç mürekkebi ile yazılmıştır. Yazının çevresi altın iplikler üzerinde devam eden sade sarılma rûmî motifleri ile çerçevelenmiştir. Altın mat ve parlak olarak kullanılmıştır. Paftaların zemini lacivert olup geri kalan zemin sıvama altındır. Yazının dışındaki tezhip 1/4 simetri kompozisyon esasına göredir. Klasik tezhip tekniği ile işlenen zeminde hatayî grup motifleri beyaz sarı pembe mavi ve turuncu renklidir. Bu motiflerin içi daha koyu kendi tonlarıyla gölgelendirilmiştir.

وبالكاف كفاية وباللام لطفا وبالميم موعظة و
وبالنون نورا وبالواو وصلة وبالهاء هداية وباللام الف لقاء
وبالياء يسرا وصل على سيدنا محمد وآله اجمعين الطيبين
الطاهرين اللهم بلغ ثواب ما قرأناه ونور ما تلوناه الى روح
محمد عليه الصلوة والسلام والى ازواج اولاده وازواجه
والى ازواج اصحابه رضي الله عنهم اجمعين والى ازواج ابائنا
وابنائنا وامهاتنا واخواننا واصدقائنا واستادينا
ومشايخنا خاصة والى ازواج جميع المؤمنين والمؤمنات
والمسلمين والمسلمات الاحياء منهم والاموات اجمعين
عامة والى جميع صاحب الخيرات من المسلمين والى امام
المؤمنين اللهم انصر من نصر الدين واخذل من خذل
الدين امين يا رب العالمين ويا ارحم الراحمين
ويا اكرم الاكرمين

R. 122. v. 441a

R. 123. v. 441a

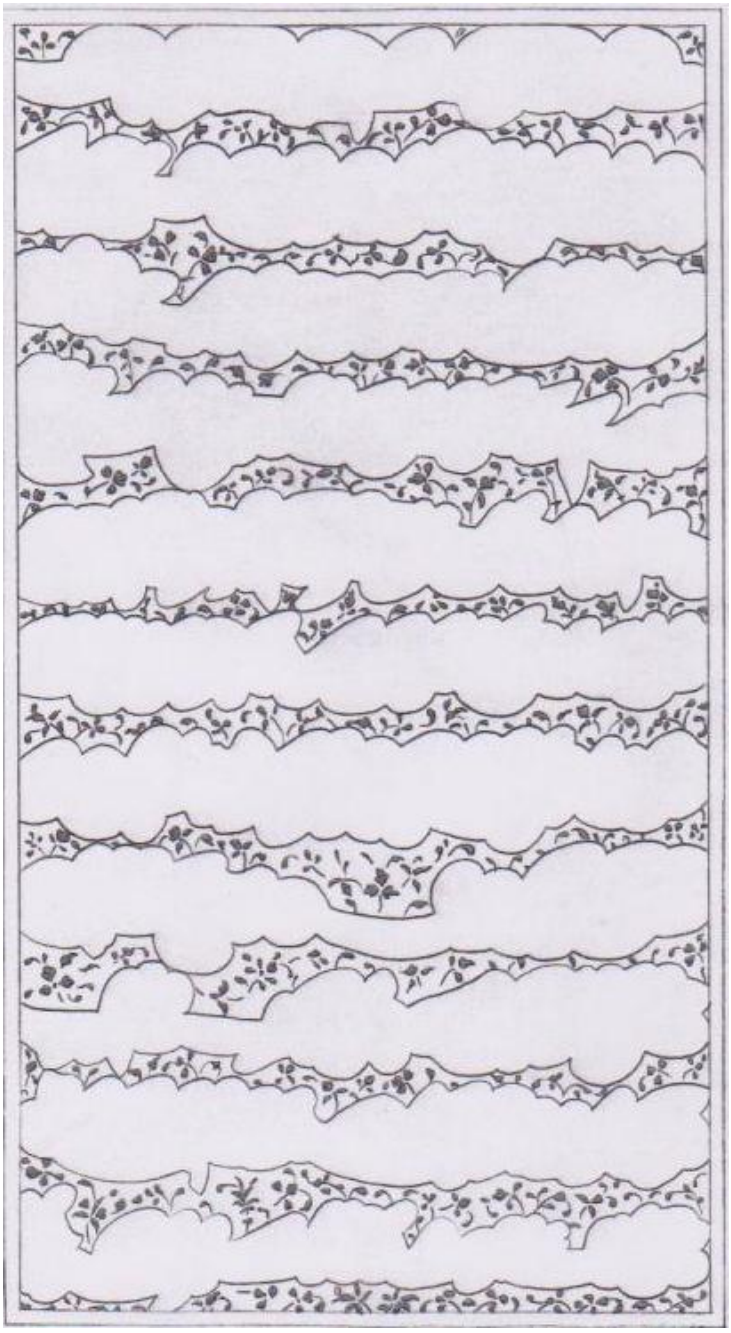

Çizim 76. Hâtime Sayfası Bitiş

Hatim duasının bitişindeki tezyînat altın ve lacivert zeminle birlikte yapılmıştır. 1/4 kompozisyon esasına göre hazırlanan desen sonsuz karakterli bir tezhip örneğidir. Karşılıklı zemini lacivert olan kapalı formlu rûmîler vardır. 1/2 hazırlanan altın ile tek dal şeklinde dönerek bütün alanda hatayî grubu motifleri taşır. Altın ve lacivertin bu şekilde kullanılışı insana derinlik hissini verir. Yazının olmadığı bu alanda vermilyon pembe ve beyaz hatayîler ve goncalar altın dallar üstünde bezenmiştir. Su yeşili pençler bütün bu çiçeklerin arasında fark edilir. Sarı altın üstünde yeşil boyanan rûmî kolları sadedir ve iç bünyedeki tohumlarda net olarak görülmektedir.

كتبه المذنب الفقير حمد الله المعروف
بابن الشيخ في اوان شبيبه مع اشتعال شعره
وارتعاش راسه واعتلال بدنه رحم الله من
رحم فدعا وغفر فعفا ووقع الفراغ
بتسميقه بحسن عون الله وتوفيقه في اوايل ربيع
الاخر سنه اربع عشر وتسعمائة حامدا لله تعالى
ومصليا على نبيه وحبيبه محمد واله الطيبين
الطاهرين اجمعين ووقع التذهيب
والتزيين على يد العبد الضعيف المذهب
الذي هو من مملوكي ذلك السلطان خلد الله
تعالى ملكه وسلطانه حسن بن عبد الله

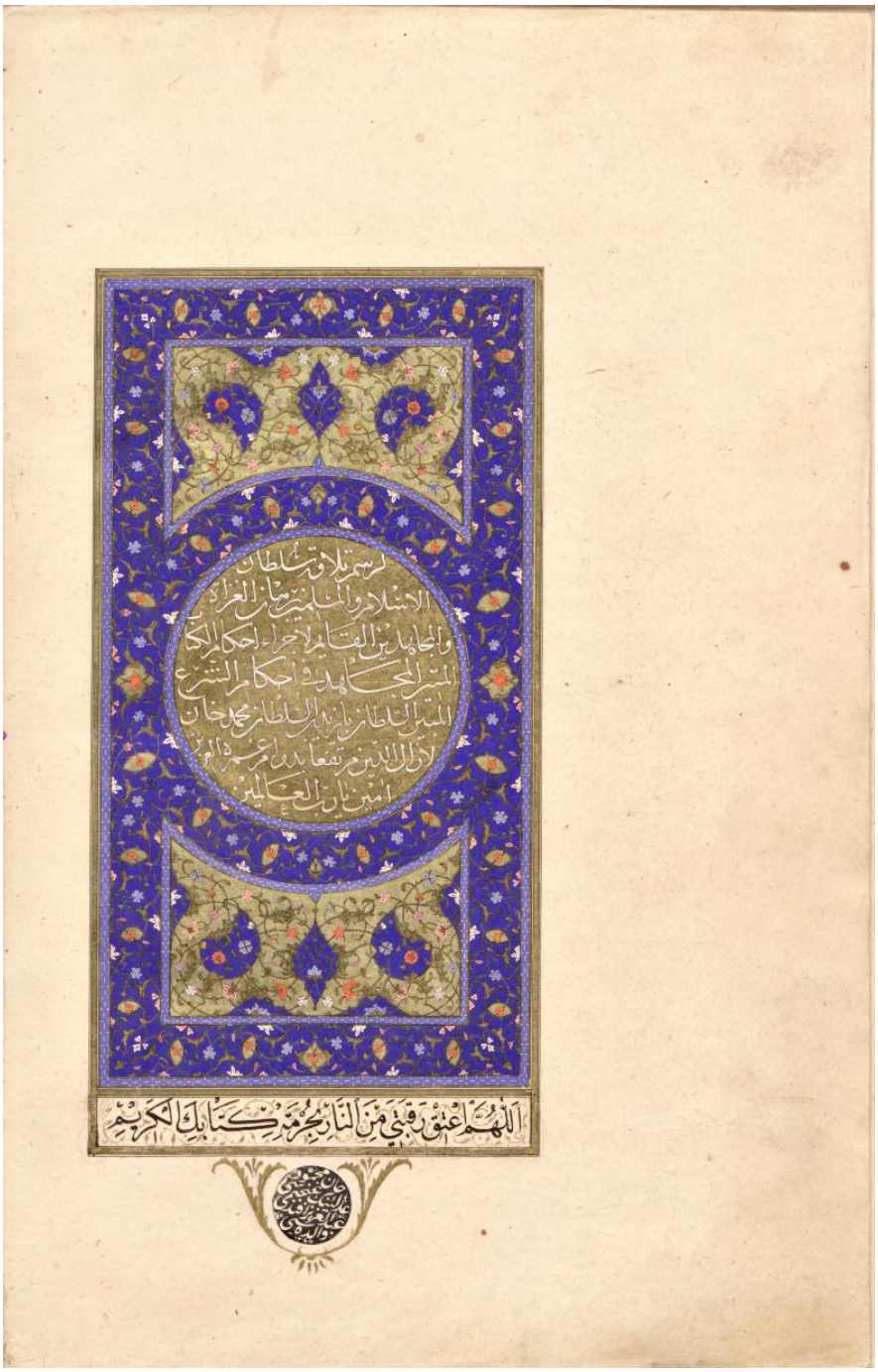
R. 124. v. 447a – Hattatın ve Müzehhibin İmza sayfası

Çizim 77. v. 447a

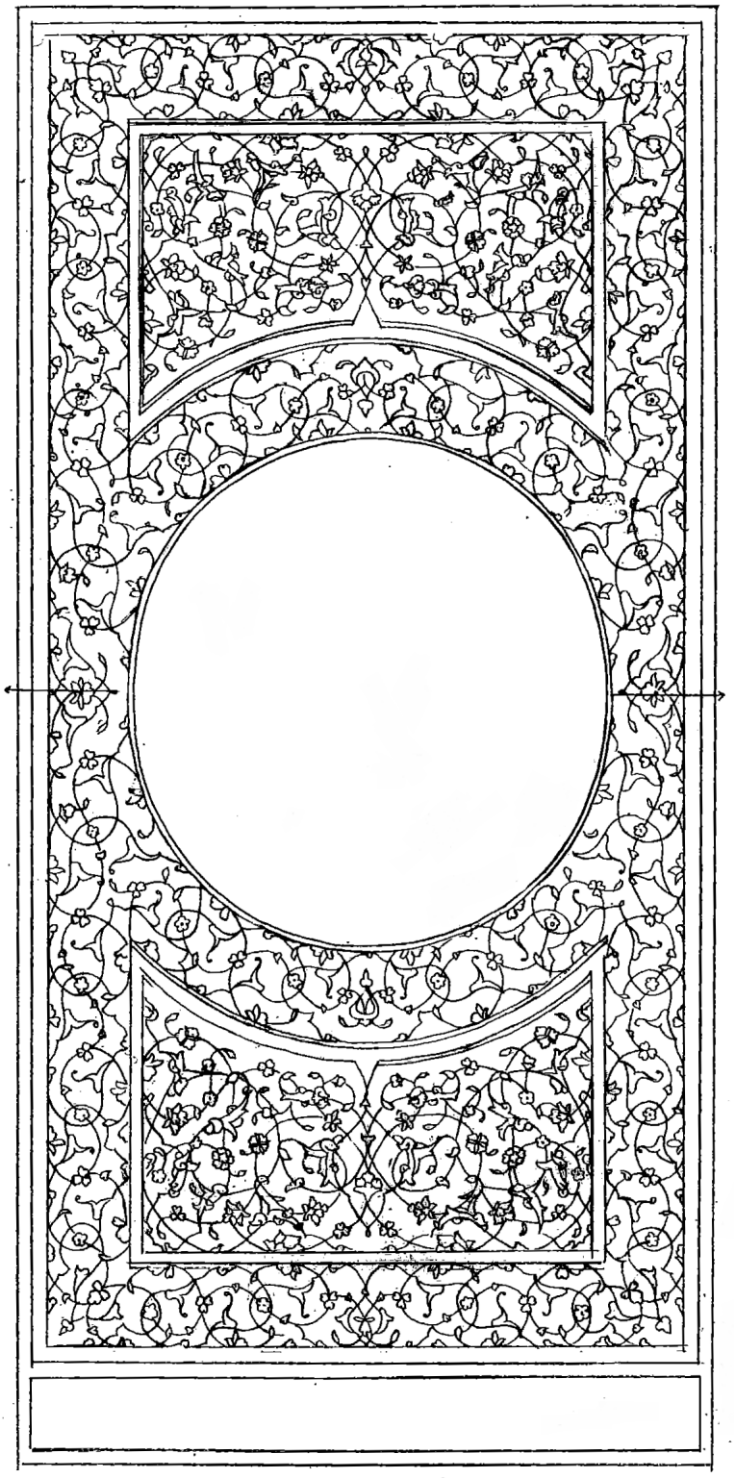
Müzehhibin imza metni; "*Yüce Allah Onun mülkünü ve saltanatını daim kılsın, Kendisi de bu sultanın zayıf kölelerinden olan müzehhib Hasan b. Abdullah eliyle tezhip ve süslemeleri yapılmıştır.*" [48]

[48] Beynessütûr: yazma kitapların satır aralarına yapılan yaldızlı bezeme.

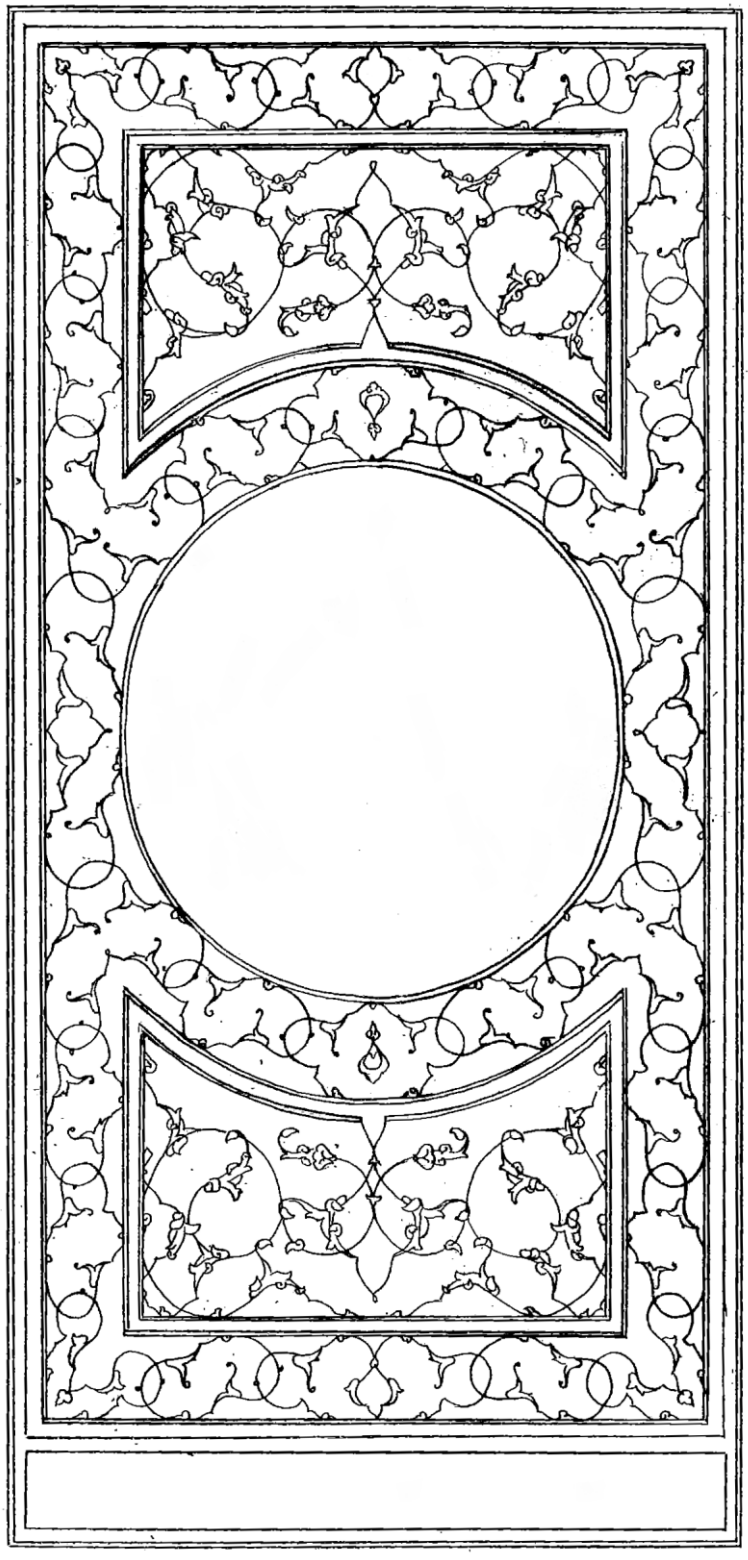

R. 125. v. 441a

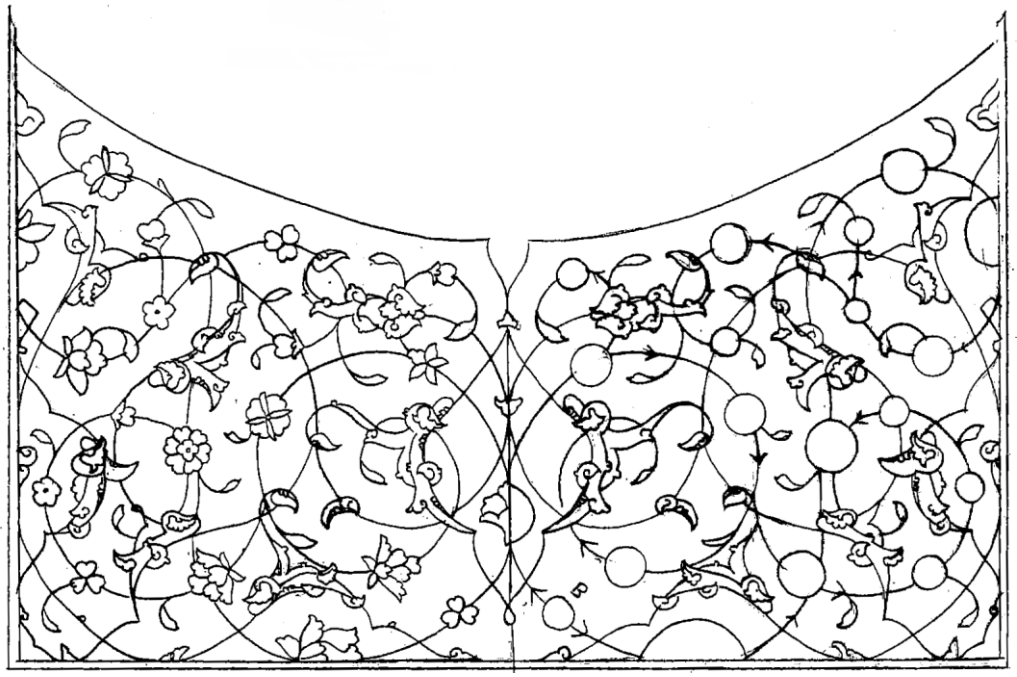
Varak no: 446 b
Adı: Temellük Kitâbesi
Ebadı: 105 x210 mm
Dış pervaz ebadı: 12 mm
Cetvel ebadı: 1 mm.
Merkez komp. Ebadı: çap.68 mm.

Çizim 78. Temellük Kitâbesi

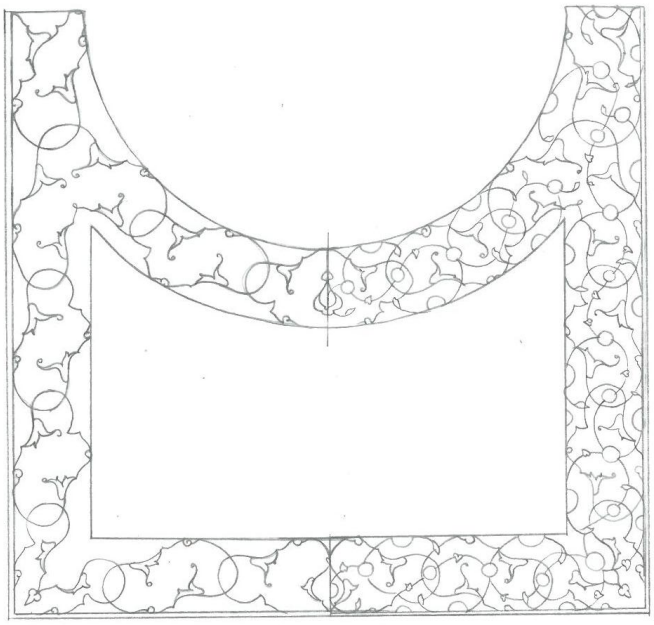

Çizim 79.Temellük Kitâbesi Rûmî

Çizim 80.Temellük Kitâbesi

Temellük Kitâbesinin alt ve üst tarafında tezhipli bir alan vardır. Desen 1/2 simetrik kompozisyon esasına göredir. Zemini lacivert olan kapalı formlar sarılma rûmîlerin altın iplikler üzerine yerleştirilmesi ile olur. Sarılma rûmîler sarı altın olup iç zemin sıvama altındır. Tezhipli alanda iki ayrı helezon yerleştirilmiştir. Birinci helezonda ‘zer-ender-zer’ tekniği ile dolaşan sarılma rûmîlerdir. Ikinci helezon ise hatayî rûmî motiflerinden oluşan turuncu pembe mavi eflatun yavruağzı beyaz renklerdedir. Yazılı alanda da olduğu gibi bu paftanın da kenarı 1 mm. inceliğinde, zemini mavi bir iplikle çevrelenmiştir. Beyaz renkle (-) işaretleri yatay ve dikey olarak bezenmiştir.

Çizim 81. Temellük Kitâbesi Paftasının Kenar Rûmî

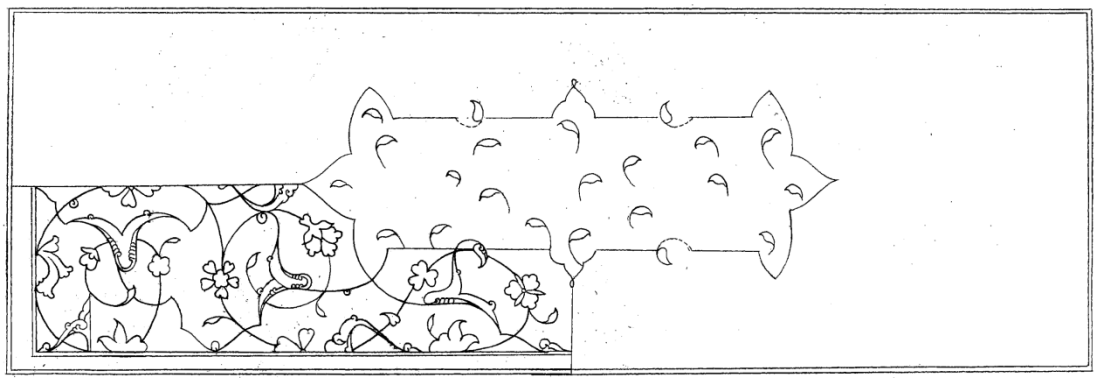
Temellük Kitâbesi'nin alt ve üst tezhipli alanlarında dairenin kenarlarında 12 mm. pervaz vardır. Hatayî ve rûmî helezonlarından oluşan klasik tezhip tekniği bezenmiştir. Iki ayrı helezonun dolaşmasıyla rûmî motiflerin kesiştiği yerde mekik oluşmaktadır. Bu küçük paftaların zemini altındır. Diğer zeminin tamamı lacivert renklidir. Hatayî grubundan oluşan ikinci helezonumuz mavi, pembe, turuncu ve beyaz renktedir.

باب فال قرآن
بنام ایزد و فرخ وجها ندارد
بدیدار زندهٔ خورشید و انوار
بنظم اوردم این فال نجسته
که باشد راحت دلهای خسته
همیشه چون وزیر و پادشاهان
بفال اینک میبودند ستادان
روایت این چنین است از پیمبر
کزین خوشتر نباشد فال دیگر
بناشد شک در اری در دل اندر
شوی در حال کافوای برادر
چو قصد فال خواهی تو کردن
بباید خاطر خود جمع کردن
روا نبود که لام کرد کارت
بکیری بی وضو وبی طهارت
نخستین فاتحه برخوان توسه بار
که باشد فاتحه یارت بهر کار
بخوان تو سورهٔ اخلاص را هم
سه بار دیگر از اخلاص یاهم
روان مصطفی را شاد کردان
درودش کوی سه بار از دل وجان
بس انکه این دعا باید بخوانی
بهر نیتکه داری دل برانی
اللهم انی توکلت علیک وتفالت بکتابک
فارنی ما هو المکتوم من سرک المکنون من غیبک

R. 126. v. 448b

R. 127. v. 448b

Çizim 82.Temellük Kitâbesi

Yazı küçük bir kitâbenin içinde altın zeminlidir ve müstakil renkli yapraklarla süslenmiştir. Yazının etrafı 1/4 kompozisyon esasına göre yapılmış ve uzun kenarda büyük bir rûmî bölüm oluşmuştur. İçinde zemini siyah yarım bir ortabağ vardır. Bu büyük rûmînin içinde altın zeminin boşluğunu da doldurmuştur. Yazının dört bir yanında bir altın kökten çıkan pembe hatayîler en dikkat çekici motiftir. Nadir olarak kullanılan bu motif içindeki diğer büyük hatayîlerden hemen ayrılıp, küçük yazılı alanı yine ön plana çıkarmıştır. Yazının uçlarına eklenen rûmînin zemini altındır. Yazıya eklenen ortabağın zemini ise laciverttir. Gösterişli hatayî motiflerinin bezendiği bütün sûre başında çiçekler bir ton koyu renkleriyle gölgelendirilmiştir.

Yazma eserlerde Mushaf-ı Şerîf'lerde olduğu gibi tezyinli ve yazılı alanlar kısıtlıdır. Ama altın ve boya dengesiyle yapılan kompozisyonlar motifler ve kapalı formlarla birleşerek tekrara düşmeyen çok güzel bezemelerle tezyînatın ne kadar zengin olduğunu bize bir kere daha gösterir.

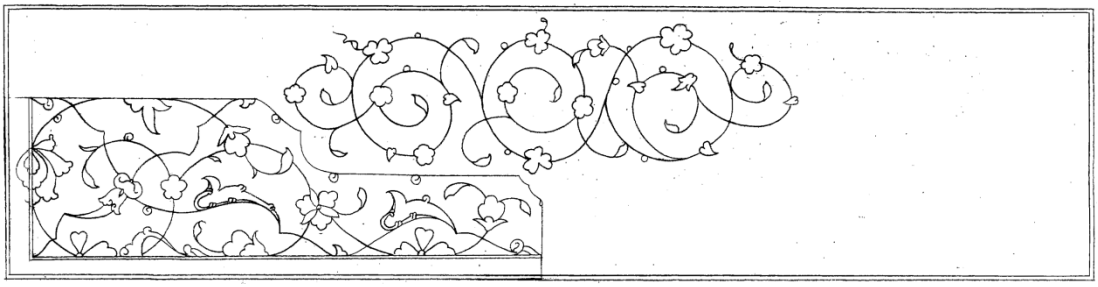

وقوف قرآن

الحمد لله رب العالمين والصلوة على خير خلقه محمد وآله اجمعين
اما بعد ان رسالة ايست در معرفت مراتب وقوف قرآني بدان
اسعدك الله تعالى في الدارين كه وقف عبارتست از قطع كلمه
از ما بعد ش سواء كان اسما او فعلا او حرفا و مراتب وقف پيش
اكثر ائمه پنج است لازم و مطلق و جايز و مجوز لوجه و مرخص ضرورة
اما وقف لازم انست كه اگر وصل كنند معناى مراد از آيت
قرآني متغير شود و علامتش آن وقف در مصحف مجيد م است
و كويند علامت وقف لازم در كلام الله در هشتاد و سه
موضعست اما وقف مطلق انست كه ابتدا بما بعد كلمه موقوف
عليه حسن باشد از جهت انكه معناى كلام سابق تمام شده
باشد و ما بعد ان كلمه جيزى باشد كه اقتضاء صدر كلام
كند و در اينجا جايز وقف غالبا ست و علامتش ان در مصحف
مجيد ط است اما وقف جايز انست كه در ان جا هم فصل

R. 129. v. 450a

Çizim 83.

Bütün Mushaf-ı Şerîf içinde en dikkat çeken sûre başlarından biridir. Yazılı alan siyah iplikli helezonla dolanmıştır. Yazılı alanın dışında bazı çiçek motifleri gölgelendirilmeden bırakılmıştır. Yazılı alanda ortada küçük bir kitâbe gibidir. Uzun kenarda zeminleri altın iki büyük rûmî motifi vardır. Birinci rûmî paftada ortabağ zemin laciverttir. Kısa kenarda açık mavi ve altın zeminli büyük bir hatayî göz doldurur. 1/4 hazırlanan kompozisyonda altın zeminli rûmî iplikli pafta yazılı kısmın her iki ucunda bulunan pafta şemsenin salbekleri gibidir. Lacivert zemin altınla neredeyse eşit kullanılmıştır. Altın iplerle dönen seyrek bir helezon yazılı bölümün dışında sade bir şekilde yer alır. Tirfil, kalpler ve tek yaprak yonca pençlerle bir uyum içindedir.

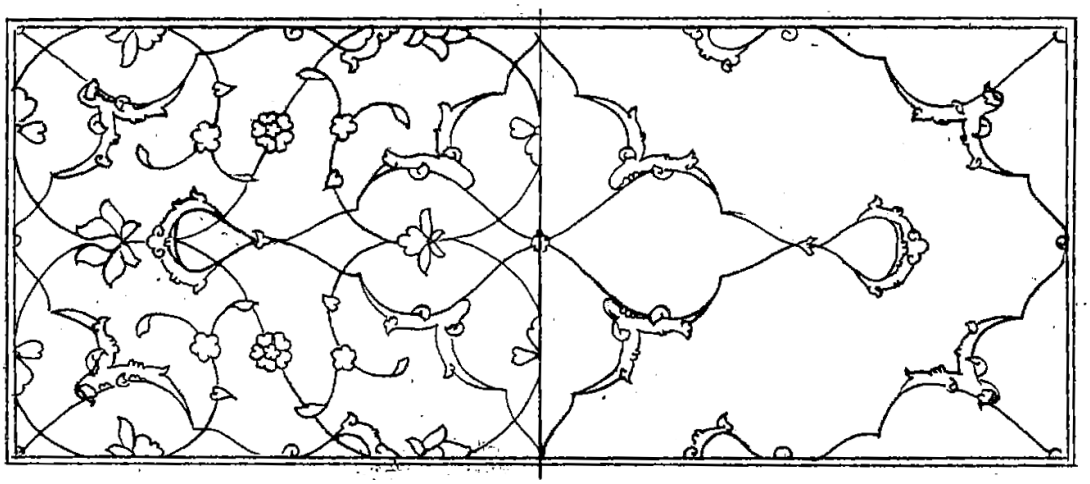

R. 130. İÜK. A.6662, v. 450b

Varak no: 449b
Adı: Hatime Sayfası
Türü: Farsça kafiyeli metin sonu
Ebadı: 31 x 102 mm.
Cetvel: 3mm.

R. 131. v. 450b

Çizim 84. Hâtime Sayfası

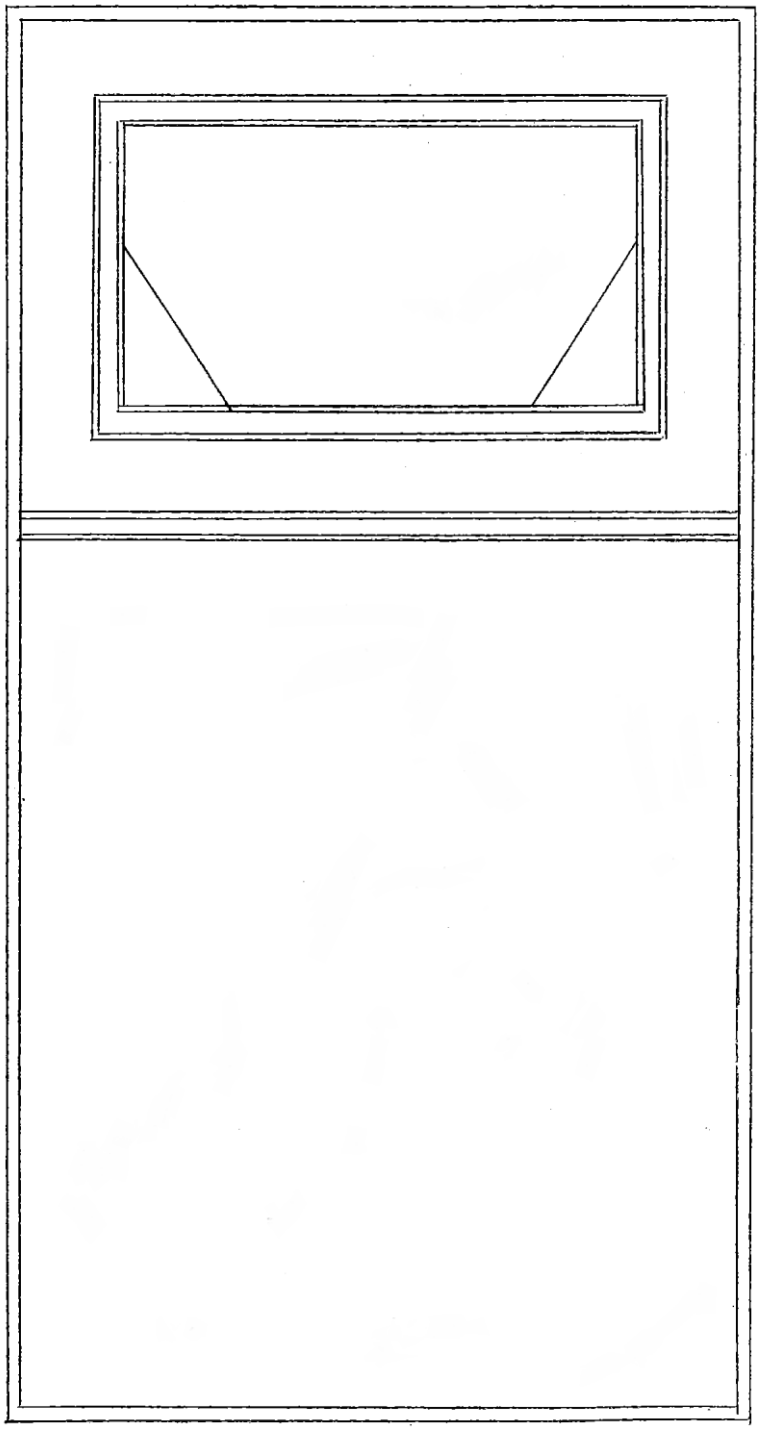
Dikdörtgen formundaki bu alan 1/4 kompozisyon esasına göre düzenlenmiştir. Şemse, salbek ve köşebent görünümünde olan bu desen, ‘zer-ender-zer’[49] üslubuna göre yapılmıştır. Sarı ve kırmızı altın birlikte kullanılmış, hatayî grubu motifleri renkleri ile de birleşince sade ama gösterişli bir etki yaratmıştır. Paftalar 1/4 katlama noktasında ve köşelerde yer alan ayırma rûmî motifleri ile bitmiştir. Siyah mürekkeple dönen dalların üstünde açık mavi, su yeşili, vermilyon, yavruağzı ve pembe renkli çiçekler serpilmiş gibi bezenmiştir. Sarılma rûmîli kollarda iç bünyeler yine sade olarak göze çarpar.

[49] Sarı altın üzerine yeşil altınla yapılan süsleme.

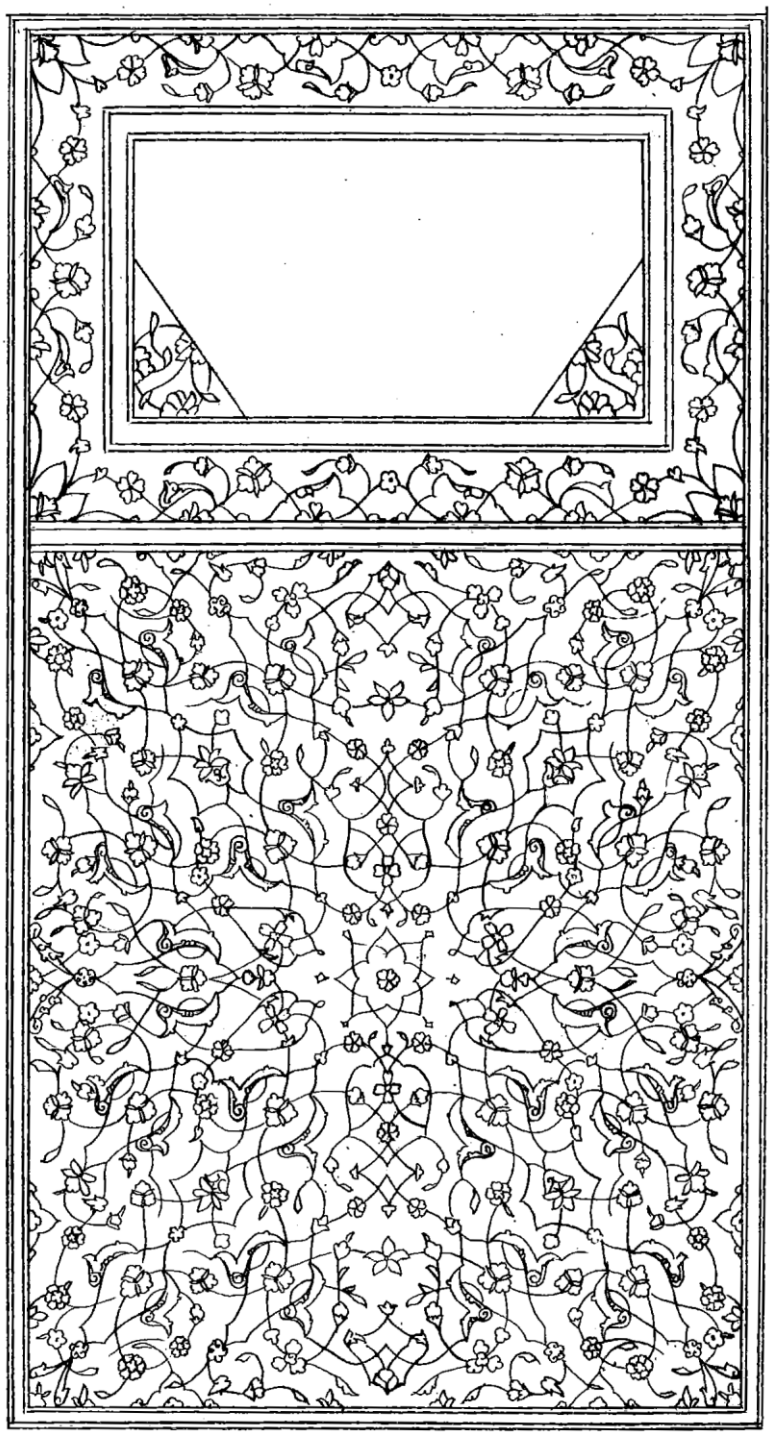

R. 132. İÜK. A.6662, v. 451a

Varak no: 451 a
Adı: Vakfiye Kaydı
Ebadı: 105 x 196 mm.
Yazılı alan: 46 x 80 mm.
Cetvel ebadı: 1 mm.
Muska koltuk: 16 x 22 mm.

Çizim 85. Vakfıye Kaydı Sayfası

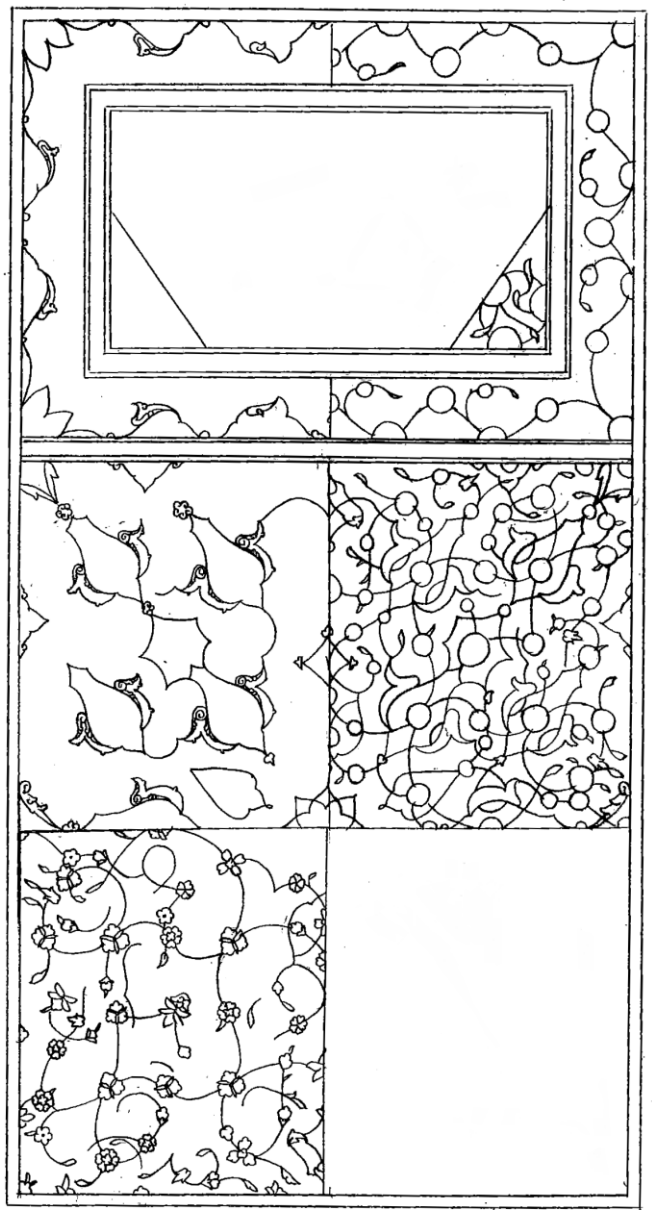

Çizim 86. Vakfıye Kaydı Sayfası

R. 133. v. 451a

Bu sayfanın 46 x 80 mm. ebadında ki yazılı alanda "*Mahmud han goncası Abdulaziz Hân validesi Pertevniyâl Sultan*" şeklinde kayıt bulunmaktadır. Yazı siyah mürekkep ile yazılmıştır. Yazının etrafında yer alan pervaz desene dış cetvele dayalı olup yarım yerleştirilmiş rûmî desenli kapalı formlardan oluşur. İçinde hatayî motiflerde oluşan helezonlar dolaşır. Resim 7'de görüldüğü gibi kitâbenin zemini altındır. Alt kısımlarda kalan her iki yanda ki muska koltuklar ise lacivert renktedir. Bu üçgen koltuklar yarım hatayî grupları ile müteşekkil ve cetvel kenarlarına dayılı bir helezondan oluşmuştur.

Çizim 87. Vakfıye Kaydı Sayfası Detayı

Bu sayfanın tamamı tezhipli olup kitâbenin alt kısmında kalan dikdörgen alanın deseni 1/4 simetri kompozisyon hesabına göre dört yöne katlanan ulama tarzıyla oluşmuştur. Ancak desen Hasan b. Abdullah'ın bir başka eseri Kur'ân-ı Kerîm hâtime sayfası tezhibinde (Katalog VI. resim 12. TSMK. A.5, v. 374 a) yer alan tasarım ile aynısı uygulanmıştır. Bu varağın tezhibinin sonradan yapılmış olduğu anlaşılmaktadır.[50]

[50] Küpeli, s.342

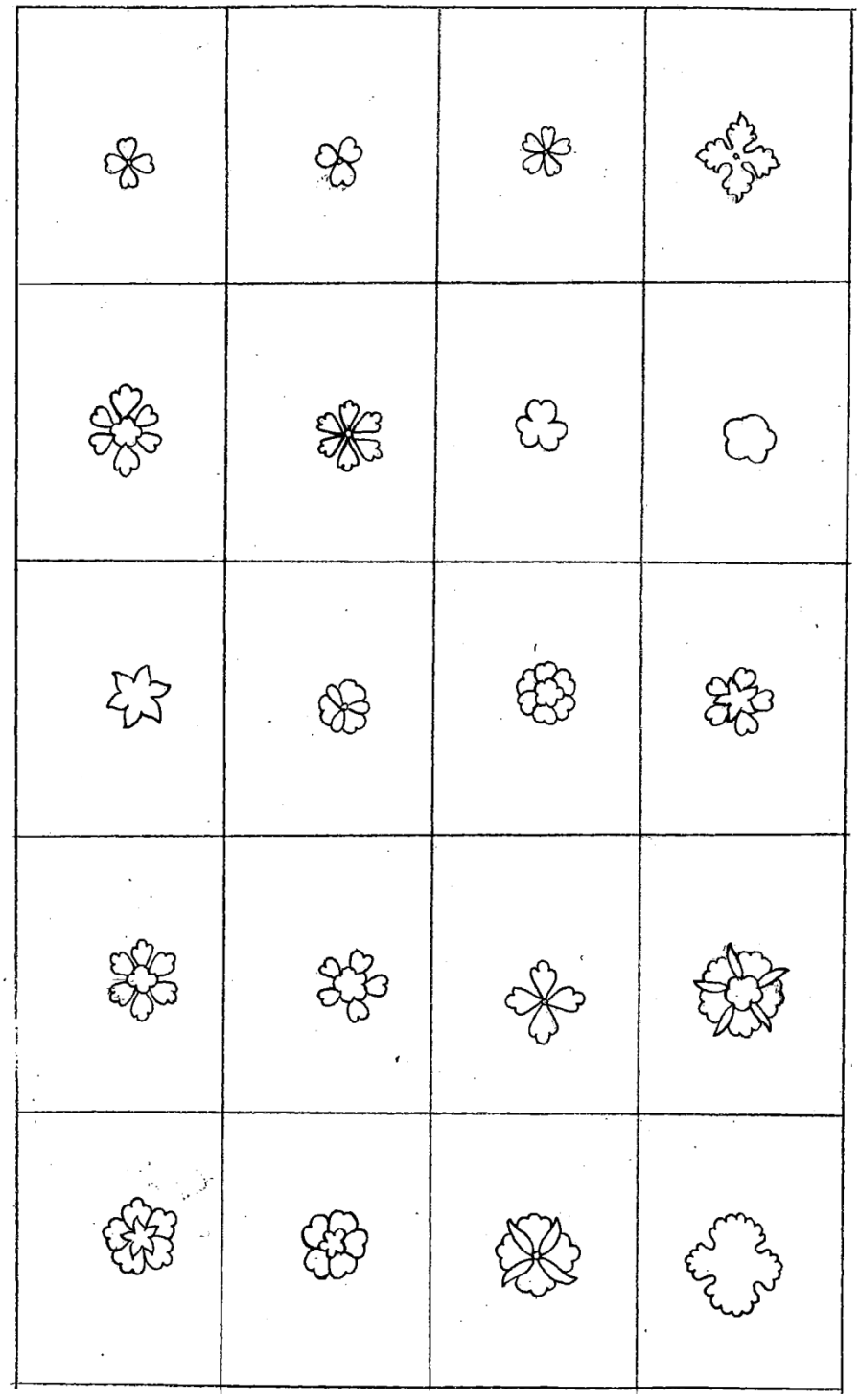

R. 134. İÜK. A.6662, v. 455

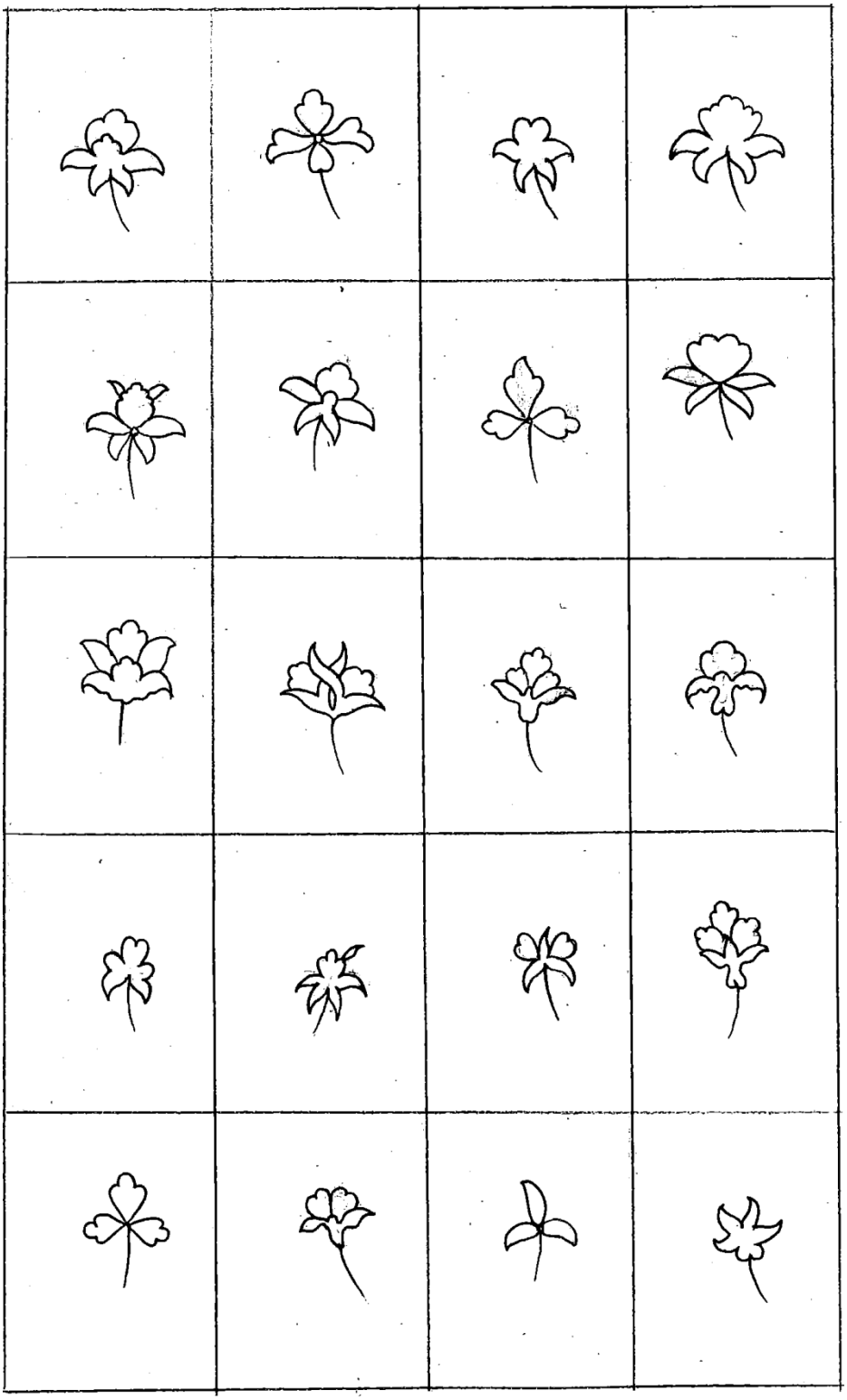

R. 135. v. 454

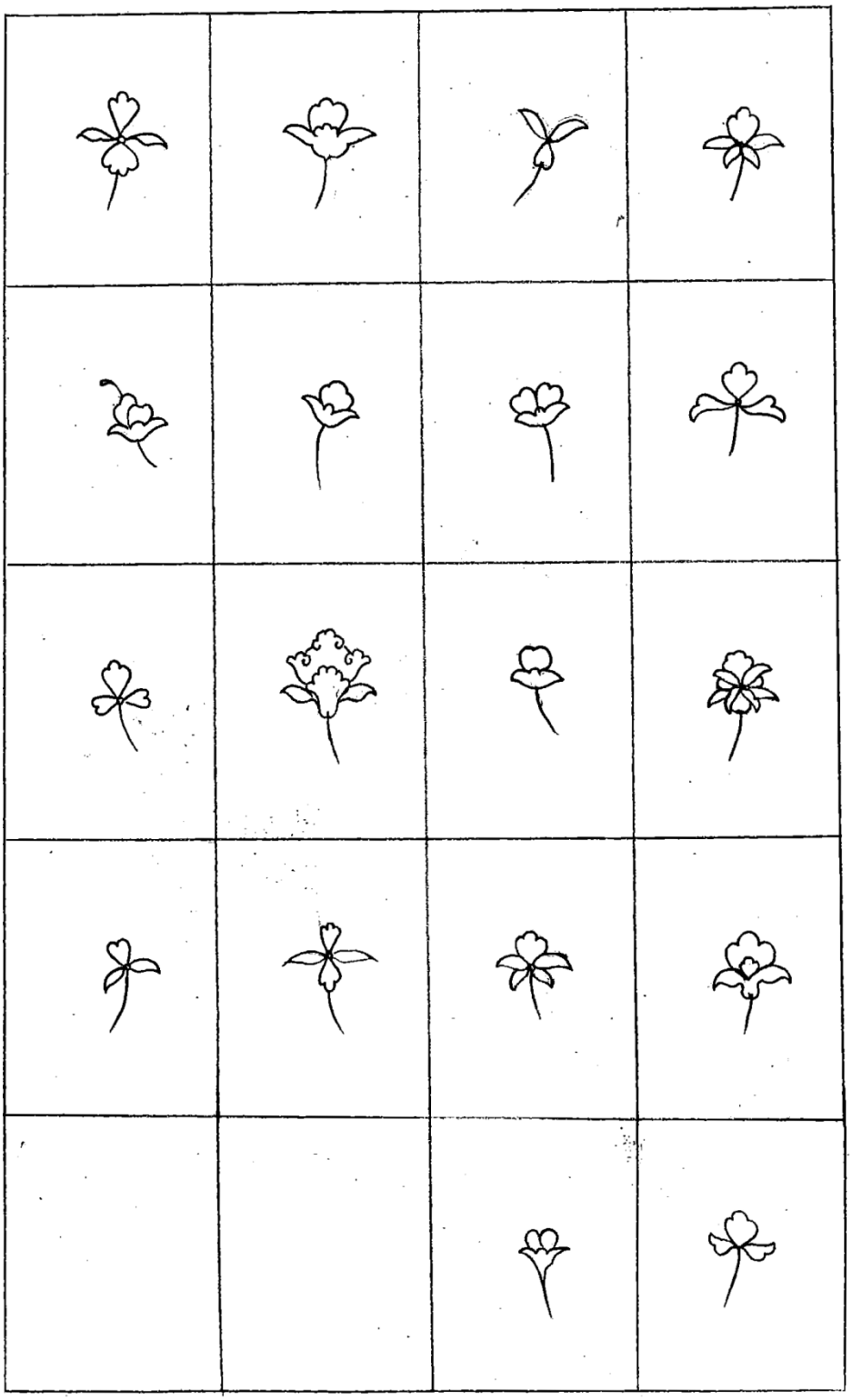
4. MUSHAF-I ŞERÎF'DE KULLANILAN MOTİFLERİN ÇİZİMLERİ

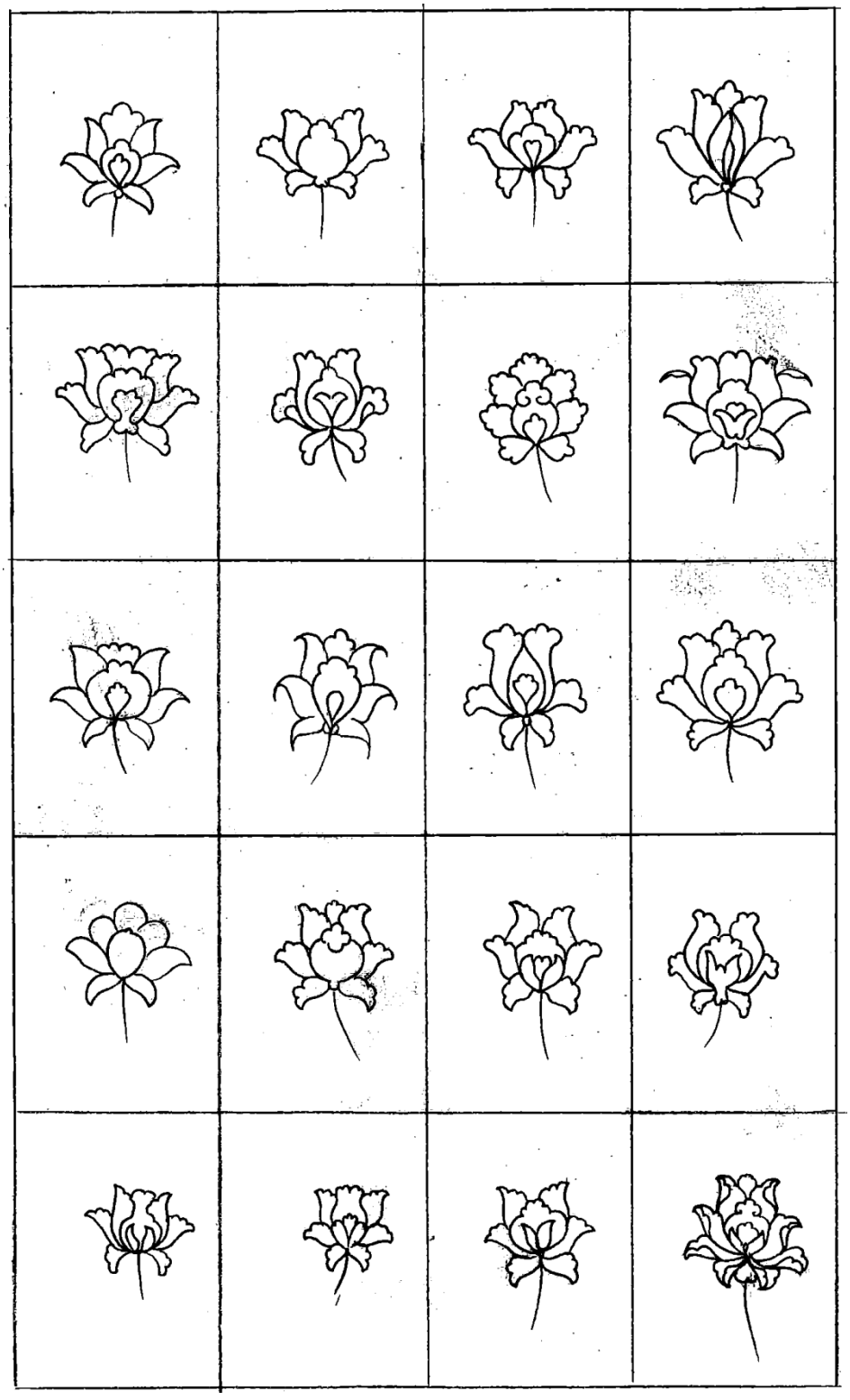
Çizim 88. Hatayî Grubu Penç Motifleri

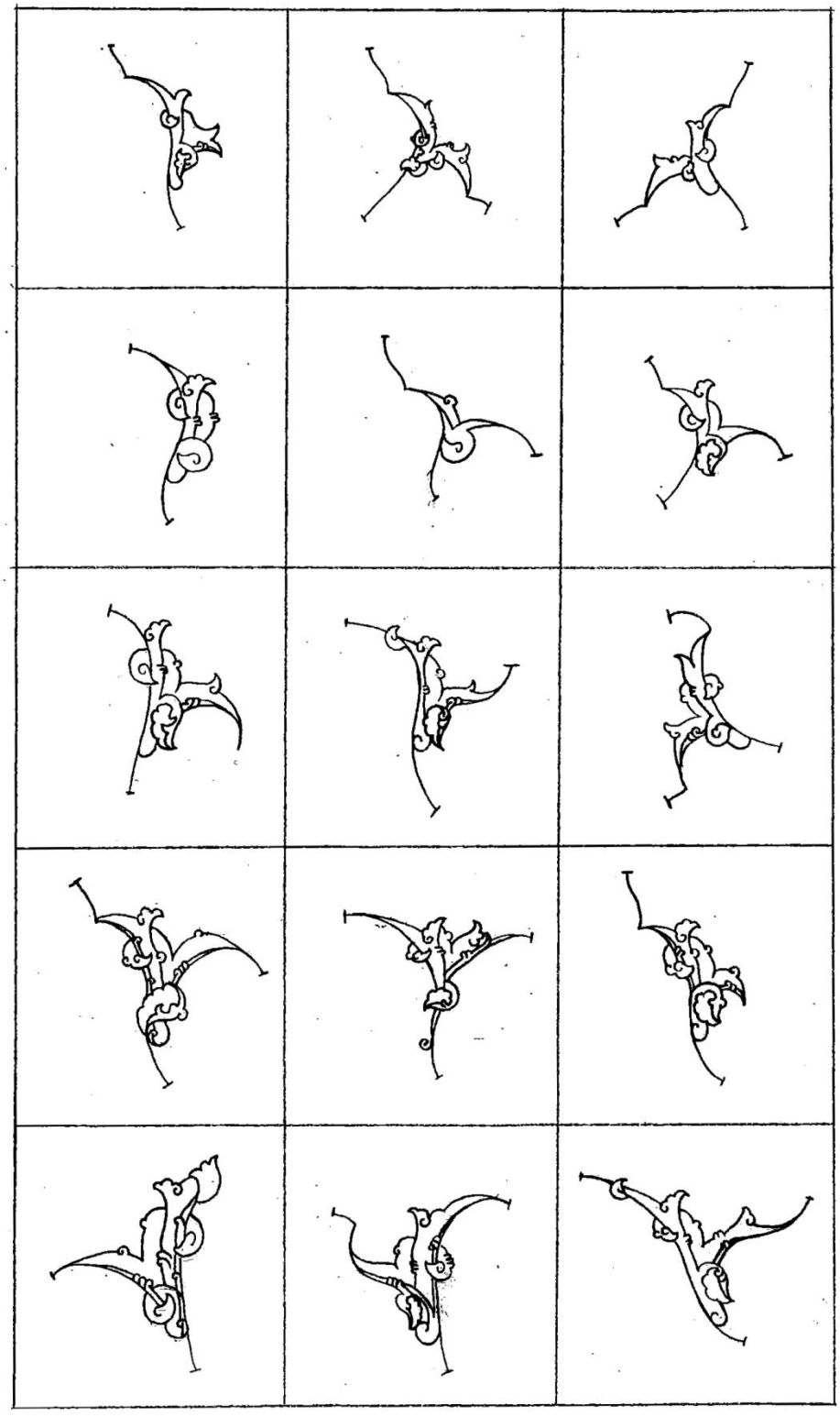
Çizim 89. Hatayî Grubu Goncagül Motifleri

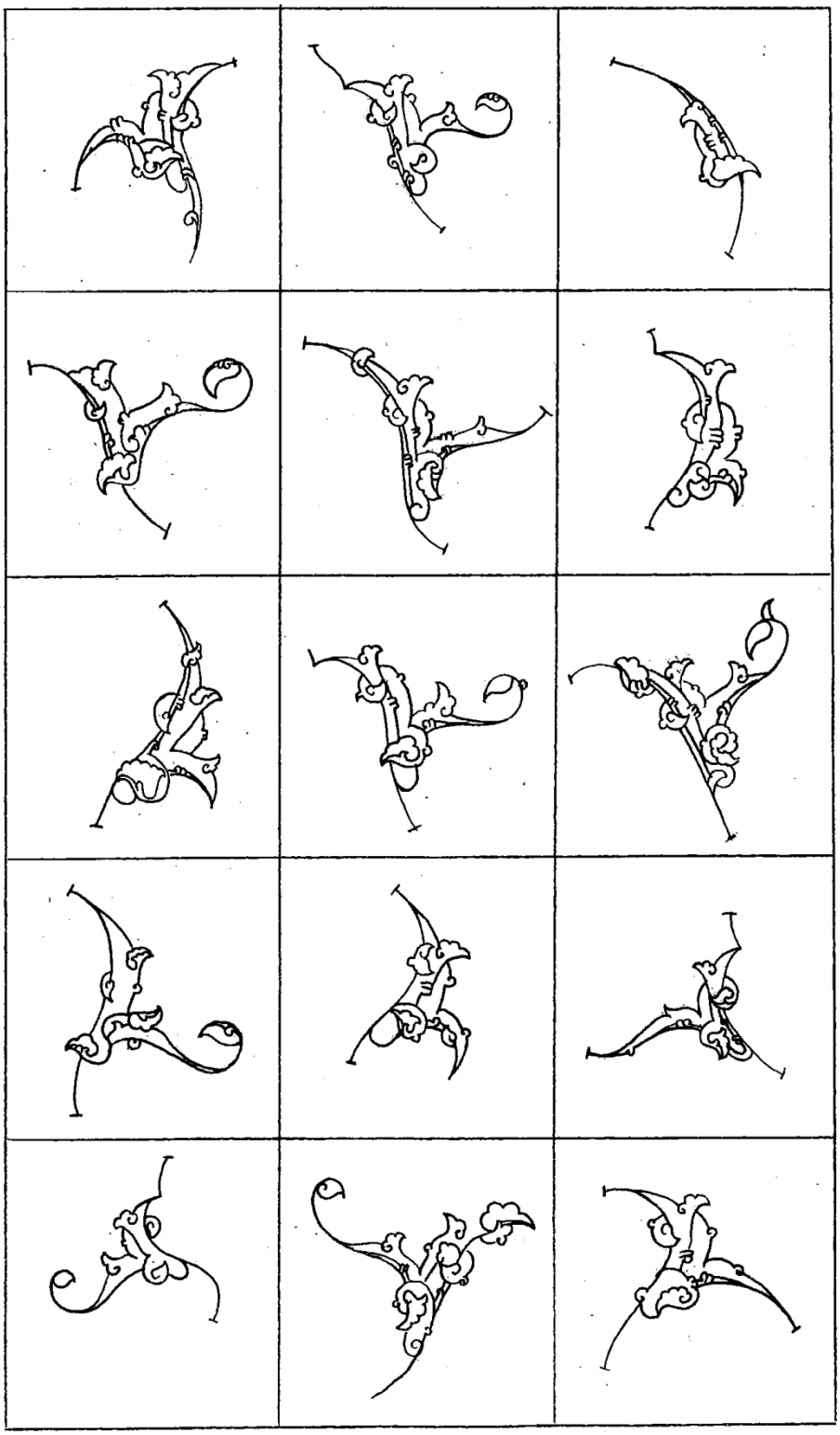
Çizim 90. Hatayî Grubu Goncagül Motifleri

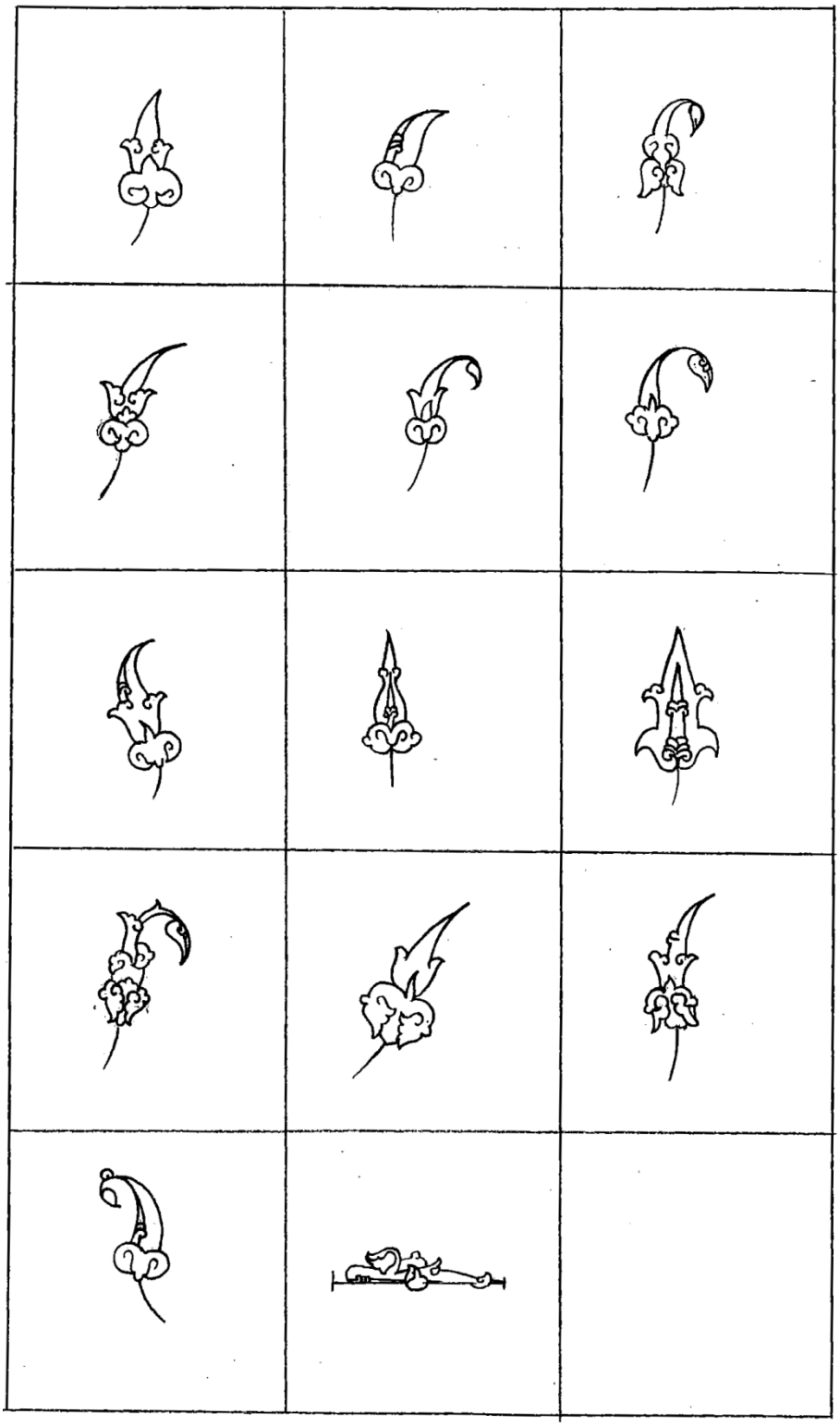
Çizim 91. Hatayî Grubu Hatayî Motifleri

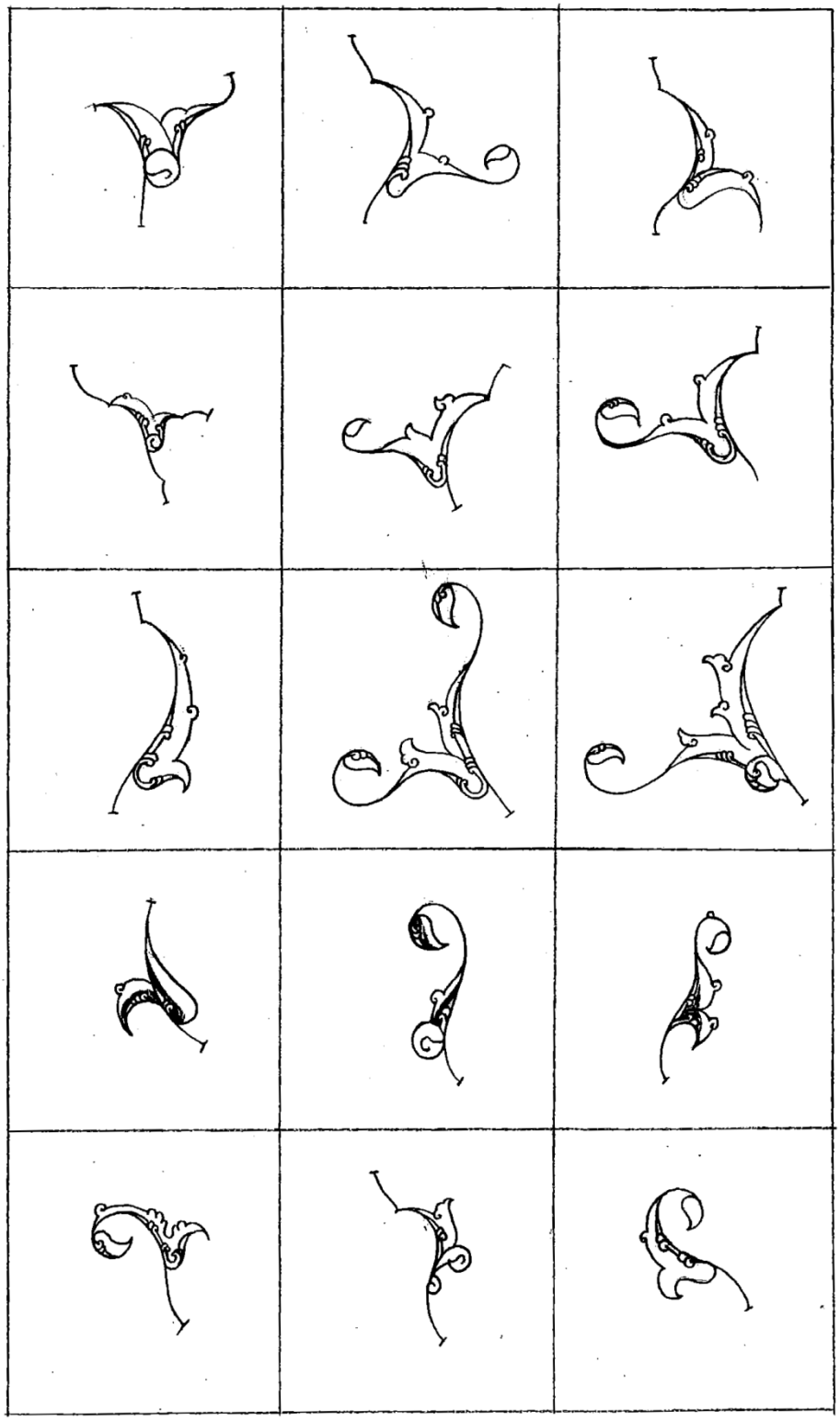
Çizim 92. Rûmî Motifi Sarılma Rûmîli Motifler

Çizim 93. Rûmî Motifi Sarılma Rûmîler

Çizim 94. Rûmî Motif Sencide Rûmîler

Çizim 95. Rûmî Motifi İç Bünyeli Rûmî Motifleri

5. SONUÇ

El yazma eserlerde, minyatür ve tezhip alanları, yazılara dikkat çekmek, desteklemek ve kıymetini artırmak için önemli süsleme öğeleridir. Mushaf-ı Şerîf bezemelerinde sûret kullanılmaması nedeniyle, tezhip sanatı, rûmîleri ve hatayîleriyle tekrara düşmeyen kompozisyonlarda bir derya gibi bitmeyen zenginliklerini bu mukaddes kitaplara taşımıştır. Türk İslâm kültüründe önemli bir yer tutan ve yalnızca doğadaki gerçeklerinin kopyasıyla, insan yeteneğinin birer ürünü olan çiçekler, resim, heykel ve süsleme sanatları gibi güzel sanatların vazgeçilmez bir unsuru olarak karşımıza çıkarlar.[51] II. Bâyezîd için yazılan bu eserde de çiçeklerin önemini ve bir yazma esere kattıkları anlam ve kıymeti görmekteyiz.

Yapılan çalışmanın bütününde de nakkaşhanenin disiplinini, sanatkârların ustalıklarını ve kendi alanlarındaki işçiliklerini bu sayfalara nasıl aktardıklarını açıkça görmekteyiz. Kültürümüz ve sanatımız bakımından çok önemli olan bu eser, tezyînat açısından da bilimsel bir çalışma gibidir. Sarılma rûmîleri, motif farklılıkları, kompozisyon çeşitlikleri ile bunu daha iyi anlıyoruz. Bir diğer farklılığı da, renk tasarımı olması ve bu haliyle dikkat çekmesidir. Bütün bu zengin bezemelere rağmen duraklar tek tip, sade ve yalındır.

Renk, tasarıma hayat veren en önemli unsurdur. Renklerin karşıtlıkları ve uyumu bu tasarımları farklı kılmıştır ve müzehhiplere çok iyi bir gözlem imkânı da sunmaktadır. Bütün renklerin tasarımı ve kaynağı doğadır. Doğanın bu zenginliği sanatçıyı heyecanlandırıp, düşünsel bir yolculuğa da sevketmiştir. Altın gibi bir maddenin boyaya dönüştürülmesi ve parlatılması, rengin kaynağı olan ışığı da bize sunmuştur. Altının ve renklerin farklılığı bu Mushaf-ı Şerîf'de bizi bir cennet bahçesinde geziyormuş ve kâinatın içinde dönüyormuş gibi hissini vermektedir.

Günümüzde renk yönetimi kavramı, görebileceğimiz süreçteki sonsuz renkleri yönetmek anlamına gelmektedir. Kompozisyonlarda denge, orantı, görsel hiyerarşi, görsel devamlılık, bütünlük ve uygulama dediğimiz beş temel ilke göz önüne

[51] Faruk Taşkale, "Türk Kitap Sanatında Gül Motifleri", **İstanbul Büyükşehir Belediyesi, El Sanatları Dergi**si, 2006, Sayı:2, s.68

alınmaktadır. Tasarım da, tasavvur amacıyla yapılan bir çalışmadır. Tasarım ilkelerinde çizgi, ton, renk, doku, biçim, ölçü ve yön kavramları bir eserin en mükemmel şekilde uygulanması için gerekli tasarım ilkeleridir. Bu ilkelerin en önemli ana öğesi renktir.

Günümüzde bile tam olarak kavranamayan ve bir ayrıntı gibi düşünülen bütün bu kavramlar yerine getirilmediğinde estetik ve güzellik algımızı düşürmektedir. XV. yy. sonları ve XVI. yy. başlarında saray nakışhanesinde ustalar bu çerçevede ese vermişlerdir. Nitekim incelediğimiz bu Mushaf-ı Şerîf de yazılı ve yazısız alanlarda bu tekniği ve matematiksel dengeyi hayranlıkla görmekteyiz.

BİBLİYOGRAFYA

AKBAŞ Muhsine, ÖZTEKİN Vesile, TANSI Ülker, TAŞKAPILIOĞLU Mükerrem, **Tezhip Sanatında Tığ**, Milli Kütüphane Yayınları, Ankara 1991.

AŞICI Seher, **İstanbul Üniversitesi Kütüphanesindeki Yazma Mushafların Zahriye Sayfaları**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995.

BİROL İnci, DERMAN Çiçek**, Türk Tezyîni Sanatlarında Motifler**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2005.

BİROL İnci, **Türk Tezyîni Sanatlarında Desen Tasarımı**, Seçil Ofset, İstanbul 2009.

BİROL İnci, **Klasik Devir Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı ÇizimTekniği ve Çeşitleri**, Kubbealtı Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul 2008.

ÇAĞMAN Filiz, **Mimar Sinan Dönemi Tiirk Mimarlığı ve Sanatı**, İş Bankası Yayınları, İstanbul 1988.

DERMAN Çiçek, **Tarihimizde Mushafların Bezenmesi,** Diyanet İlmi Dergi, Ankara 2010 c. 46, s.4.

DERMAN Çiçek, **Osmanlı Asırlarında Üslup ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı,** Osmanlı Ansiklopedisi C:XI, s:108-120, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.

DERMAN Çiçek, **Osmanlı Tezhibine Çağdaş Bir Bakış**, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Sempozyum Konuşma Metni, İstanbul 2007.

DERMAN Uğur, **Doksandokuz İstanbul Mushafı**, Mas Matbaacılık, İstanbul 2010.

DERMAN Uğur, **Ömrümün Bereketi**, Kubbealtı Yayıncılık, İstanbul 2011.

DURAN Gülnur, **Ali Üsküdârî**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2008.

GELİBOLULU Mustafa Âlî, **Menakıb-ı Hünerveran Hattatların ve Kitap Sanatçılarının Destanları,** Büyüyen Ay Yayınevi, Aralık, İstanbul 2012.

GÜZEL Hasan Celâl, BİRİNCİ Ali, **Genel Türk Tarihi**, 6. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul 2002.

HASAN Özönder, **Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü,** Sebat Ofset Matbaacılık, Konya 2013.

KARATAY Fehmi Edhem, **İstanbul Üniversitesi Arapça Yazma Eserler Katalogu**, Cilt I, İstanbul Üniversitesi 1951.

KAZAN Hilal, **Ehl-i Hiref Döneminde Kâtipler,** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, IRCICA, İstanbul 1999.

KESKİNER Cahide, **Türk Süsleme Sanatında Stilize Çiçekler Hatayî**, İlke Kitap, İstanbul 2011.

KESKİNER Cahide, **Türk Süsleme Sanatında Stilize Çiçekler**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

KILIÇKAN Hüseyin, **Tarih Boyunca Bezeme Sanatı ve Örnekleri**, İnkilap Yayınevi, 10. Baskı, İstanbul 2004.

KURFEYZ Nilüfer, **Tezhip**, Tatav Yayıncılık, İstanbul 2003.

KÜPELİ Gülnihal, **II. Bâyezid Dönemi Tezhip Sanatı**, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Basılmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul 2007.

ÖZEN Mine Esiner, **Tezhip Sanatından Örnekler**, Özen Kitabevi, İstanbul 2007.

ÖZEN Mine Esiner, **Türk Tezhip Sanatı**, Gözen Yayınevi, İstanbul 2003.

ÖZKEÇECİ İlhan, ÖZKEÇECİ Şule Bilge, **Türk Sanatında Tezhip**, Seçil Ofset, İstanbul 2007.

SERİN Muhittin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2003.

TANRIVERDİ Ayşegül, "XVI. Yüzyıl Mushaf Güllerinin Süleymaniye Kütüphanesi'nde Bulunan Üç Kur'an-ı Ker'im Kapsamında İncelenmesi", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, İstanbul 2013, Sayı 17, s. 107, 108.

TAŞKALE Faruk, "Türk Kitap Sanatında Gül Motifleri", **İstanbul Büyükşehir Belediyesi El Sanatları Dergisi,** 2006, Sayı 2, s.68.

TAŞKALE Faruk, "Türk Süsleme Sanatı Tezhip", **Antik Dekor,** İstanbul 1989, Sayı 4, s. 89-93.

YAMAN Bahattin**,** "18. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Ehl-i Hıref Teşkilatı", **Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,** Isparta 1997, Sayı 3, s. 1.